

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI
TEORİSİ TÜRKİYE UYGULAMASI (1980-2015)**

Melike Altıok

Zonguldak 2016

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**POLİTİK KONJONKTÜR DALGALANMALARI
TEORİSİ TÜRKİYE UYGULAMASI (1980-2015)**

**Hazırlayan
Melike Altıok**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Avcı**

Zonguldak 2016

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 145282107009 numaralı Melike ALTIOK'un hazırladığı “**Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi Türkiye Uygulaması (1980-2015)**” konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 15/07/2016 Cuma günü saat 10:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYÇOKLUĞUYLA /OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan _____

Prof. Dr. Muhlis BAĞDİGEN

Üye _____

Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AVCI (Tez Danışmanı)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

07.11/2016

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi Türkiye Uygulaması (1980-2015)

Tez Yazarı : Melike Altıok

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Avcı

Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2016

Sayfa Adedi : 138

Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi iktidar partilerinin tekrardan seçilebilmek, seçime aday politikacıların da iktidar olabilmek için ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda nasıl şekillendirdiklerini analiz eder. Bu çalışmada Türkiye’de 1980-2015 yıllarında Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisinin varsayımlarını destekleyen özellikler olup olmadığını ortaya koymak için enflasyon, işsizlik, GSMH, kamu gelirleri, kamu harcamaları, dış borçlanma ve para arzı parametreleri Nordhaus’un fırsatçı modeli kullanılarak analiz edilmiş ve analiz sonucunda; ele alınan dönem içerisinde seçim çevrimlerinin varlığının kesin olarak desteklenir özellikte olmadığı elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Tercih, Politik Konjonktür Dalgalanmaları, Türkiye Genel Seçimler.

ABSTRACT

Institution : BEU Public Finance Department of Social Sciences Institute

Title : Political Business Cycle Theory Turkey Application (1980-2015)

Author : Melike Altıok

Adviser : Asst. Prof. Mehmet Avcı

Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2016

Total Number of Pages : 138

The theory of political business cycle analyzes how ruling party and politicians who wants to elect, shape the economy to their own interests. In this study, inflation, unemployment, GDP, public revenues, public expenditures, external debt and money supply parameters analyzed by using Nordhaus Opportunist Model to investigate the theory of political business cycle in the period of 1980-2015 for Turkey. Findings show that generally political business cycles is not accure fort the period.

Keywords: Public Choice, Political Business Cycle, Turkey, General Elections.

ÖNSÖZ

Politika ve ekonominin sürekli etkileşim içinde olmaları, politik karar alma aşamasında etkili olan aktörlerin davranışlarının da dikkate alınması gerekliliği üzerinde duran Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisi ele alınmıştır.

Bu teoriden hareketle bu çalışmada, Türkiye’de 1980-2015 yılları arasında gerçekleşmiş olan olağan genel seçimlerin; seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar-baskı grupları ve partiler tarafından gerek politik, gerek ekonomik açıdan nasıl bir etkileşim içinde oldukları ve bu politik çıktıların Nordhaus’un öngörüsünü ne denli destekleyip desteklemediği ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlar sonucunda politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına ilişkin yorumlar yardımıyla seçim çevrimlerinin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle tez çalışmam boyunca her türlü yardımı sağlayan, ilgisini ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, çalışma saatleri dışında da bana gereken zamanı ayıran; iyi de bir kişiliği olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet AVCI’ya teşekkürü bir borç bilirim. Aynı şekilde Bülent Ecevit Üniversitesi lisans eğitim hayatım boyunca bana destek olan, ayrıca savunma jürimde de yer alan hocalarımın emeklerinin benim için çok kıymetli olduğunu belirtmek ister, sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. KAMU TERCİHİ TEORİSİNİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
1.1. Kamu Tercih Teorisinin Temel Varsayımları.....	6
1.1.1. Metodolojik Bireysellik İlkesi	6
1.1.2. Rasyonalite ve Maksimand İlkesi	7
1.1.3. Politik Mübadele İlkesi	9
1.2. Kamu Tercih Teorisinin İnceleme Alanları	10
1.2.1. Pozitif Kamu Tercih Teorisi	11
1.2.1.1. Oylama Kuralları Teorisi	11
1.2.1.2. Politik Rekabet ve Medyan Seçmen Teorisi	17
1.2.1.3. Devletin Başarısızlığı Teorisi.....	19
1.2.2. Normatif Kamu Tercih Teorisi	19
1.2.2.1. Optimum Oylama Kuralları	20
1.2.2.2. Anayasal İktisat	20
1.2.2.2.1. Mali Anayasa	26
1.2.2.2.2. Parasal Anayasa	26
1.3. Kamu Tercih Teorisine Göre Devlet Başarısızlığının Nedenleri.....	27
1.3.1. Piyasa Başarısızlığı	28
1.3.2. Devletin Başarısızlığı	31
1.4. Kamu Tercih Teorisine Göre Devletin Büyümesinin Nedenleri.....	38
1.4.1. Keynesyen İktisat ve Müdahaleci Devlet Anlayışı.....	41
1.4.1.1. Telafi Edici Bütçe Teorisi	42
1.4.1.2. Açık Finansman Politikası	42

1.4.2. Maksimand Yaklaşımı.....	43
1.5. Politik Karar Alma Mekanizmasının Tarafları ve Davranış Amaçları.....	43
1.5.1. Politikacıların Davranış Tarzları.....	45
1.5.1.1. Politikacıların Miyopluğu	45
1.5.1.2. Politik Hile	45
1.5.1.3. Gönül Yapma	47
1.5.1.4. Seçimlerde İzledikleri Seçmen Politikaları.....	47
1.5.1.4.1. Ortalama Seçmenin Hedef Alınması.....	47
1.5.1.4.2. Dar Tabanlı- Geniş Tabanlı Davranış.....	48
1.5.2. Seçmenlerin Davranış Tarzları	49
1.5.2.1. Siyasal İlgisizlik ve Bilgisizlik.....	50
1.5.2.2. Miyopluk ve Unutkanlık	52
1.5.2.3. Dalgalı Oy Verme.....	53
1.5.2.4. Seçmenlerin Rasyonel ve Uyarlanmış Beklentileri	53
1.5.3. Baskı ve Çıkar Gruplarının Davranış Tarzları.....	54
1.5.3.1. Lobicilik Faaliyetleri.....	56
1.5.3.2. Rant Kollama.....	56
1.5.3.3. Transfer Toplumu	58
1.5.4. Bürokratların Davranış Tarzları.....	59
1.5.5. Politik Partilerin Davranış Tarzları.....	61
1.5.5.1. Logrolling, Hizmet Kayırmacılığı, Oy Satın Alma	62
1.5.5.2. Siyasal Kayırmacılık ve Patronaj	64
1.6. Kamu Tercih Teorisine Göre Devletin Büyümesinin Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar	65
1.6.1. Ekonomik Yozlaşma	65
1.6.2. Politik Yozlaşma	66
2. POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR.....	68
2.1. Teorik Çerçeve	68
2.2. Geleneksel Politik Konjunktür Dalgalanmaları Yaklaşımı.....	70
2.2.1. Geleneksel Fırsatçı Model.....	70
2.2.2. Geleneksel Partizan Model.....	73

2.3. Modern Politik Konjonktür Dalgaları Yaklaşımı	77
2.3.1. Rasyonel Fırsatçı Modeller	78
2.3.2. Rasyonel Partizan Modeller	83
2.4. Ampirik Literatür	86
3. 1980-2015 YILLARI ARASINDA YAPILAN GENEL SEÇİMLERİN ANALİZİ ...	92
3.1. Çalışmanın Metodolojisi	93
3.1.1. Çalışmanın Hipotezi	93
3.1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	93
3.1.3. Çalışmanın Kısıt ve Yöntemi	93
3.2. Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Seçimlerinin Analizi	96
3.2.1. 1983 Seçimleri	97
3.2.2. 1987 Seçimleri	100
3.2.3. 1991 Seçimleri	102
3.2.4. 1995 Seçimleri	105
3.2.5. 1999 Seçimleri	107
3.2.6. 2002 Seçimleri	110
3.2.7. 2007 Seçimleri	112
3.2.8. 2011 Seçimleri	115
3.2.9. 2015 Seçimleri	118
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	128

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1.1:	Kamu Tercih İktisadının Gelişmesine Katkısı Olan Çalışmalar.....	6
Tablo 1.2:	Puanlı Oylama Kuralı.....	16
Tablo 1.3:	Nokta Oylaması.....	17
Tablo 1.4:	Anayasal İktisat Teorisine Göre Ekonomik Anayasa.....	25
Tablo 1.5:	Devletin Büyümesinin Ekonomik Siyasal ve Sosyal Nedenleri.....	31
Tablo 1.6:	Devletin Başarısızlığına Sebep Olan Unsurlar	32
Tablo 1.7:	Piyasa ve Devletin Başarısızlıkları.....	38
Tablo 1.8:	Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler	39
Tablo 1.9:	Maksimand Yaklaşımı.....	43
Tablo 1.10:	Baskı Grupları ile Çıkar Grupları Arasındaki Farklılıklar.....	55
Tablo 2.1:	Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımının Sınıflandırılması.....	70
Tablo 2.2:	Siyasi Partilerin Amaçlarına Göre Makroekonomik Tercihleri.....	76
Tablo 2.3:	Literatür Özeti.....	90
Tablo 3.1:	Çalışmanın Yöntemi.....	94
Tablo 3.2:	Değişkenlerin Yorumlanması	96
Tablo 3.3:	1983 Seçim Yılı Verileri.....	97
Tablo 3.4:	1983 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	97
Tablo 3.5:	1987 Seçim Yılı Verileri.....	100
Tablo 3.6:	1987 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	100
Tablo 3.7:	1991 Seçim Yılı Verileri.....	103
Tablo 3.8:	1991 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	103
Tablo 3.9:	1995 Seçim Yılı Verileri.....	105
Tablo 3.10:	1995 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	106
Tablo 3.11:	1999 Seçim Yılı Verileri.....	108
Tablo 3.12:	1999 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	108
Tablo 3.13:	2002 Seçim Yılı Verileri.....	110
Tablo 3.14:	2002 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	111
Tablo 3.15:	2007 Seçim Yılı Verileri.....	113
Tablo 3.16:	2007 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	113
Tablo 3.17:	2011 Seçim Yılı Verileri.....	115

Tablo 3.18: 2011 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	116
Tablo 3.19: 2015 Seçim Yılı Verileri.....	118
Tablo 3.20: 2015 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar	118
Tablo 3.21: Genel Sonuç ve Bulgular	120
Tablo 3.22: Genel Sonuç ve Bulguların Yorumu	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: Pozitif ve Normatif Kamu Tercihi Teorilerinin İncelenme Alanları.....	10
Şekil 1.2: Seçmenlerin Dağılımı	18
Şekil 1.3: Piyasa Başarısızlıkları Sonucu Devletin Üstlendiği Fonksiyonlar	30
Şekil 1.4: Friedman Matrisi	36
Şekil 1.5: Siyasal Sürecin Unsurları Arasındaki İlişki	44
Şekil 1.6: Seçmen Yaşı ve Bilgisizlik Süreci.....	52
Şekil 2.1: Dalgalanma ve Konjonktür Kavramlarının Karşılaştırılma	69

GİRİŞ

İnsanoğlu özelliği gereği; sahip olamadığı gücü ve iktidarı elde etmek, sahip olduğu gücü ve iktidarı da kaybetmemek için sürekli bir uğraş halindedir. Bu duruma demokratik rejimler tarafından bakıldığında ise; gücü verenin seçmen oluşu, seçmenin bir şekilde memnun edilip, ikna edilip oyunun alınması gerekir. Bu yüzden de her zaman seçilen ve seçen arasında karşılıklı olarak kuvvetli bir bağ bulunur. 1970’li yıllardan itibaren ekonomi ve politika arasındaki bu ilişki gerek iktisat biliminin gerekse siyasal bilimlerin ilgilendiği önemli bir konu olmuştur. Karşılıklı etkileşimin yaşandığı bu durumun etkisinin araştırılmış olduğu çalışmalar da bu şekilde ‘Politik Konjonktür Dalgalanmaları’ literatürünü oluşturmaktadır.

Politik Konjonktür Dalgalanmaları teorisi adaptif beklentilerin geçerli olduğu dönemde ‘geleneksel yaklaşım’, rasyonel beklentiler varsayımının kabulünde ise ‘modern yaklaşım’ olarak ikiye ayrılmıştır. Bu yaklaşımlar da kendi içlerinde ‘fırsatçı’ ve ‘partizan’ yaklaşımlar olarak ayrılmaktadır. Fırsatçı modelde politikacılar; partizan amaçlarda olmayıp daha çok seçim kazanma odaklı olarak hareket ederlerken, partizan modellerde ise; politikacılar ideolojik politikalarla ait oldukları kendi seçmen grubunun oylarını kazanmaya çalışırlar.

Seçilen kişiler tekrardan iktidar olabilmek, seçilebilmek adına kullanmış oldukları iktidar gücünü tekrardan seçilebilme ihtimalini en üst düzeye çıkarmak amacıyla gerek maddi gerek manevi imkanları sağlamaya çalışarak kullanma yoluna giderler. Burada seçilme güdüsüyle hareket eden tüm çevreler, tasarlamış oldukları planlı program ve politikalar sonucu seçimi kazanmak yerine, seçimleri kazanmak adına politikalar formüle eder hale gelirler. Bu durumda iktidar için mücadele eden tüm çevrelerin aslında sosyal faydayı önemsemediklerini kendi çıkarları doğrultusunda oy maksimizasyonuna önem verdiklerini ve bu doğrultuda hareket ettiklerini açıkça ortaya koyar.

Bu bağlamda Politik Konjonktür Hareketlerini rasyonel beklentiler hipotezine kadar seçmenleri daha çok ideolojik ve fırsatçı güdülerle etkilediği söylenebilir. Rasyonel beklentiler hipotezinin ortaya çıkması ile birlikte bireylerin sistematik

olarak aldatılamayacağı görüşü yerleşmeye başlasa da seçmen tercihlerin partizan ve fırsatçı eğilimlerle yönlendirilebileceği iddiasının çalışmalarla desteklenmesi politik konjonktür hareketleri teorisinin gelişimine zamanla yeniden bir canlılık kazandırmıştır. Bu yüzden ki; seçim dönemlerinden önce ekonomide düşük işsizlik, hızlı büyüme elde etmek amacıyla toplam talebi arttırıcı politikalar izlenir. Seçimlerden sonra ise; seçim öncesi kullanılan genişlemeci politikalar sonucu ortaya çıkan enflasyonist baskıları yok edici politikalar uygulanır. Politikacıların da seçim dönemlerinde uygulamış oldukları bu fırsatçı politikalar her seçim döneminde yinelenerek politik konjonktürel dalgalanmalarına sebep olur.

Bu çalışmada 1980-2015 yılları arasında gerçekleşmiş olan genel seçimlerde enflasyon, işsizlik, GSMH, kamu gelirleri, kamu harcamaları, dış borçlanma ve para arzı parametrelerinin yıllar itibariyle meydana gelmiş olan değişimleri ve değişimler ışığında politik amaçlı bir sapmanın meydana gelip gelmediği incelenmiştir. Bu durumda politik konjonktür dalgalanmalarının olup olmadığının ifade edilebilmesi için de Nordhaus'un geleneksel fırsatçı modeli ile seçim çevrimleri varsayımlarının ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Politik Konjonktür Dalgalanmaların alt yapısını oluşturan Kamu Tercih Teorisinin tanımı, gelişimi, varsayımları ve inceleme alanları hakkında genel çerçeve ortaya konulmuş olup sonrasında ise; devlet başarısızlığının nedenleri, devletin büyüme sebepleri ve bu büyümenin neden olduğu olumsuz durumların neler olduğuna dair bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; Politik Konjonktür Dalgalanmalarına ilişkin yaklaşımlar teorik çerçevesi ile ele alınmış olup Geleneksel ve Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları yaklaşımı fırsatçı ve partizan yaklaşım olarak iki farklı başlık altında incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; Nordhaus seçim çevrimleri varsayımı ile 1980-2015 yılları arasında gerçekleşen seçim dönemlerinde politik konjonktür dalgalanmalarının olup olmadığı belirli parametreler yardımıyla ölçülmeye çalışılmıştır. Her bir seçim

dönemi ayrı ayrı ele alınıp o seçim yılı verilerinin ne kadarının Nordhaus'un varsayımlarıyla örtüştüğünün analizi yapılmıştır.

1. KAMU TERCİHİ TEORİSİNİN TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Kamu tercihi kelime anlamı olarak seçenekler arasında seçim yapma işlemini ifade eden ‘tercih’ ve halkı ifade eden ‘kamu’ kavramlarından oluşup halkın tercihi anlamına gelmektedir. Fakat gerçekte ise halkın kendisi tercihte bulunmaz. Tercihle bulunanlar bireyler olup tercihleri de özel ya da kamusal niteliktedir. Bireyler yaşamlarını devam ettirmek için özel tercihlerde bulunur, fakat seçenekler arasından kendisi yanında başkaları için de bir seçim yaptığında “kamusal tercihler” söz konusu olur. Bu tür tercihler de kamu tercihi alanındaki araştırma konularını oluşturmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2007:9).

Siyaset ve ekonomi bilimlerinin birbirleriyle ilişki içerisinde olmuş olmaları iki bilimi kaynaştıran ekonomik analizlerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu olaya örnek teşkil eden en önemli teori ise kamu tercihi teorisi adıyla ortaya atılan J. M. Buchanan tarafından geliştirilmiş olan teoridir (Kuşat ve Dolmacı, 2011:131).

Buchanan, Kamu Tercihi Teorisini şöyle ifade etmektedir: “Kamu tercihi teorisi esas olarak ekonomi teorisinde oldukça ayrıntılı analizler için geliştirilmiş araç ve metotları içine almakta ve bunları politik sürece ve kamu sektörüne uygulamaktadır. Siyasal karar alma sürecinde kimselerin; örneğin, seçmenlerin, politikacıların ve bürokratların davranışlarını gözlemlediğimiz veya gözlemleyeceğimiz sonuçların bileşimi ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır (Aktan, 1990a:38).

Kamu tercihi teorisinin ortaya çıkması 1950’li, 1960’lı yıllara rastlamakla birlikte, felsefi kökenlerinin 18. yy.daki düşünürlerin görüşlerine dayandığını söylemek mümkündür. 18. ve 19. yy.da bazı matematikçilerin (Condorcet, Borda, Laplace ve Lewis Carroll) siyasal karar alma sürecinde oylama mekanizmasının matematiksel analizi ile ilgilenmeleri ve sonrasında 1990’lı yıllarda Arrow ve Black’in iki önemli çalışması ile tekrardan ortaya çıkmış ve kamu tercihi teorisinin gelişimine yeni ufuklar açabilecek çalışmalar arasında yerini almıştır. Anthony Downs (1957) ve Mancur Olson (1965) tarafından da önemli eserler yayınlanmış ve

bu alanda en önemli eser olarak görülen J. M. Buchanan ve Gordon Tullock tarafından 1962 yılında yazılan ‘Oybirliğinin Hesabı’ adlı eser oldukça dikkat çekmiştir. Gerek Buchanan gerekse Tullock yaşamları boyunca sürekli olarak kamu tercihi teorisi üzerinde çalışmalar yapmıştır. Buchanan ise bu alanda liderlik görevini üstlenmiştir (Aktan, 2002b:4).

Diğer bilim adamlarından farklı olarak James M. Buchanan ilk olarak 1957 yılında G. Warren Nutter ile birlikte Virginia üniversitesinde Thomas Jefferson Politik İktisat Araştırma Merkezini oluşturmuştur. Bu merkez kamu tercihi teorisinin temellerinin oluşmasında ve şekillenmesinde önemli yer tutmaktadır. Daha sonra Buchanan, Gordon Tullock, Charlen Goetz ile birlikte 1963 yılında Virginia Politeknik Enstitüsü ve Devlet üniversitesi adını taşıyan üniversiteye bağlı bir birim olarak Kamu Tercihi Araştırma Merkezini kurmuştur. Buchanan ve diğer kamu tercihi iktisatçılar (Gordon Tullock, Geoffrey Brennon, Robert D. Tollison ve diğerleri) uzun yıllar bu araştırma merkezinde çalışmalarını sürdürmüştür. 1982 yılında ise merkez, çalışanları ile birlikte Virginia eyaletindeki George Mason üniversitesine taşınmıştır. Virginia Politik İktisat Okulu olarak anılan bu merkez günümüzde dünyadaki en önemli ekonomi araştırma merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Aktan ve Dileyici, 2007:16).

Virginia Politik İktisat Okulu akademik düzeyde çalışmalarını önce 1966 yılında ekonomik editörlüğünü Gordon Tullock’un yaptığı Piyasa Dışı Karar Alma üzerine çalışmalar başlığını taşıyan dergi kanalıyla sürdürmüştür. Daha sonra dergi 1968 yılında isim değiştirmiş ve Kamu Tercihi adıyla yayımlanmaya devam etmiştir. Bu dergi halen aylık olarak yayınlanmaya devam etmektedir. Kamu Tercihi Araştırma Merkezi 1990 yılından bu yana ayrıca Anayasal Politik İktisat adını taşıyan bir başka dergi de yayımlanmaktadır (Aktan, 2002b:4).

Bu bağlamda Kamu Tercihi İktisadının gelişmesine katısı olan çalışmalar ile ilgili Tablo 1.1’de açıklamalar bulunmaktadır.

Tablo 1.1: Kamu Tercih İktisadının Gelişmesine Katkısı Olan Çalışmalar

Duncan Black (1948)	Grupta Karar Almanın Rasyonelliği Üzerine	İlk kez Harold Hotelling tarafından savunulmuş olan ortanca seçmen teorisini ve seçimlerde adayların ve komitelerin davranışını araştırmaya yönelik bir analiz ortaya çıkarmıştır.
Kenneth Arrow (1951)	Sosyal Tercih Bireysel Değerler	Sosyal refah sağlamanın zorluğuna ve sosyal refah çerçevesinde çoğunluk kuralının işleyişine dikkatleri çekmiştir. Çalışması, 1972 yılında Nobel Ekonomi ödülünü getirmiştir. Arrow'un belirttiği koşulları taşıyan hiçbir oylama yönteminin mevcut olmadığına yönelik görüşleri 'imkansızlık teoremi' olarak bilinir.
Anthony Downs (1957)	Demokrasinin Ekonomik Teorisi	Ortanca seçmen modelini temsili demokrasiye uygulamıştır. Seçim tercihine ve seçimlerde seçmen katılımına ilişkin test edilebilir bir teori koyarak kamu tercihi teorisinde seçmenin rolüne değinen ilk kişidir.
James M. Buchanan ve Gordon Tullock (1962)	Oybirliğinin Hesabı: Anayasal Demokrasinin Mantıksal Temelleri Anayasal İktisat	Metodolojik bireycilik ve genel irade (oy birliği) konusuna öncekilerden farklı vurgu yapmışlardır. Anayasal aşamada bir bireyin rasyonel olarak, kolektif hareketten kaynaklanan karar alma maliyetleri ve dışsal maliyetlerinin toplamını minimize eden bir oy oranına uyulmasını tercih edeceğini göstermişlerdir. Bu sonuçlar o esnada çoğunluk kuralının avantajlarını hemen her yerde savunan politik bilimcilere yönelik doğrudan bir tepki niteliğindedir. Bu çalışmalar aynı zamanda piyasa başarısızlığı durumunda devlet müdahalesine zemin hazırlayan yeni refah iktisada yönelik de eleştiriler getirmiştir.
Mancur Olson (1965)	Kollektif Faaliyetin Mantığı	Çıkar grubuna yönelik geleneksel bakış açısını geliştirmiştir.
William Niskanen (1971)	Bürokrasi ve Temsili Hükümet	Bir bürodaki bürokratların davranışlarına dayalı bir maddeye bağlı olarak bürokrasiye yönelik bir arz teorisi geliştirmiştir.

Kaynak: Coşkun Can Aktan (2002); *Anayasal İktisat*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

1.1. Kamu Tercih Teorisinin Temel Varsayımları

Kamu tercihi teorisi özünde iktisat biliminin bazı varsayımlarını benimsemekte ve bu varsayımlara bağlı olarak da ekonominin araçlarını politika bilimine uyarlamaktadır. Bu neticede kamu tercihi teorisi siyasi düzenin yapısının ekonomik düzen kurallarına uygun olduğu fikrinden kaynaklanan varsayım üzerine kuruludur. Bu varsayımlar ise; metodolojik bireyselcilik, rasyonalite ve maksimand, ve politik mübadeledir (Serin, 1998:499).

1.1.1. Metodolojik Bireyselcilik İlkesi

Toplumda ekonomik ve sosyal kararların tümü birey tercihlerine göre belirlenmektedir. Kamu kurumları, kamu teşebbüsleri bir anlamda devleti oluşturan organların kararları temelde birey tercihlili olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade

ile kamu tercihi teorisi, politikanın ekonomik boyutunu incelerken buradan hareketle kamu ekonomisinde alınan kararların da özel ekonomide olduğu gibi birey tercihlerine dayalı olarak gerçekleştiğini varsaymaktadır (Aktan, 1990b:39).

Buchanan'a göre ekonomistler birimleri inceleyip değerlendirirken ilk olarak basit anlamda bireylerle başlar. Sürecin olası karmaşıklığı ya da sonuçların ortaya çıkmasındaki kurumsal yapı göz ardı edilip bireysel tercihler her türlü kurumsal etkinin dışında ele alınır. Politik süreçte ise yapılan tercihler açısından kurumsal yapının etkisi devre dışı bırakılamaz. Bu nedenle ekonomistlerin görevi; sonunda karmaşık bir yapıya bürünmüş modeller, incelenmemiş tercihler vasıtasıyla sürecin anlaşılmasına bir açıklık getirmektir (Atay, 2006:13).

Bütün ekonomik ve sosyal tercihlerin bireyler tarafından yapıldığı esasına dayanan metodolojik bireysellik varsayımı, toplulukların yaptığını ve seçtiğini varsayan görüşlerin bilimsel olmadığını vurgulamaktadır (Erim, 2007:255).

Kamu tercihi teorisinin önde gelen ismi Buchanan bu varsayımı şu şekilde açıklamaktadır:

Kamu tercihi teorisi, ekonomi teorisi gibi metodolojik olarak bireycidir. Temel birimleri; partiler, devletler veya uluslar gibi organik birimler değil, seçimde bulunan çeşitli eylem ve davranış motiflerine sahip olan kişilerdir. Bu açıklama çerçevesinde kamu tercihi esasen politikacının bir bireyci teorisi adını almaktadır (Aktan, 2002b:5).

1.1.2. Rasyonel ve Maksimand İlkesi

Kamu tercihi teorisinde bireylerin tutarlı ve rasyonel tercihlere sahip olduğu kabul edilmektedir. Bireyler özel ekonomideki davranış motivasyonunun bir benzerini, yapmış olduğu rasyonel tercihlerle kamu ekonomisindeki karar alma sürecinde de göstermektedir. Bunun sonucu olarak da özel ekonomide olduğu gibi kamu ekonomisinde de özel çıkar maksimizasyonu (homo economicus) ilkesi geçerlidir. Bu açıdan da kamu tercihi teorisi, kamu ekonomisinde temel amacın kamu

çıkarı ya da toplumsal çıkarı maksimize etmek düşüncesini reddeder (Sakal ve Şahin, 2016:85).

Özel çıkar maksimizasyonu ile ekonomide tüketici açısından fayda maksimizasyonu üretici açısından ise kar maksimizasyonu olarak ifade edilir. Kamu tercihi literatüründe homo economicus kavramıyla siyasal karar alma sürecinde rol alan aktörlerin çıkarlarını maksimize etmeyi amaçladığı ifade edilebilir.

Söz konusu süreçte yer alan aktörlerden;

- Seçmenler fayda,
- Siyasi partiler oy,
- Bürokrasi bütçe,
- Çıkar ve baskı grupları da rant maksimizasyonu amaçlamaktadır. Bu durum literatürde “*maksimand ilkesi*” olarak adlandırılmaktadır.

Bireyler önlerine çıkan engeller karşısında çıkarlarını maksimize edecek biçimde davranış gösterirler. Bu bağlamda; klasik iktisatçıların çalışmaları sonucu, bireylerin kendi kişisel çıkarlarının peşinde koşmaları, aslında farkında olmadan toplum çıkarlarına da hizmet ettikleri fikrini ortaya koymaktadır. İşçiler, tüketiciler ve firmalar kendileri için en büyük kazancı elde etmeye çalıştıkları zaman, rekabetçi piyasalar sosyal olarak etkin sonuçlar verir. Bu tür bir görünmez el politik alanda da çalışıyor olabilir. Kamu tercihi teorisinin amacı, politik alanda bunun böyle olup olmadığını belirlemektir (Aktan ve Dileyici, 2007:19).

Rasyonel politikalar için bazı kamu tercihi teorisyenleri; seçimi kazanmak adına maksimum destek aramaktansa, minimum destek arayacaklarını ifade eder. Çünkü bu düşünceyle görevden elde edilen çıkarlardan daha az sayıda kişinin yararlanması sağlanacaktır. Seçimi kazanmak adına gerekenin çok ötesinde destek elde etmenin maliyeti, sağlanan çıkardan daha ağır olacağı için, ikinci görüş rasyonellik kavramı ile daha tutarlı görünmektedir (Aktan ve Dileyici, 2007:19).

1.1.3. Politik Mübadele İlkesi

Teoriye göre siyasal karar alma mekanizması; politik sürecin tarafları arasında gerçekleşen bir politik mübadeledir. Nasıl ki piyasada bireyler arasında piyasa mübadelesi varsa, kamu ekonomisinde de toplumsal istek oluşumunda bir politik mübadele söz konusudur (Bayraktar, 2005:18-26).

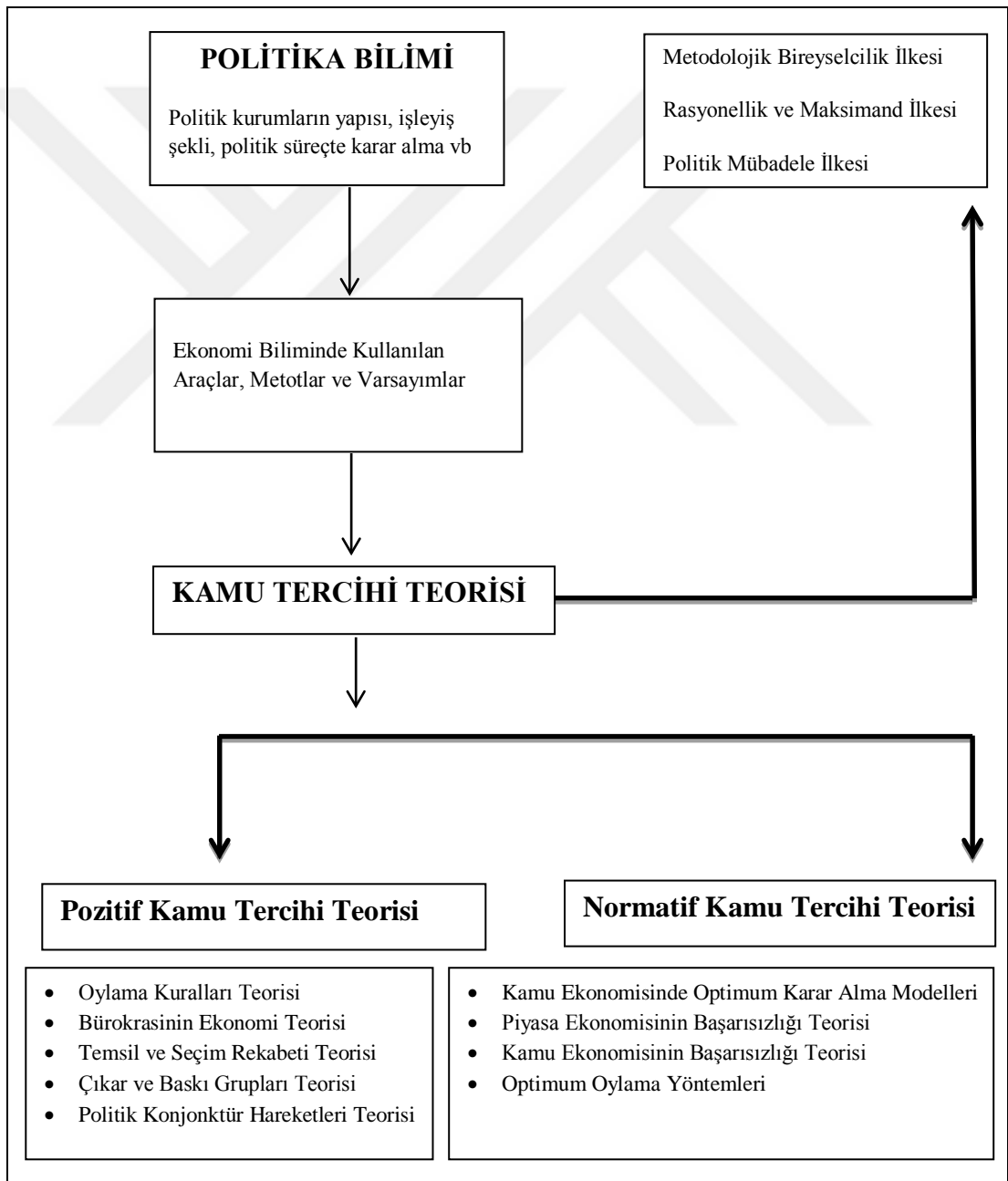
Bu süreçte yer alan özel çıkarların değiş-tokuş edilmesi şeklinde görülen mübadele ise gönüllü mübadele olarak adlandırılmaktadır. Gönüllü mübadele varsayımı, devleti; özel firmaların isteksiz olduğu ya da piyasa içinde yeterince karşılayamadığı talepleri karşılamamanın bir aracı olarak görür. Bununla birlikte toplumu onu oluşturan bireylerden farklı olarak görmeyip kamu çıkarını da bireylerin isteklerinden ve ihtiyaçlarından farklı olarak görmez. Çünkü bu yaklaşıma göre; bireysel çıkarlara hizmet etmek, devletin ve piyasaların lehine olan bir durumdur. Üstelik gönüllü mübadele yaklaşımı, kişisel çıkar davranışının piyasada olduğu gibi oylama sürecinde de geçerli olduğunu varsayar (Aktan ve Dileyici, 2007:18).

Buchanan, politikanın da esasen bir mübadele olduğu görüşünü şu şekilde açıklamaktadır: Gerek piyasalarda gerekse politikada bireylerin ekonomik çıkarlarını, pozitif değerdeki malların seçimi oluşturur. Fakat piyasalar esasen mübadele kurumlarıdır; bireyler piyasaya bir malı diğer bir mal ile mübadele etmek amacıyla girerler. Politika bireyler arasındaki karmaşık bir mübadele yapısıdır ve bu yapı içerisinde etkin bir şekilde sağlayamadıkları bazı özel amaçlarını kolektif olarak sağlamaya çalışırlar. Bireysel çıkarların mevcut olmaması halinde, başkaca bir çıkar da söz konusu değildir. Piyasada bireyler elmalarla portakalları mübadele ederler; politikada ise bireyler tüm kolektif ihtiyaçlarını tatmine yarayacak mal ve hizmetler (mahalli yangın koruma hizmetinden yargı hizmetine kadar) ile bunların maliyetlerine yapacakları katkı payları arasında bir mübadelede bulunurlar (Aktan, 2002b:6). Buchanan'a göre bireysel çıkarın mevcut olması durumunda başka bir çıkar da söz konusu değildir düşüncesi, politik mübadelenin homo economicus varsayımı ile birlikte işlendiğini göstermektedir. Bu birleştirmeye anlam kazanan kamu tercihi teorisi 1980'li yıllardan itibaren normatif ve pozitif kamu tercihi şeklinde iki araştırma alanına ayrılmıştır (Saraç, 2005:5).

1.2. Kamu Tercih Teorisinin İnceleme Alanları

Kamu tercihi teorisinin, pozitif kamu tercihi ve normatif kamu tercihi olarak iki farklı inceleme alanı bulunmaktadır. Bu teori çerçevesinde geliştirilen inceleme alanları, pozitif ve normatif kamu tercihi başlıkları içerisinde yer almaktadır. Şekil 1.1.'de verilmektedir.

Şekil 1.1: Pozitif ve Normatif Kamu Tercih Teorilerinin İncelenme Alanları

Kaynak: Coşkun Can Aktan (2002); *Anayasal İktisat*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.7.

Çalışmada Şekil 1.1'de de görüldüğü gibi pozitif kamu tercihi teorisi kapsamında; oylama kuralları teorisi, politik rekabet ve medyan seçmen teorisi ve devletin başarısızlığı teorisi ele alınırken normatif kamu tercihi teorisinde ise; optimum oylama kuralları ve Anayasal İktisat ele alınmaktadır.

1.2.1. Pozitif Kamu Tercihi Teorisi

Pozitif Kamu Tercihi, gerçek yaşamdaki politik kuralların yapısını ve politik karar almada rol oynayan kimselerin yani seçmenlerin, politikacıların, hükümetin, çıkar gruplarının ve bürokratların davranış motivasyonlarının ve davranış tarzlarının ekonomik analizini yapmaktadır. Bu tabloda oylama kuralları ve mekanizması (basit çoğunluk, oy birliği, logrolling vb.) bürokrasinin yapısı ve işleyişi, çıkar grupları vb. konular pozitif kamu tercihinin kapsamı içindedir. Dolayısıyla pozitif kamu tercihi hükümetin yapması gerekeni değil, gerçekte ne yaptığını incelemektedir. Kısacası olması gerekenle değil, olanla ilgilenir (Şanlısoy, 2007:39). Bu neticede takip eden kısımda pozitif kamu tercihinin analiz ettiği konular ele alınmaktadır.

1.2.1.1. Oylama Kuralları Teorisi

Kamusal malların dışlanamazlık özelliği onlardan bedel ödmeden yararlanmayı mümkün kılmaktadır. Kamusal mallar bir kere sunulduktan sonra toplumdaki herkes bu hizmetlerden eşit olarak yararlanırken finansmanına ise herkes eşit bir şekilde katılmaz. Bu durumla birlikte kamu ekonomisinde kamusal malların hangi öncelikte ve miktarla üretileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Demokratik yönetimlerde halk, bu soruna genel bir oylamayla katılabilir ya da bu konuda kendi adına karar verecek temsilcileri seçerek tercihin yapılmasını sağlayabilir. Bu durumda her iki pozisyonda da oylama yöntemi kişisel tercihlerden kamusal tercihe geçişi sağlayan bir araç olmaktadır. Edilen tercihlerin daha etkin ve tutarlı gerçekleşmesini sağlamak için çeşitli oylama kuralları önerilmiştir (Demir ve Öztürk, 2001:69).

Oylama kuralları teorisinin gelişimine zemin hazırlayan yaklaşımlar aşağıdaki gibidir:

Black Teoremi, Duncan Black'in 1948 yılında yaptığı oylama teorisi ile ilgili yapılan ilk çalışmada grup içerisinde karar almanın rasyonelliği üzerinde durmuştur. Black, çoğunluk kuralına önem vermiş ve onun işlerliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Black, bütün bireylerin tercihleri dikkate alındığı zaman, çoğunluk kuralının gruptaki ortalama seçmenin tercihlerine karşılık geleceğini ortaya koyar (Susam, 2015:135).

Seçmen tercih sıralamasının tek doruklu olması durumunda, oylama sonuçlarının belirsizlik taşıyamayacağını; oylamanın ortanca seçeneğinin diğer öteki seçeneklere karşı kazanması ile sonuçlanacağını savunur. Ortanca seçmen grubunun tercihleri toplumsal tercihlerin yansımasıdır. Bu bağlamda bireysel tercihlerden toplumsal tercihlere ulaşabilmek için ortanca seçmen grubunun tercihleri ön plana çıkarılmalıdır. Çok zirveli tercih sıralamasında ise, dönemsel çoğunluk sorunu cereyan etmekte ve hiçbir alternatifin seçilememesi durumu olabilmektedir. Fakat tek zirveli tercih sıralamasında dönemsel çoğunluk sorunu ortaya çıkmamakta ve bireysel tercihlerden tutarlı toplumsal tercihlere ulaşmak mümkün olmaktadır (Erdoğan, 2016:4).

Downs'un Politik Rekabet Teoremi, nasıl ki piyasada firmanın amacı kar maksimizasyonunu sağlamak ise, siyasi partilerin de amacı oy maksimizasyonudur. Bu sebeple de iktidar partisi; uygulamış olduğu maliye politikasını, bu politikanın kendisine kazandırmış olduğu oy sayısını kaybettirdiği oy sayısından fazla olduğu müddetçe uygular. Bu noktada iktidar partisi ortanca seçmenin tercihlerini iyi analiz etmelidir.

Seçmen ve politikacıların oylamaya yönelik davranışları ise şu şekildedir (Susam, 2015:138):

Seçmenler; karar aşamasına gelmeden önce ilk başta iktidardaki parti ile muhalefetteki partileri kıyaslar ve hangisinin daha fazla gelir akımı yaratacağı kararına vardıldıktan sonra oyunu kullanır. Bu durumda eğer ki, ikiden fazla parti

olursa o durumda da diğer seçmenlerin tercihlerini göz önünde bulundurur. Diğer ihtimaller ise tutmuş olduğu partinin kazanma şansını diğerlerine göre daha yüksek görüyorsa tercihini partisinden yana kullanırken, kazanma şansı olmadığı vakit ise tutmadığı partinin önünü kesmek adına farklı bir başka partiye oy verebilecektir. İleriye dönük olarak şimdiki seçimde kazanma ihtimali olmayan bir parti için de gelecekte kazanacağını düşündükleri partiye oy verebilir. Ya da tüm bunların dışında seçmen kararsız kalır ve oy kullanmayabilir.

Politikacılar da ise durum çok da farklı sayılmaz. Yeniden seçilme şanslarını arttırıcı şekilde politikalar izlerler. Oylarını maksimize etmeye çalışan hükümet bazı seçmenlere maliyetler yüklerken bazılarına da sübvansiyonlarla fayda sağlamaktadırlar. Politikacılar her ne kadar kamu çıkarını ihmal etmeyecek olsalar da yine de daha çok kendi popülaritelerini arttıracak politikaları tercih ederler.

Brown ve Jackson Görüşü, Downs'un politik rekabet teorisi, ortanca seçmen teorisini benimsememesi nedeniyle eleştirilmiştir. Brown, Jackson görüşünde; ortanca seçeneğin toplumun tercihlerini yansıtacağı kuralı doğru değildir. Buradaki yanlışlık ise, seçmen ve siyasetçilerin asimetrik bilgiye sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Seçmenler bütçe sonuçları hakkında tam bilgiye sahip değillerken, siyasetçiler de kamu hizmetlerini nasıl etkilediğini tam olarak ölçemez. Ayrıca seçime tüm seçmenlerin katılmadığı düşünüldüğünde ortanca seçenek toplumun değil sadece seçime katılanların tercihlerini yansıtmış olur.

Coleman Yaklaşımı, Coleman'a göre, bireyler bilgi konusunda yetersizdir ve bu yüzden karar verme aşamasında bir çeşit risk yüklenir. Bu sebeple de sonucu belli olmayan politikalar arasında seçim yaparlarken beklenen fayda maksimum düzeye çıkarılmaya çalışılır. Coleman tarafından 'risk altında fayda maksimizasyonu' olarak tanımlanan bu varsayıma göre; bireyler diğer yöntemlerdeki gibi alternatif politikalar arasında bir sıralama yapar. Yapılan bu sıralama sonunda ise beklenen faydayı maksimize eden politika seçilmiş olur. Politikacılar da kendi amaçlarını gerçekleştirmek istediklerinden diğer politikacıları da etkilemeye çalışır. Bu yaklaşımla pareto optimalliğe çoğunluk kuralından daha fazla yaklaşmış olunur (Şener, 2006:164).

Arrow'un İmkansızlık Teoremi, “Seçmenler, belirli tercihlerle sınırlandırılmadan veya herhangi bir diktatörlük uygulanmadan bireysel tercihlerin tutarlı bir toplumsal tercihe dönüştürülmesini sağlayan sosyal bir kararın (oylama) olmadığını” ileri sürer. Bir diğer ifadeyle bireysel tercih sıralamasından toplumsal tercihlere ulaşmaya çalışmak rasyonel değildir. Bu oylama kuralının ahlaki açıdan kabul edilebilir olduğunu söyleyebilmek için, ortaya normatif kriterler konulmuştur. Bunlar ise; rasyonellik, ilgisiz alternatiflerin bağımsızlığı, diktatörlük olmaması, Pareto prensibi ve sınırsız alan. Arrow ise; sosyal refah fonksiyonunun bireylerin tercihlerini tam olarak yansıtabilmesi için yukarıda sayılan beş koşulun birlikte karşılanması gerektiğini savunmuş, fakat diğer yandan da herhangi bir kolektif karar alma yönteminin sayılan bu beş koşulu birden yerine getirmenin imkansız olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır (Susam, 2015:136).

Taraf Tutma Modeli, Buchanan tarafından geliştirilmiş bu model koalisyon hükümetlerinin nasıl bir karar aldıklarını açıklamak yönünden önemlidir. Genel seçimler sonrasında herhangi bir partinin gerekli çoğunluğu sağlayamaması, koalisyonları ve azınlık hükümetlerini gündeme getirmektedir. Bu yolla da kolektif karar alma süreci gerçekleşmektedir.

Taraf tutma (Güneş, 2001:143);

- Seçmenlerin değerlendireceği varsayımı altında iki veya daha fazla farklı konunun bulunması,
- Bireysel pazarlıklar ve oy ticaretinin yasal olması,
- Konularla ilgili var olan düşüncelerin değişen yoğunlukları,
- Seçmenlerin küçük bir miktarının bile bireysel pazarlıkta, oy ticareti için uygulamaya yetmesi,
- Oylanacak konu üzerinde farklılıkların yerine geleneksel bir programın gündeme gelmesi gibi bir takım koşullar gerçekleştiğinde kaçınılmaz bir sonuçtur.

Sunulmuş olan politika tercihleri, politikacılar ve partilere taraf tutma için neden oluşturmaktadır. Bireyler arasındaki oy ticareti politik söylemler yoluyla gerçekleşmektedir. Politikacılar, seçmenlerin çoğunlukla desteklediği konuları belirlerken, seçmenler için daha çok ortak olan konuları da belirlemektedirler.

Azınlık Hükümeti Modeli, günümüzde bir çok ülkede siyasi partilerin üye sayısı çoğunluk kuralına göre siyasal karar almayı sağlayacak sayıya ulaşamamaktadır. Bu sebeple birçok demokratik ülkede siyasal kararlar çoğu kez azınlık hükümetleri tarafından alınmaktadır (Susam, 2015:139).

Oy birliği ve oy çokluğu kuralları harici alternatif olarak puanlı ve noktalı oylama kuralları da bulunmaktadır

Oy birliği kuralı, seçmenlerin tercihlerinin toplanarak tercihe ulaşma imkanı veren tek kuraldır. Bu kuralda ise, seçmenlerin tümünün aynı görüşte olması ve aynı tercihlere sahip olması gerekir ki tersi durumda karar almak mümkün olmaz. Dolayısıyla demokrasilerde bu şekilde bir karara varmanın zorluğu ortadadır ve bu yüzden uygulamada nispi oy birliği kuralının geçerli olması gerektiği Wicksell tarafından ileri sürülmüştür (Şener, 2001:151).

Oy birliği kuralının uygulamasının zor olması sebebiyle günümüzde daha çok görülen oylama kuralı oy çokluğu kuralıdır. Oy çokluğu kuralının başlıcaları şunlardır (Çelebi, 2000:100).

Mutlak Çoğunluk Kuralı, seçmen oylarının yarısından bir fazlasını alan alternatif seçimi kazanmış olur.

Kaliteli Çoğunluk Kuralı, seçmen oylarının 3/4'ünü ya da 2/3'ünü alan alternatif seçimi kazanır. Bu da Wicksell'in ortaya sürmüş olduğu oy birliği kuralına yaklaşıldığını göstermektedir.

Nispi Çoğunluk Kuralı, burada ise tüm oylar oranlandığında birbirine göre en fazla oyu alan alternatif seçimi kazanmış olur.

Puanlı Oylama Kuralı, birey tercihlerinin yoğunluklarını basit oy çoğunluğu modellerinde ifade etmek mümkün olmamaktadır. Bu sistemde bireyler tarafından kullanılabilir bir puan belirlenir ve birey sahip olduğu bu puanı oylamaya katılan alternatifler arasında dağıtır. Bireylerin her alternatife puan vermeleri zorunludur. Puanlar verildikten sonra oylama sonucuna göre en yüksek puan alan alternatif seçilmiş olur. Örneğin; her birinin toplam puanlarının 100 olduğunu 3 bireyin tercihlerinin de K, L, M politikaları arasındaki dağılımdan oluştuğu varsayıldığında;

Tablo 1.2: Puanlı Oylama Kuralı

	Alternatif Politikalar		
	K	L	M
A Bireyi	60	25	15
B Bireyi	20	50	30
C Bireyi	55	30	15
Toplam Puan	135	105	60

Kaynak: Nazan Susam (2015); Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s.140

Bu dağılıma göre en yüksek puanı alan K seçeneği, diğer alternatiflerine göre kazanmış olur. Burada adaylar isterlerse tercih ettikleri alternatifin kazanabilmesi adına bütün oylarını bir adayda toplayabilirler (Kirmanoğlu, 2014:250).

Nokta Oylama, puanlı oylama yönteminden çok farklı bir oylama yöntemi değildir. Burada oylamaya katılan herkesin toplam olarak belli bir puanı vardır. Ve bu puanları önem sırasına göre desteklemiş oldukları alternatiflere verirler. Puanlı oylama yönteminden tek farkı puanlı oynamada muhakkak mutlak anlamda puan verme söz konusu iken nokta oylama da bireyler isterlerse hiç oy vermeyebilirler.

Tablo 1.3: Nokta Oylaması

	Alternatif Politikalar		
	K	L	M
A Bireyi	15	5	20
B Bireyi	8	32	-
C Bireyi	21	10	9
Toplam Puan	44	47	29

Kaynak: Nazan Susam (2015); Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s.140.

Yukarıdaki tabloya göre A, B, C adındaki politikacıların her birinin 40 puanı vardır. Politikacılar ise K, L, M ile ifade edilen alternatif politikalara önem sırasına göre vermiş oldukları puanlar sonucu en fazla puanı almış olan politikacı seçilmiştir. Burada da en fazla puanı alan politikacı görüldüğü üzere L'dir.

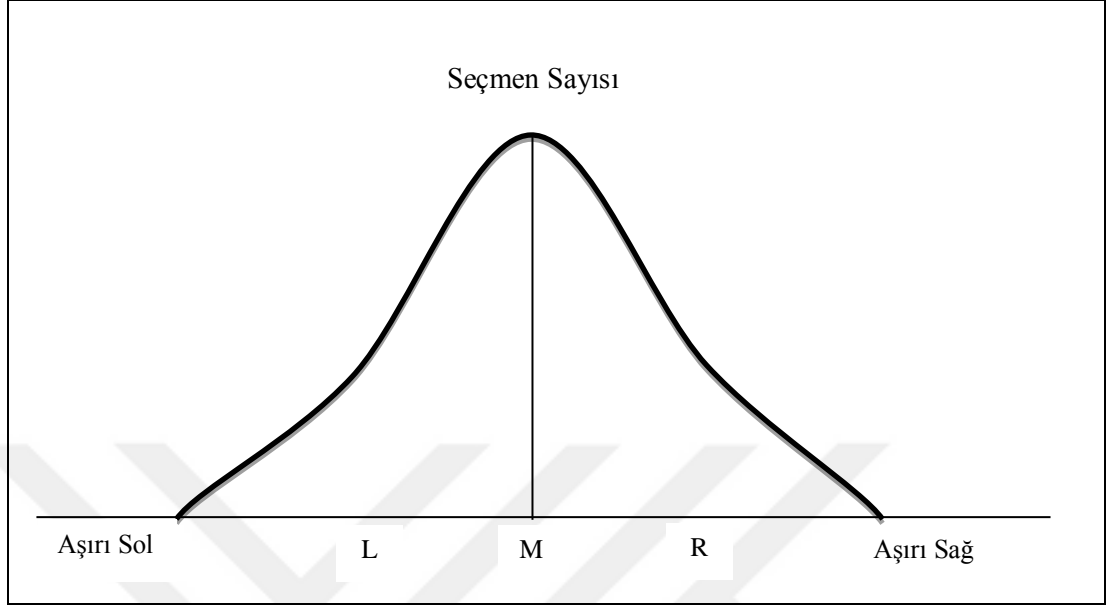
1.2.1.2. Politik Rekabet ve Medyan Seçmen Teorisi

Pozitif kamu tercihinin ele alındığı konulardan biri de partiler arasında ortaya çıkan politik rekabet ve bu rekabetin sonucu olan medyan seçmen teorisine yönelik kamu politikalarının uygulanmasıdır.

Politikacının sahip olduğu rekabet ortamı, politikacıyı sürekli olarak davranışlarını oy kaybı ve kazancı yönünde değerlendirmeye sürükler. Bir politikacı, oy kazandırıcı politikaları ahlaki ve üretken olmadıkları gibi gerekçelerden desteklemekten kaçındığında bir başka politikacının bunları destekleyeceğini ve getireceği oyları elde edeceğini dolayısıyla da kendisi yerine seçimi kazanacağını bilir. Bu sebeptendir ki politik rekabet, toplumsal değerlendirmelere yatkın bir politikacıyı dahi, karar alma aşamasında oy hesabı yapmaya zorlar (Savaş, 1993:45-47).

Bireyler piyasada çok sayıda arz edicinin sunmuş olduğu sınırsız sayıda mal ve hizmet açısından seçim yaparak sağladığı fayda düzeyini maksimum yaparken, politik alandaki seçmen ise, kendi tercihleri doğrultusunda oyunu nasıl kullanacağına karar verir. Ancak bireysel verilen bu kararlar diğer kararlarla birleşmediği sürece bir sonuç oluşturmaz. Bu neticede ekonomik alandaki piyasa rekabetinde bireysel tercihler, politik rekabette ise toplu tercihler söz konusu olmaktadır (Savaş, 1989:45-46).

Şekil 1.2: Seçmenlerin Dağılımı

Kaynak: Robert Ekelund and Robert D. Tollison (1986); Economics, Boston: Little, Brown and Company, s.447.

Partiler arasındaki politik rekabet sürecinin varlığı politikacıları medyan seçmen grubunun isteklerine uygun politikalar üretmeye zorlar. Yukarıdaki şekilde iki partili bir demokrasi varsayımında seçmenlerin politik görüşlerine göre dağılımı görülmektedir. Seçmenler politik görüşlerine göre politik spektrum üzerinde aşırı soldan aşırı sağa doğru sıralandığını ve seçmenlerin kendi politik görüşlerine en yakın olan adaya oy verdiklerini kabul etmektedir. Değişik politik görüşlere sahip seçmenlerin normal dağılımı M noktasında olup bu noktadaki seçmen kitlesi de medyan seçmen grubunu oluşturacaktır.

Eğer ki seçime katılan iki adayın da görüşleri M noktasında olursa adayların her biri en azından %50 oranında oy alacaktır. Şayet adaylardan biri L veya R pozisyonlarından birine yönelirse bu sefer oyların %50'sinden daha azını almış olacaktır. Bu durumda her iki aday içinde en iyi pozisyon M noktasına yaklaşımdır. Seçim döneminde M noktası her bir aday için oy maksimizasyonunu sağlayan bir noktadır. Seçimlere üçüncü bir adayın katılması halinde ise, diğer iki aday M noktasında kalırken, üçüncü aday R noktasına yönelirse, bu aday R'nin sağındaki ve M ile R arasındaki oyların yarısını alacak ve neticede birbirleriyle aynı görünen diğer iki aday karşısında üstünlük sağlayacaktır. Böyle bir durumda diğer iki adaydan

birini M noktasından ayrılmaya yönlendirir. Dolayısıyla üç adaylı bir sistemde M noktasının dışında kalmış iki aday M noktasına doğru giderek oylarını arttırabilir (Aktan ve Dileyici, 2007:22-23).

Medyan seçmen teorisiyle oylarını max etmeye çalışan politikalar izleyerek bir sonraki seçimlerde yeniden seçilmeyi garantileyebilmek için uğraşmaktadırlar. Böylece medyan seçmen teorisi demokratik sistemlerde partilerin neden medyan seçmene yönelik politikalar izlediğini ortaya koymaktadır.

1.2.1.3. Devletin Başarısızlığı Teorisi

Bu teori, öncesinde açıklanmış olan ortanca seçmen özel çıkar gruplarının rant kollama faaliyeti, oy ticareti seçmenin eksik enformasyon sorunu gibi unsurları devlet başarısızlığı olarak nitelendirmiş ve siyasal süreçteki etkisizliklerin kaynakları ve sonuçları üzerinde durmaktadır. Teorideki temel nokta; teorinin siyasal süreçteki etkisizliklerinin nedenlerini ortaya koyması ve bunun yanında etkisizliklerin özellikle iktisadi sonuçlarına vurgu yapması durumu önemlidir. Kamu tercihi teorisinin açıklamalarıyla devlet ve politik organizasyon etkinlik ve adalet noktalarında kriterleri sağlamak açısından yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Bu yüzden de piyasa yetersizliklerini telafi etmede devletin her zaman etkin olmasını beklememek gerekir. Çünkü bu eksiklikleri gidermek adına kamu politikalarını belirleyen sürecin politik bir süreç olduğunu ve Buchanan'ın deyimiyle politikaların masalsı hikayeler olmadığını görülmesi gerekir (Aktan ve Dileyici, 2007:27-28).

1.2.2. Normatif Kamu Tercihi Teorisi

Kamu tercihi teorisinde olanlar incelenirken, normatif kamu tercihi literatüründe ise; pozitif kamu tercihi teorisine temel teşkil edecek olması gereken hususlar ele alınmaktadır. Bu durumla birlikte politik kurumların nasıl daha etkin bir şekilde işleyebileceği ortaya konur. Normatif kamu tercihi teorisinde de; kamu tercihinin belirlenmesinde rol oynayan optimum oylama kuralları ve devletin başarısızlığı teorisine karşılık geliştirilmiş anayasal iktisat ele alınacaktır.

1.2.2.1. Optimum Oylama Kuralları

Buchanan ve Tullock kamu ekonomisinde alınan kararlara göre pareto optimal bir sonuca ulaşmanın sadece oy birliği kuralının gerçekleşmesi ile mümkün olacağını ifade etmektedirler. Oy birliği kuralının uygulanmasındaki zorluklar ise pozitif kamu tercihi teorisindeki ele alınmış oylama kurallarını gündeme getirmiştir. Fakat yine de bu şekilde pareto optimuma ulaşmak mümkün olmamaktadır. Burada Buchanan ve Tullock, pareto optimal bir sonuca ulaşmak için gerekli ve kararı onaylayacak olan seçmen sayısının belirlenmesi ile ideal oylama kurallarına ulaşılabilceğini savunmaktadırlar. Seçmen sayısını da optimal çoğunluk olarak ele almaktadırlar. Buchanan ve Tullock optimal çoğunluğu elde etmek için oylama maliyetlerinden faydalanmaktadır. Bu bağlamda oylamanın yol açtığı iki tür karar alma maliyetleri ve dışsal maliyetler söz konusudur (Buchanan ve Tullock, 1965:29).

Karar alma maliyetleri; seçmenlerin oylama sebebiyle katlanmış oldukları zaman, enformasyon edinme ve parasal maliyetler gibi kalemlerden oluşmaktadır

Dışsal maliyetler ise; oylama sonucunu beğenmemiş olanların katlandıkları maliyettir.

Seçmen sayısının oylama sürecine katılımının artmasıyla birlikte karar alma maliyetleri artarken dışsal maliyetler azalmaktadır. Dolayısıyla oy birliği kuralına yaklaşıldıkça sonucu beğenmeyen seçmen sayısı azaldığından dışsal maliyetlerde de azalma görülmektedir. Karar alma maliyetleri ile dışsal maliyetler toplamının en az olduğu noktadaki seçmen sayısı 'optimal çoğunluğu' ifade etmektedir. Karar alma maliyetleri ve dışsal maliyetler alınacak kararların niteliğine göre değişiklik gösterdiğinden bütün kurallara uygun bir karar alma kuralının bulunması beklenmemelidir. Dışsal maliyetler, kararların almış olduğu toplumun özellik ve karar alınan meselenin yapısına bağlı olarak değişir (Mueller, 1982:3).

1.2.2.2. Anayasal İktisat

Yeni bir disiplin olarak doğan ve alt yapısını kamu tercihi teorisine dayandıran anayasal iktisat teorisi, devletin gücü ve yetkilerinin nasıl sınırlandırılabilceğini ve

nasıl sınırlandırılması gerektiğini inceleyen bir disiplindir. Bu neticede politik ve ekonomik birimlerin tercih ve faaliyetlerini sınırlayan yasal kurumsal ve anayasal kurallar bütünün işleyişine dair özellikler normatif bir şekilde analiz edilmektedir (Yereli, 2003:81).

Anayasal-kurumsal yeniden yapılanma devletin sınırlarının Anayasal düzeyde şekillenmesini ifade eder ve Anayasal İktisat teorisinin özünü oluşturur. Devletin sınırlandırılması fikri 17. ve 18. yy düşünürlerinden Thomas Hobbes, Montesquiev ve John Lock'a dayandırılabilir. Sonraki yy'larda toplumsal tercihlerin ve devletin faaliyet alanlarının belirlenmesinde seçim sisteminin yeterli görülmesi bu alandaki çalışmaların yapılmasının önünü tıkamıştır. Özellikle 20. yy'ın ikinci yarısından sonra yaşanan ekonomik sorunların temel nedenini devletin sınırları aşan ekonomik güç ve yetkisinde gören bir takım kamu tercihi teorisyenleri anayasal sınırlamaların gerekliliği üzerinde durmuşlardır (Aktan ve Dileyici, 2007:30).

1970'li yıllardan itibaren cereyan eden ekonomik sorunların özünde devletin başarısızlığı yer almaktadır. Ekonomideki önemli sorunlardan enflasyonun, işsizliğin, borç yükündeki artışın ve bütçe açıklarının nedeni devletin ekonomiye müdahalesi olarak görülmektedir. Bu yüzden devletin uygulayacağı politikaların sıklıkla ve kolayca değiştirilememesi ekonomik etkinlik açısından önem taşıdığından temel iktisat politikaları anayasa maddeleri ile belirlenmeli ve sınırlandırılmalıdır. Devlet için, vergi politikası, para politikası, gelir dağılımı ve diğer makro değişkenlere ilişkin anayasal düzenlemeler olmalıdır. Örneğin; vergilerin ve kamu borçlarının gayrisafi milli hasılanın belirli bir oranını geçemeyeceği hükmüne anayasada yer verilmiş olması gibi. Bununla birlikte kamu harcamalarının aşırı bir biçimde artışı önlemek için denk bütçe ilkesinin anayasal bir hükme getirilmesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda kamu gelirlerinin amaçları dışında kullanılmalarını önleyecek yasal mekanizmalar geliştirilmelidir (Pehlivan, 2009:56-57).

Keynesyen teorisinin yalnızca politikacılar tarafından değil seçmenler ve bürokratlar tarafından da bilerek ve isteyerek yanlış yorumlanması devleti açık bütçelerle idare edilebilir bir hale getirmiştir. 'Ver oyunu, al istediğini' mantığı siyasi iktidarları hiçbir şekilde düşünmeden kolayca ve cesurca harcayan fakat vergilemeye

yanışmayan bir tutum ve davranış içine itmiştir. Seçmenler ile kişisel çıkar- oy pazarlığı yapan siyasi iktidarlar için, hiçbir teorinin Keynesyen teori kadar cazip olamayacağı aşıkardır. Bu bağlamda anayasal iktisat ekonomi yönetimindeki keyfiliğe ve popülizme son verilmesi açısından oldukça önem arz etmektedir (Öztürk, 2004:30-31).

Anayasal iktisat görüşünün özünde, devletin harcama ve vergilendirme yetkisinin kısıtlanarak, ekonomide tam bir serbestliğin oluşması esasına dayanır. Buna göre de siyasi iktidarların ekonomik konulardaki karar alma yetkilerinin sınırsız oluşu doğru olmamaktadır. Anayasal iktisatçılar, hükümetlerin ekonomik hususlardaki düzenleme yetkisinin mutlaka sınırlandırılması gerektiğini savunurlar.

Seçim sonuçlarının halkın iradesini yansıtmamasının ve buna bağlı olarak da halkın iradesinin temsilcisi olmayan siyasi iktidarın yetkilerinin sınırlandırılması gerekliliğinin en önemli nedenleri aşağıda özetlenmiştir (Özkan, 2010:33-34).

Sosyal İlgisizlik, halkın siyasal katılımdan uzak olması, halkın tüm iradesinin sandığa yansımaması durumudur. Çoğunluğun seçimiyle başa gelen iktidarında sadece çoğunluğun tercihlerine cevap vermemesi için yetkilerinin sınırlandırılması gerekmektedir.

Sosyal Bilgisizlik, seçmenler siyasetle ilgisiz olabilecekleri gibi bilgisiz de olabilmektedirler. Bu sebeple seçmenlerin yanlış tercihlerde bulunabilecekleri durumu göz önüne alındığında seçim sonuçlarının seçmenlerin gerçek tercihlerini yansıtmadığı görülmektedir.

Siyasal Unutkanlık, politikacılar seçmenlerin miyop olduğu kadar unutkan olduklarını da bilir. Bu sebeple seçim yaklaştıkça politikacılar da seçmenler gibi kendilerini düşünür ve genişletici politikalar uygularlar. Tek başına siyasal unutkanlık dahi iktidarın ekonomik alandaki güç ve yetkilerini sınırlamak için geçerli bir gerekçedir.

Plütokrasi, zenginler ve iktidar kelimelerinden oluşan bu kavram parasal gücü elinde tutan çıkar ve baskı gruplarının üstünlüğünü ifade etmektedir. Çıkar grupları

ile oluşturulmuş bir parlamento ise iktidara gelmenin bedelini ödemek durumunda kalacaktır.

Anayasal iktisadın temel felsefesi Rawls'ın sözleşme teorisine dayanmaktadır. Sosyal sözleşme; toplumda bir arada yaşayan bireylerin temel hak ve özgürlükleri ile toplumda uyulması gerekli olan kuralları içeren şekli olmayan normlar üzerindeki görüş birliğini ifade etmektedir (Aktan, 1992:73).

Sosyal sözleşmeler, amaç ve şekil yönünden anayasalardan farklı özelliklere sahiptir. Sosyal sözleşme ilkesinin yazılı olmasına gerek olmasa da Anayasaların yazılı üst hukuk kuralları olduğu bilinmektedir. Anayasalar toplumun hukuk ve kurumsal yapısını yönlendirecek özellikleri belirlerken, sosyal sözleşmeler temel insani değerleri ortaya koymaya çalışır. Anayasaların oluşumunda siyasal sözleşmenin önemini vurgulayan Carre Chopman Catt'in şu sözü durumun önemini oldukça iyi vurgulamaktadır. "hiçbir yazılı kanun halk tarafından desteklenen yazılı olmayan örf ve adet hukukundan daha bağlayıcı olmamıştır" (Özkan, 2010:35).

Anayasal İktisat teorisinin önerileri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Saraç, 2005:13).

- Hükümetlerin para basma yetkisi kısıtlanmalıdır.
- Vergiler sabit oranlı olmalı ve konusu açıkça belirtilmelidir.
- Vergilerin konulması, kaldırılması ve oranlarının değiştirilmesi sadece yasa ile yapılmalıdır.
- Hükümetlerin borçlanma olanağı bütçenin belli bir yüzdesi olarak bütçe yasası belirlenmeli ve bütçeye harcama maliyeti yükleyecek her yasa teklifi ya da tasarısının, harcama kaynaklarını da göstermek zorunda olduğu belirtilmelidir.

Anayasal iktisat teorisi, hazırlanan ekonomik anayasa ile denk bütçe zorunluluğu, kamu borçlanma sınırı ve belirli bir enflasyon oranı sınırı uygulaması sayesinde hem ekonomik hem de siyasi istikrarın güvence altına alınabileceğini öne sürer.

Anayasal kuralların belirlenmesi konusundaki görüşlerle ilişkili olarak Anayasal İktisat teorisinin en önemli katkısı Ekonomik Anayasa oluşturulmasına ilişkin önerileridir. Ekonomik Anayasa ile devletin ekonomik alandaki güç ve yetkilerinin çerçevesi yani ‘Oyunun Kuralları’ şekillenecektir. Ekonomik anayasanın iki temel mihenk taşı (parasal ve mali anayasa) bulunmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2007:31).

Ekonomik anayasa içerisindeki mali ve parasal anayasa haricinde; (Işık, Sakal ve Meriç, 2010: 5).

- Gelir dağılımı ile ilgili düzenlemelerin yapıldığı Gelir Dağılımı Anayasası,
- Rekabete ilişkin kuralların yer almış olduğu Yasal-Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası,
- Çalışma hayatını düzenleyen Sosyal Güvenlik Anayasası,
- Kentleşme ve çevre sorunları ile ilgili hükümlerin yer aldığı Kentleşme ve Çevre Sorunları Anayasası ve bir de Dış Ticaret Anayasası bulunmaktadır.

Bu bağlamda Anayasal İktisat Teorisine Göre Ekonomik Anayasa; Tablo 1.4’de ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 1.4: Anayasal İktisat Teorisine Göre Ekonomik Anayasa

Mali Anayasa	• Kamusal Mallar Anayasası, • Kamusal Harcamalar Anayasası • Kamusal Gelirler Anayasası, • Vergi Anayasası • Borçlanma Anayasası • Borçlanma Anayasası, • Denk Bütçe Anayasası • Mali Federalizm Anayasası
Parasal Anayasa	• Para arzının artırılmasına ilişkin normlar • Para sisteminin yapısına ilişkin normlar
Gelir Dağılımı Anayasası	• Gelir ve servet dağılımındaki dengesizliklerin giderilmesine ilişkin normlar
Yasal-Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası	• Yıkıcı ve haksız rekabetin önüne geçebilecek onları cezalandırabilecek normlar • Ekonomide rekabeti teşvik edici normların oluşturulması • Devletin ekonomiye direk müdahalesinin kaldırılması
Sosyal Güvenlik Anayasası	• Sosyal güvenlik sisteminin yapısına ilişkin normlar

Kaynak: Adem Doğan ve Göksel Göker (2010); “Yerel Seçimlerde Seçmen Tercihi (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği),” *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), s.40.

Gelir Dağılımı Anayasası, toplumda vergileme ve transfer ödeme sistemleri anayasal düzeyde kural ve kurumlarla kısıtlanmaktadır.

Yasal- Kurumsal Serbestleşme ve Rekabet Anayasası, Anayasal iktisatçılar, klasik iktisadın temel ilkelerini savunmaktadırlar. Rekabetin gerçekleştirilmesi için anayasal düzeyde temel kurallar belirlenmelidir. Yasal kurumsal serbestleşmeden kasıt ise; ekonomiye doğrudan olan kontrol ve müdahalelerin kaldırılmasıdır.

Sosyal Güvenlik Anayasası, politik iktidarın hareket serbestliğinin anayasal kurullarla sınırlanması sosyal güvenlik anayasası ile gerçekleşmektedir.

Dış Ticaret Anayasası, bu anayasa ile uluslararası ekonomik ilişkilerin genel çerçevesi belirlenmektedir. Dış ticaret anayasasında uluslararası ekonomik ilişkilerle ilgili aşağıdaki konu ve sorular önem teşkil etmektedir.

- Uluslararası ekonomik ilişkilere ne derece önem verilmelidir? Serbest dış ticareti kolaylaştırmak için alınacak önlemler neler olmalıdır?
- Döviz kuru rejimlerinden hangisi seçilip uygulanmalıdır?
- Gelişmekte olan yerli sanayiler dış rekabetten korunmalı mıdır? Bu konuyla ilgili kurallar anayasada ne kadar süre ile ve ne şekilde yer almalıdır?

1.2.2.2.1. Mali Anayasa

Mali Anayasa, devletin mali gücünü vergi toplama ve harcama yapma şeklinin belirlenmesi ve belirlenen bu kullanım biçimine göre mali gücün anayasal kurallar ile nasıl sınırlandırılması gerektiğini ortaya koyar.

- Kamusal Mallar Anayasası,
- Kamusal Harcamalar Anayasası
- Kamusal Gelirler Anayasası,
- Borçlanma Anayasası,
- Denk Bütçe Anayasası,
- Mali Federalizm Anayasası konularına ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır.

Temel düzenlemeler yanında mali yapıdaki düzenlemelerin de nasıl yapılacağı ve bunların nasıl oylanacağı gibi konularda mali anayasa içinde belirlenmelidir (Aktan, 2004:109).

1.2.2.2.2. Parasal Anayasa

Parasal Anayasa, devletin para basma hakkı ve yetkisini anayasal kurallarla düzenleyen ve hangi koşullarda para arzını arttırabileceğini belirleyen kuralları içermektedir. Bu bağlamda parasal anayasa, politik iktidarın para üzerindeki güç ve hakimiyetini kendi çıkarları uğruna kullanmaması için para sistemine ve parasal büyümenin ne şekilde olacağına dair bazı kuralların anayasa içerisinde güvence altına alınmasını önermektedir (Atılğan, 2009:12-14).

Anayasal yapıdaki değişiklikler maliyet içerir o yüzden sadece ciddi problemlerin mevcut olması halinde düşünülmelidir. Anayasalar uygulamaya geçildikten sonra sık sık değiştirilmeye tabi tutulmalıdır. İstenilen bir parasal anayasanın özellikleri ise şunları içerir:

- İstenilmeyen politika sonuçları için faaliyet alanını kısıtlamak,
- Talep edilmesi istenilen politika stratejilerine müsaade etmek,
- Uygulanabilir koşullar sağlamak,
- Mümkün olabildiğince basit olup, çok daha fazla kitle tarafından anlaşılabilir olmak,
- Tartışma konusu olan belirli bir bakış açısına dayanmamak ve önemli ölçüde desteği sağlamak.

1.3. Kamu Tercihi Teorisine Göre Devlet Başarısızlığının Nedenleri

Neoklasik iktisatçılar tarafından 1930'lu ve daha sonraki yıllarda piyasa mekanizmasının yetersiz olarak nitelendirilmesi ve özellikle tam rekabetin gerçekleştirilmesi, dışsal ve içsel ekonomilerin önüne geçilmesi, bunun yanında kamusal malların üretilmesi için devlet müdahalesinin olması gerektiğini savunmuşlardır. 1960'lı yılların başından itibaren piyasa aksaklıkları ya da piyasa başarısızlığı olarak nitelendirilen bu teoriye karşılık, kamu tercihi iktisatçıları kamu ekonomisinin başarısızlığı teorisini geliştirmişlerdir (Serin, 1998:519).

Üretim alanları doğal tekel niteliğinde olan mal ve hizmetlerin, standart mal ve hizmetlerin üretiminden farklı özelliklere sahip olmaları kamu otoritesini üretici veya düzenleyici olarak bir şekilde müdahil etmek durumunda bırakır. Devletin müdahalesini kaçınılmaz hale getiren nedenler haricinde de gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde sorunlarla karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu sorunlar ise; dalgalanma olarak cereyan eder, daralma ve genişleme dönemi olarak da kendini gösterir. Daralma döneminde büyüme hızı düşer, işsizlik artar ve bu olumsuz durumlar sosyal yaşamda da sorunlara yol açar. Genişleme döneminde ise daralma döneminin tersi durumlar gerçekleşir; büyüme hızı artar, işsizlik azalır. Bu

pozisyonda ise müdahale olmalı mıdır? Olacaksa hangi araçlarla ve ne kadar olmalıdır? Kısacası kamu otoritesi nerede yer almalıdır? Sorularına karşılık olarak en birinci devletin temel kamusal hizmetleri sunması gerektiğidir. Devlet; dışsallıklar, kamu malları ve doğal tekel gibi piyasanın görevini tam olarak yerine getiremediği durumlarda devreye girmek zorundadır (Pınar, 2012:10-14).

Siyasi ve iktisadi düşünce tarihinde yaşanan tüm gelişmeler 16. yy dan günümüze kadar devletin ekonomiye müdahalesini sürekli sorgulamıştır. Her dönem yaşanan farklı ekonomik ve siyasi gelişmeler devletin müdahale şeklini de değiştirmiştir. Klasik iktisatçılar devlet anlayışına tamamiyle karşı çıkarlarken Neoklasikler ise, sanayi devrimi ile ortaya çıkan piyasa dengesizliklerini gidermek adına bazı alanlarda devlet müdahalesini gerekli görmüştür. 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran ise piyasayı zayıflatmış ve talebi artırıcı Keynesyen iktisat politikaları devleti ekonomide lider güç haline getirmiştir. 70'li yıllarda devletin ekonomideki payının giderek artması ile meydana gelen enflasyon ve işsizlikteki artış, Yeni Liberal Politikalarla bireysel gücü tekrar ön plana getirmiş ve devlet müdahalesinin azaltılması yönünde pek çok teoriyi gündeme getirmiştir (Susam, 2015:47).

Devlet başarısızlığı teorisinin daha iyi anlaşılabilmesi adına piyasa başarısızlığı teorisi hakkında da bilgiler sunulmaktadır.

1.3.1. Piyasa Başarısızlığı

Piyasa mekanizmasının etkin bir şekilde işleyebilmesi için bazı koşulların yerine getirilmiş olması gerekir. Bu koşullar ise; dışsallıkların olmaması, piyasaya giriş çıkışların serbest ve maliyetsiz olması karar alıcıların tam ve simetrik bilgiye sahip olması, faktör ve mal akışkanlığının sürtünmesiz olması ve azalan maliyetli üretim alanlarının olmaması gibi koşullardır. Bu koşulların sağlanması ile piyasa mekanizması sorunsuz bir şekilde işler ve sonuçtan tüm üretici ve tüketiciler memnun olurlar. Piyasadaki fiyatın marjinal hasıllara ve onun da marjinal maliyete eşitlendiği böyle bir ortamda üreticiler kar elde etmiş, tüketiciler de faydalarını en üst düzeye çıkarmış olurlar. Bu durum *birinci en iyi* olarak isimlendirilir ve öngörülen

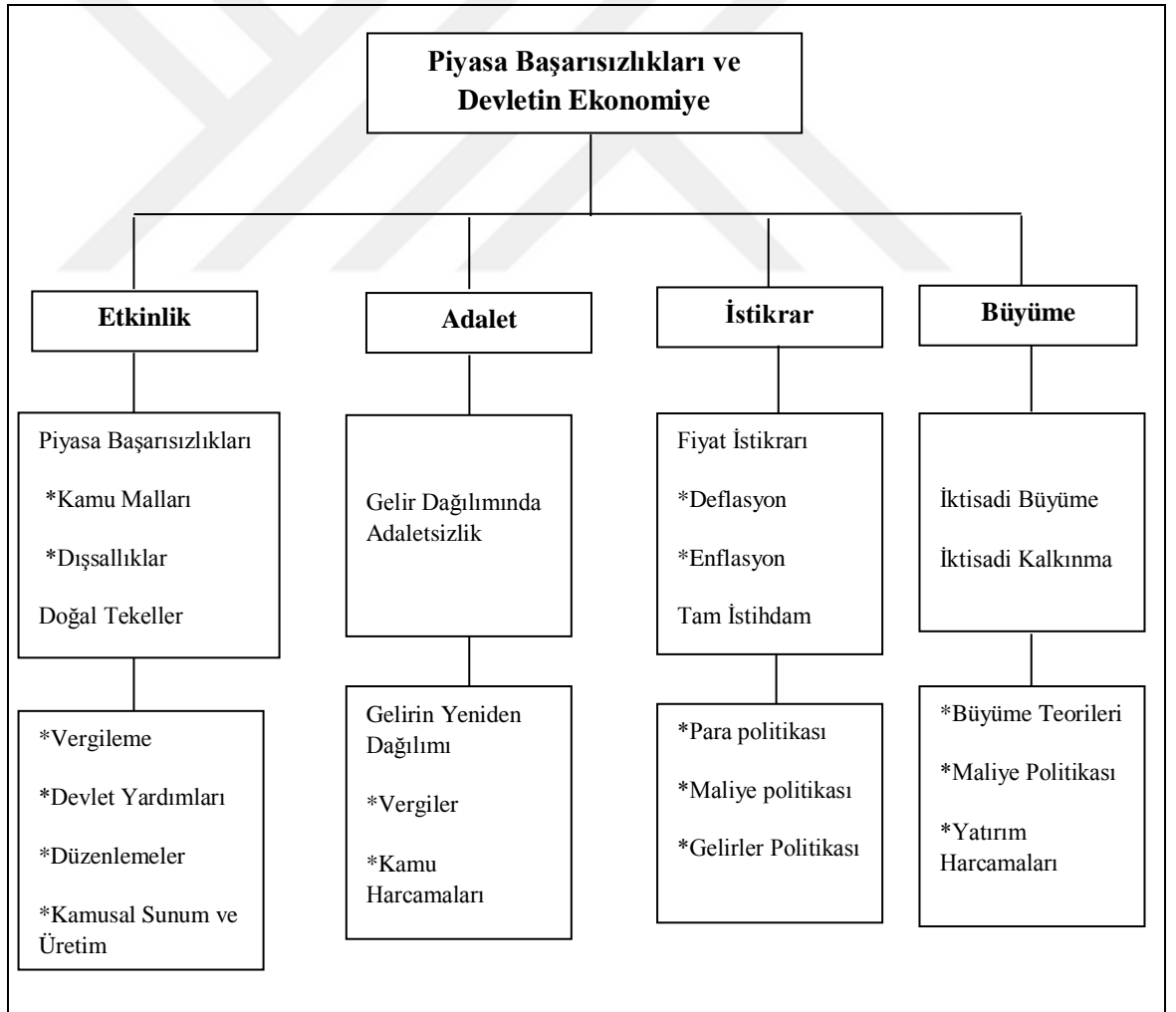
koşulların gerçekleşmesi halinde elde edilebilecek en iyi sonuçtur. Bu koşulların bir veya birden fazlasının gerçekleşmesine engel olan bazı faktörlerin varlığı halinde tek bir piyasada dahi ortaya çıkabilecek bir aksaklık ulaşılmaması gereken sonucu elde etmeyi engeller ve bu durumda '*piyasa başarısızlığı*' olarak adlandırılır. Kamu otoritesi gibi görünür bir elin müdahalesi ile aksaklıkların giderilmesinin meşru bir hal alması da *ikinci en iyi* olarak adlandırılır. İkinci en iyiyi elde etmek için de kimi zaman piyasanın etkin çalışmayan tarafını düzeltmek adına etkin çalışan tarafına da müdahale etmek gerekebileceğinden birçok sayıda müdahale araç ve yöntemi ile karşı karşıya kalınır. Piyasa başarısızlığı; az sayıda firmanın üretimi gerçekleştiriyor olması ve bilgi yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklanabileceği gibi, dışsallıklar, erdemli mallar, saf kamu malları ve azalan maliyetlerden dolayı ortaya çıkan doğal tekellerin varlığından da kaynaklanabilir (Pınar, 2012:9-10).

Neoklasik iktisatçılara ya da teorik refah iktisatçılara göre ise piyasa ekonomisinin başarısızlıkları aşağıdaki gibidir (Aktan, 2007:72-73).

- Piyasa ekonomisinde tam rekabetin geçerli olmayışı piyasa ekonomisini başarısızlığa uğratmaktadır. Rekabetin geliştirilmesi, desteklenmesi, aksak rekabet piyasalarının düzenlenmesi adına rekabet hukuku oluşturulmalıdır.
- Piyasa ekonomisi kar odaklı olduğundan, karın olmadığı durumlarda piyasa ekonomisi üretmeyebilir. Bu sebeple de devletin ekonomiye müdahale etmesi ve kamusal mal ve hizmet ihtiyaçlarını karşılaması gerekir.
- Ölçek ekonomilerine bakıldığında enerji, haberleşme ve ulaştırma alanlarında piyasa ekonomisinin sermaye sıkıntısının olması bu hizmetleri arz etmekte başarısızlığa sürükler.
- Keynesyen İktisatçılara göre ise piyasa ekonomisi, aşağıdaki nedenlerden sebep başarısızlığa uğramaktadır (Aktan, 2002b:113).
- ***Ekonomide ortaya çıkan istikrarsızlıklar***; piyasa ekonomisindeki bu istikrarsızlıklar (eksik İstihdam, fiyat istikrarının bozulması) otomatik olarak çözümlenemez. Devletin işsizlik, enflasyon gibi ekonomik istikrarsızlıkla mücadele etmesi gerekir.

- *Ödemeler bilançosunda cereyan eden dengesizlikler*; devletin farklı kamu politikası araçları ile ekonomiye müdahalede bulunması gerekir.
- Ülke olarak gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında piyasa ekonomisi yeterli olmayıp, başarısızlığa uğrayabilir.
- *Piyasa gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik*; ancak devlet müdahalesiyle çözümlenebilir.
- Ekonomik kaynakların dağılımındaki etkisizlik ise devlet müdahalesini gerekli kılar. Piyasa ekonomisinin bu sorunu tek başına çözmesi beklenemez.

Şekil 1.3: Piyasa Başarısızlıkları Sonucu Devletin Üstlendiği Fonksiyonlar

Kaynak: Nazan Susam (2015); Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, s.122.

1.3.2. Devletin Başarısızlığı

Kamu tercihi iktisatçıların getirmiş oldukları devletin başarısızlığı teorisi aynı zamanda piyasa dışı başarısızlık teorisi olarak da adlandırılmaktadır. Bu teori içinde, devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin sınırsız olması, devletin görev ve fonksiyonlarının aşırı büyümesi sonucu devletin kendisinden beklenen görevleri yerine getirmede başarısızlığa uğrayacağı belirtilmektedir. Kamu tercihi iktisatçılarınca nasıl ki piyasa ekonomisi başarısızlığa uğramakta, kamu ekonomisi de çeşitli nedenlerle başarısızlığa uğrayabilir (Aktan, 2007:73).

Devletin giderek büyüüp hantallaşması durumu da bir şekilde devlet başarısızlığı örneğidir. Bu duruma neden olan faktörler ise; ekonomik, siyasal ve sosyal olarak ayrılmakta olup aşağıda Tablo 1.5’de ayrıntılı olarak verilmektedir.

Tablo 1.5: Devletin Büyümesinin Ekonomik Siyasal ve Sosyal Nedenleri

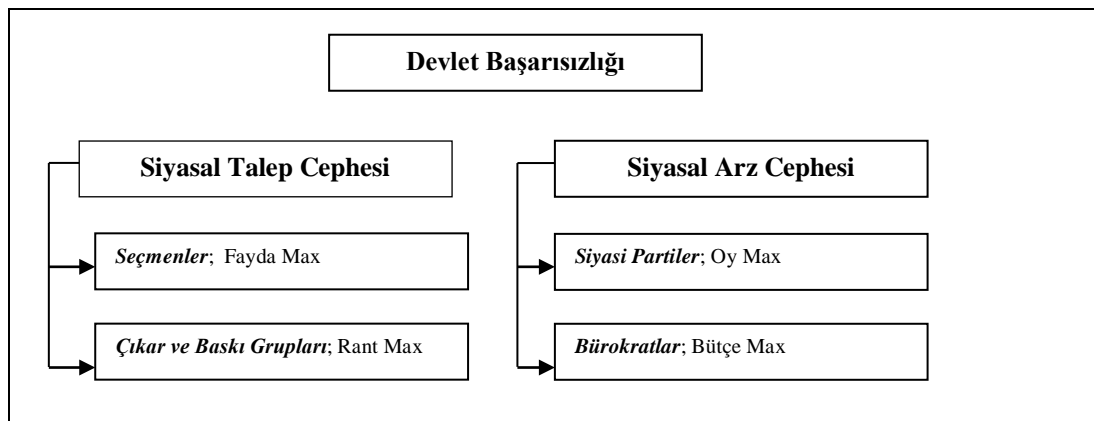
1. Ekonomik ve Mali Faktörler	• Tam kamusal mal ve hizmetlere olan ihtiyaç • Yarı kamusal mal ve hizmetlere olan ihtiyaç • Ölçek ekonomilerinin söz konusu olduğu hizmetler (Enerji, Ulaştırma, Haberleşme) • Depresyon ve ekonomik kriz (konjunktürel dalgalanmalar) • Mali aldanma • Enflasyonist baskılar • Az gelişmiş ülkelerde devletin ekonomik büyüme ve kalkınmadaki rolü • Tam istihdamın sağlanması • Kaynakların etkin kullanımı ve yeniden dağılım politikaları • Keynesyen görüşlerin kamu politikalarına hakim olması
2. Siyasal Faktörler	• Sıcak savaş tehlikesinin yaşanması • Soğuk savaş ve dış tehditler • Siyasal süreçte siyasal aktörlerin kendi çıkarlarının peşinde koşmaları • Politik konjunktürde seçim ekonomisi uygulaması • Bürokrasinin bütçenin hacmini genişletmesi • Çıkar ve baskı gruplarının devletten transfer kollama gayretleri • Hükümetlerin popülist, partizanca ve patronaj politikaları
3. Sosyal Faktörler	• Terör • Nüfus artışı • Konut sorunu • Geri kalmış bölgeler sorunu • Gelir ve servet dağılımının dengeli olması • Sosyal tazminler • Sosyal güvenlik hizmetleri • Teknolojik değişme • Sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin sağlanması

Kaynak: Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici (2007); *Modern Politik İktisat Kamu Tercihi: “Siyasal Süreçte Enformasyon Sorunları ve Demokrasinin Başarısızlığı,”* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s.67.

Toplumı meydana getiren bireyler karşılıksız olarak sunulan kamu hizmetlerinden oldukça memnun olurlar. Fakat birçok kişi sonrasında ortaya çıkacak kamu finansman açıklarının neden olacağı sıkıntıların farkında değildir. Hâlbuki kamu finansman açıklarının neden olduğu sıkıntıların telafisi yine kamu hizmetlerinden yararlananlar tarafından ödenecektir. Bireylerin, bir taraftan artan kamu hizmetlerinden büyük bir hoşnutluk duymalarına rağmen, diğer taraftan artan kamu finansman açıklarının borçlanma ve para basma yoluyla karşılanmasının neden olduğu enflasyon gibi sorunlarla karşılaşmalarını Buchanan ‘mali aldanma’ olarak adlandırmaktadır.

Diğer yandan, bireylerin aldanması sadece kamu finansman açıklarının para basma ve borçlanma yoluyla finanse edilmesi ile meydana gelmez. Devlet, artan kamu harcamalarını finanse etmek için önce dolaylı vergiler ile stopaj yoluyla alınan vergileri artırma yoluna gider. Bireylerin ise artan kamu hizmetlerinin bedelini dolaylı vergiler ve stopaj yoluyla alınan vergilerden yapılan artışlarla ödemeleri ‘vergi aldanması’ olarak nitelendirilir. Buchanan devletin bu davranış şeklini kamu kesiminin başarısızlığının temel sebeplerinden saymaktadır (Pehlivan, 2009:61).

Tablo 1.6: Devletin Başarısızlığına Sebep Olan Unsurlar

Bu süreçte gerek talep gerekse arz cephesindeki aktörlerin sadece kendi çıkarlarını düşünmeleri ve çıkarlarını maksimum bir düzeye ulaştırma çabaları özellikle de siyasi partilerin seçim dönemlerinde seçmen ihtiyaçlarına göre

harcamalarını arttırmaları, seçim ekonomisi olarak adlandırılan bu durumda önemli bir devlet başarısızlığına neden olmaktadır.

Devletin başarısızlığına yol açan faktörler aşağıdaki gibidir:

Politikada Tam Rekabetin Geçerli Olmaması, nasıl ki piyasa ekonomisinde tam rekabetin koşulları olmadığı gibi politikada da tam rekabet koşulları geçerli değildir. Buna örnek olarak da seçim sisteminin olmadığı bir siyasal sistem verilebilir.

Seçim rekabetinin kısmen geçerli olduğu demokrasilerde devlet başarısızlığı başlıca aşağıdaki nedenlerden dolayı olabilir (Aktan,2002:114).

- Politik düşüncede hürriyetin olmaması, bazı fikirlerin temsil edilememesi ve faaliyetlerin yasaklanması.
- Siyasal bilgisizlik.
- Seçmenlerin bilgi edinme maliyetlerinin yüksek oluşu sebebiyle politikaya uzak kalmaları, ilgilenememeleri.
- Siyasal ilgisizlik.
- Seçmenlerin bilinçli devlet politikaları aracılığıyla politikadan uzaklaştırılması.
- Seçmenlerin olan bitenden haberdar edilmemeleri.
- Seçmenlerin yalan dolan ile kandırılmaları veya yanlış propaganda ile yönlendirilmeleri.
- Seçmenlere kamusal hizmetlerle ilgili karışık ve aşırı bilgi sunulması sonucu seçmenlerin bilinçli olarak siyasal karar alma ve uygulamadan uzaklaştırılmaları.

Politik Miyopluk, burada ifade edilmek istenen politikacıların oylarını maksimize etmeyi sağlamak için toplumu hoşnut etme amacına yönelik kısa vadeli politikaları tercih etmeleridir. Uzun dönemli ekonomiye fayda sağlayacak partiler

yerine kısa vadeli politikalar uygulanması kamuda fayda, verimlilik ve tutumluluk fonksiyonlarının gerçekleştirilememesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda kamu harcamalarının vergi dışı gelir kaynakları ile karşılanması miyopluk etkisine güzel bir örnek olmaktadır (Kızılboğa, 2012:100).

Politik Dışsal Ekonomiler, politikada patronaj ilişkileri politik dışsal ekonomilere birer örnektir. Siyasal iktidar daha çok kendi parti üyelerini kollama gözetme eğilimindedir. Patronaj ilişkileri sonucunda ekonomide kaynakların, siyasal iktidarlar tarafından politik yandaşlarına ve patron gruplara dağıtılması söz konusu olmaktadır. Politik dışsal ekonomilerde en yaygın olarak görülen devlet başarısızlığının durumlarından bir kaçısı da rant yaratma, rant dağıtma ve rant kollama faaliyetleridir (Aktan, 2007:75).

Politik Negatif Ölçek Ekonomileri, negatif ölçek ekonomisi herhangi bir firmada aşırı büyüme sonucu ortaya çıkan olumsuz durum olarak tanımlanabilir. Enerji, ulaştırma, haberleşme sektörlerinde politik negatif ölçek ekonomileri yaygındır. Bir çok yerde devletin sahip olduğu dev kitlerin zarar etmemelerinin nedeni açıkça politik negatif ölçek ekonomileridir (Aktan, 2007:75).

Kamusal Güç ve Yetki Dağılımdaki Dengesizlik, piyasa ekonomisindeki gelir dağılımı dengesizliğinin kamu sektöründe olmamasının garantisi yoktur. Benzer durum kamu sektöründe de geçerli olabilir. Piyasa ekonomisindeki gelir dağılımında meydana gelen dengesizliğin bir benzer hali kamu sektöründeki güç ve yetki dağılımında görülür. Bu güç ve yetki dağılımdaki dengesizliklere örnek olarak ise, kamu kesimindeki merkeziyetçi yapı, yürütmenin gücü kendi elinde bulundurması iktidarın kişiselleşmesi ve lider diktası verilebilir (Akça, 2011:186).

Politikada Şeffaflık Olmaması, genelde devlette gizlilik hakimdir. Kamu kurum ve kuruluşlarında denetim ve kontroller etkin olmayıp daha çok ört bas durumu geçerlidir. Sonuç itibariyle bu sebeplerden devletin başarısızlığa uğradığı söylenebilir.

Politikada Kaynakların Dağılımının Hizmet Kayırmacılığı İle Bozulması, seçmenlerin isteklerinin dikkate alınmasından sadece siyasal iktidarın seçim

alanlarına kaydırılması durumuna hizmet kayırmacılığı adı verilir. Devlet düzenleyici ve iyileştirici bir görevle kaynak dağılımı gerçekleştirebileceği gibi sadece kendi seçmen bölgelerine de ekonomik olarak bütçe kaynaklarını kaydırabilir. Tüm siyasilerde tekrardan seçilebilme arzusu bu durumu gerçekleştirebilmelerine neden olmaktadır.

Kamusal Mal ve Hizmetlerin Bir Bütün Olarak Arz Edilmesi, kamusal mal ve hizmetlerin bir bütün olarak arz edilmesi kamu ekonomisinin başarısızlığa uğramasına sebep olan bir başka faktördür. Kamusal mallar olarak ortak tüketime konu olduklarından etkiledikleri bireyler açısından bu mal ve hizmetlerin reddedilebilir özellikte olup olmadığı yarattığı toplam fayda bakımından oldukça önemlidir. Bu tür hizmetleri bireyler istedikleri zaman reddedebiliyorlarsa eğer ya da sakınabiliyorlarsa bu özellikle zararları silerek etkilerinin tümünün faydalı olmasını sağlar. Bu anlamda kamusal mallar bir bütün olarak sunulduğundan gerçek toplam tercihlerini yansıtmaktan uzaktır (Bulutoğlu, 1988:57).

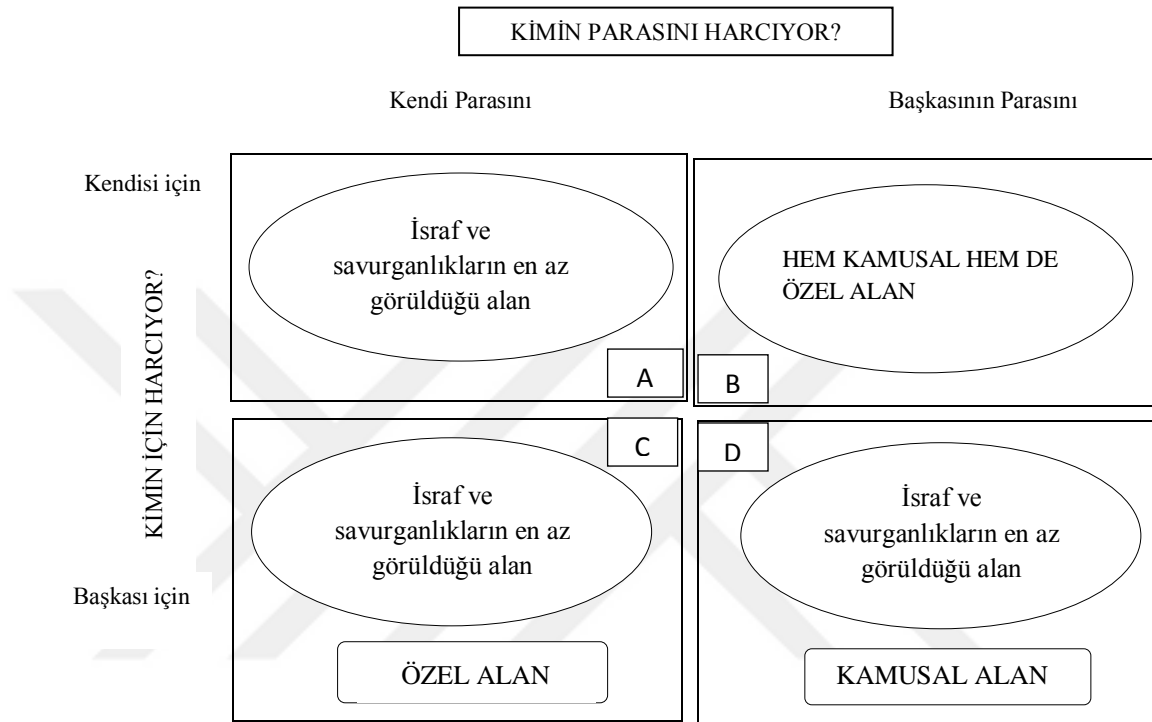
Politikada Gereksiz ve Aşırı Harcamalar, Nobel Ekonomi ödülü sahibi Milton Friedman'ın geliştirmiş olduğu matrisinde “kimin parasının kimin için harcandığı” analizi ile devletin başarısızlığını açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etmektedir (İlkorkur, 2013:35).

A Bölümü [Birey, kendi parasını yine kendisi için harcamaktadır]: burada harcama kararında mal ve hizmetin kalitesi de fiyatı da dikkate alınmaktadır. Ekonomik etkinliğini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bir kişi, hem en düşük fiyat vererek maliyetini en alt düzeye indirmeye, hem de en yüksek kaliteyi elde ederek bireysel faydayı en üst düzeye çıkarmaya çalışmaktadır. Bu bölüm, kendi işinin başında olduğu girişimcileri simgelemektedir.

B Bölümü [Birey, başkasının parasını kendisi için harcamaktadır]: burada birey tarafından harcama kararı verilirken mal ve hizmetin sadece kalitesi dikkate alınır. Maliyete kendisi katlanmadığı için ve paranın kendi cebinden çıkmadığı için har vurup harman savurabilmektedir. Bu bağlamda birey, en yüksek kaliteyi elde

ederek bireysel faydasını en üst düzeye çıkarmaya çalışmaktadır. Bu bölümde de ya çok para harcanacak ya da en yüksek kalite tutturulacak.

Şekil 1.4: Friedman Matrisi

Kaynak: Milton Friedman and Rose Friedman (1980); *Free To Choose*, New York: Harcourt Brace Jovanovich, s.116.

C Bölümü [Birey, kendisine ait parasını, başkası için harcamaktadır]: burada ise harcama kararını sadece mal ve hizmetin maliyeti belirlemektedir. Bireyin, mal ve hizmetin maliyetine kendisi katlanıp, faydasından başkası yararlanacağı için kişi, düşük kaliteye göz yumup, kendine harcama yapıyormuşçasına en az maliyetle mal ve hizmeti satın almayı bekler.

D Bölümü [Birey, başkasının parasını başkası için harcamaktadır]: burada mal ve hizmetin ne kalitesi ne de maliyeti önemli değildir. Bireyler fayda ve maliyet arasında bir bağlantı kuramayıp ekonomik etkinliğin en üst düzeye çıkarılması ile ilgilenirler. Etkinsizlik ve israfın en fazla olacağı bölümdür ve tipik devlet işletmeciliğini simgeler.

Bu bilgiler ışığında devlet başarısızlığı teorisi; kamu tercihi teorisine göre devletin başarısız olma sebeplerinin ilk sırasında, seçmenlerin toplum tercihine dayanarak belirlenen kamu ekonomisiyle alakalı kararları optimum düzeyde alabilecekleri konusunda yetersiz olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü seçmenler, kamusal mal ve hizmet talebinde bulunurken bilgisizdirler. Burada ortaya çıkan bilgisizlik ise, bireylerin eğitim ve kültür düzeylerinin aynı yapıda olmamasından kaynaklanır. Seçmenlerin bilgiye ulaşmak için katlandıkları maliyet, yeterli imkanların olmayışı ve yanlış bilgilendirilmeleri de seçmenlerin yanlış kararlar vermesinde etkilidir. Buna ek olarak, kamusal tercihlerin bir bütün halinde sunuluyor olması kamusal mal ve hizmet talepleri, oy birliğini belirlememekte buda toplumun gerçek ihtiyaçlarını yansıtmamaktadır.

Tablo 1.7: Piyasa ve Devletin Başarısızlıkları

Piyasa Başarısızlıkları	Devletin Başarısızlıkları
• <i>Piyasada tam rekabetin geçerli olmaması</i> • Piyasada ‘atomisite’ şartı söz konusu olmayabilir. Aksak rekabet piyasaları söz konusu olabilir. • Piyasada ‘serbestlik’ şartı geçerli olmayabilir. Piyasaya giriş ve çıkışı engelleyen faktörler olabilir. • Piyasada şeffaflık olmayabilir. • <i>Dışsal Ekonomiler</i> • <i>Ölçek Ekonomileri</i> • <i>Üretim faktörlerinin coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler</i> (kaynak dağılımında etkisizlik) • <i>Özel gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlik</i> • <i>Özel gelir ve servetin sonuçta topluma bir yarar sağlamayacak şekilde kullanılması</i> (savurganlık ve israf)	• <i>Politikada tam rekabetin geçerli olmaması</i> • Politikada serbestlik şartı geçerli olmayabilir. Örneğin, bazı siyasal partilerin faaliyetleri yasaklanmış olabilir. Seçim sistemi bazı kişilerin politikaya girmesini engellemiş olabilir. • Piyasada şeffaflık olmayabilir. • Politikada atomisite şartı söz konusu olmayabilir. Örneğin, otokratik bir rejim yönetimde olabilir fakat çoğulcu demokrasi ülke yönetiminde olmayabilir. • <i>Politik Dışsal Ekonomiler</i> • Politikada patronaj ilişkileri • Türemiş dışsal ekonomiler • Politik yandaşlık ve partizanlık • Rant oluşturma ve rant dağıtma faaliyetleri • Çıkar gruplarının rant kollama faaliyetleri • <i>Politikada Negatif Ölçek Ekonomileri</i> • <i>Politikada bütçe kaynaklarının coğrafi ve sektörel dağılımında dengesizlikler</i> • Lobicilik • Hizmet Kayırmacılığı • <i>Kamusal Güç ve Yetki Dağılımında Adaletsizlik</i> • <i>Devlet Harcamalarında Israf ve Savurganlık</i>

Kaynak: Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici (2007); *Modern Politik İktisat Kamu Tercihi: “Siyasal Süreçte Enformasyon Sorunları ve Demokrasinin Başarısızlığı,”* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s.78.

Kısacası, devlet başarısızlığı teorisi ile piyasa başarısızlığının nedenleri birbirlerine benzemektedir. Devletin ekonomik ve sosyal sorunları her zaman iyileştiremeyeceği, aksine olumsuzluklara da neden olabileceği aşikârdır.

1.4. Kamu Tercihi Teorisine Göre Devletin Büyümesinin Nedenleri

Buchanan’a göre kamu ekonomisinin başarısızlığının özünde devletin aşırı bir şekilde büyümüş olmasının etkisi vardır. Buchanan bu aşırı büyümeyi iki temel nedene bağlamaktadır. Bunlar; kendi çıkarını kollamak adına iktisadi adam kimliği ile rasyonel bir davranış sergilediğini düşünen bireyler ve Keynesyen yaklaşımlardır (Susam, 2015:45).

Öncelikle, devletin büyümesine ilişkin teoriler ve görüşler ise Tablo 1.8’deki gibidir:

Tablo 1.8: Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler

Wagner Kanunu Adolph Wagner (1883)	Milli ekonomideki kamusal maliyetlerinin artış nedenleri; • İç ve dış güvenlik ile adalet hizmetlerine olan harcamalardan dolayı, • Eğitim, sağlık, kültürel ve sosyal refaha yönelik hizmetlerin sunumu için yapılan harcamalardan dolayı.
Abromowitz Eliasberg Hipotezi M. Abromowitz ve V. Eliasberg (1957)	Savaşın kamu harcamalarını arttırdığını, bunun dışında sanayileşmenin de kamu harcamalarının artmasında önemli rol oynadığını ileri sürmüşlerdir.
Downs Hipotezi (1960)	Downs'a göre, kamu harcamalarının finansmanında fayda yaklaşımının uygulanmaması sebebiyle siyasal otorite kamusal hizmetlerden direkt fayda sağlayamayanlardan da vergi talep etme hakkına sahip olabilecektir. Sonuç olarak da vergi ödeme gücü yaklaşımının uygulanması devlet bütçesinin de daha büyük olması sonucunu doğurur.
Sıçrama Tezi Alan Peacock ve Jack Wiseman (1961)	Kamu harcamalarının bir artış gösterdiğini fakat meydana gelen bu artışın sadece savaş ve depresyon dönemlerinde sıçrama gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Peacock ve Wiseman'ın bu açıklamaları da literatürde sıçrama tezi olarak yerini almıştır.
Bürokrasinin Ekonomik Teorisi Gordon Tullock (1965) ve Wiiliam Niskanen (1971)	Bürokrasi daha uzun vakit makamda kalmak adına siyasal iktidarın istekleri doğrultusunda bütçenin hacmini arttırmak durumundadır.
Olson Hipotezi Mancur Olson (1965)	Devletin büyümesinde politik müteşebbisler, seçmenler ve bürokratlar harici çıkar ve baskı gruplarının da etkili olabileceğini ifade eder.
Dengesiz Büyüme Hipotezi William Baumol (1967)	Kamusal hizmetlerin özünde emek-yoğun nitelik taşıması dolayısıyla birim başına yüksek üretim maliyetlerinin ve verimliliğin kamu kesiminde düşük olduğunu belirtmektedir. Özetle, Baumol'a göre kamu harcamalarının artmasının temel sebeplerinden biri; devletin iktisadi faaliyetlerinin emek-yoğun özellikte olmasıdır.
Direktör Hipotezi George Stigler (1970)	Siyasal süreçteki direktör ortanca seçmendir. Bu kesim kamu harcamalarının artışında önemli görev üstlenmektedir.
Oates Hipotezi (Yoğunlaşma Etkisi) William E. Oates (1972)	Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla yönelik gerçekleştirilen kamu politikaları sonucunda devletin ekonomik faaliyetleri genişler. Özellikle merkezi devlet, haberleşme, ulaştırma, enerji ve alt yapı gibi yatırımlar hizmet üzerinde yoğunlaşır. Devletin büyümesi sonucunu doğuran bu etkiyi Oates <i>yoğunlaşma etkisi</i> olarak adlandırmaktadır.

Tablo 1.8: Devletin Büyümesine İlişkin Teoriler ve Hipotezler (devamı)

Düşük Verimlilik Hipotezi W. Orzechowski (1974)	Kamu harcamalarındaki artışın bir nedeni özel sektöre göre kamu kesimindeki verim düşüklüğüdür. Bu durumda kamu hizmetleri için daha fazla yapılmasına neden olmaktadır.
Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi William Nordhaus (1975)	Kamu harcamalarının özellikle seçim döneminde arttığını, politikacıların seçim ekonomisi stratejisi izleyerek kamu harcamalarının artmasına sebep olduklarını açıklamaktadır.
Borcherding Hipotezi Thomas Borcherding (1977)	Refah nüfus artışı ve enflasyonun kamu harcamaları üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla ileri sürülmüş bir hipotezdir.
Buchanan Yaklaşımı James M. Buchanan (1977)	Devletin büyümesinde nüfus artışı, kentleşme, ekonominin yapısındaki değişme, enflasyon vb. faktörler rol almaktadır. Buchanan bunlar dışında devletin sürekli büyümesini şu şekilde açıklamaktadır: Politikacıların 'Politik Gelir' şeklindeki çıkarlarını maksimize etme eğilimleri kamu harcamalarını arttırmaktadır. Oylarını maksimize etmeye çalışan politikacılar artan kamu harcamalarını genellikle emisyon ve borçlanma ile finanse etmektedir. Vergi ödeme konusundaki bilinçsizlik, vergi mükelleflerinin kamu hizmetlerine olan talebini arttırmaktadır. Kamusal mal ve hizmetlere olan talebin artması da kamu harcamalarının genişlemesine yol açmaktadır.
Meltzer – Richard Hipotezi Alan H. Meltzer Scott F. Richard (1978)	Kamu harcamalarının normal dönemde de arttığını özellikle soğuk savaş ve askeri açıdan diğer ülkelere korku vermek amacıyla devletin savunma harcamalarını arttırdığını ifade eder.
Demsetz Hipotezi Harold Demsetz (1979)	Ekonomideki yapısal değişiklikler ve uzmanlaşma devletin büyümesinin nedenleri olarak görülebilir. Bu duruma hesap makinelerinin yerini bilgisayarların alması örneği verilebilir. Böylelikle kamu kesimi harcamalarında artış olmaktadır.
Açık Ekonomi Hipotezi Assar Lindbeck (1976) David Cameron (1979)	Uluslararası ekonomide ilişkilerin serbest olduğu dışa açık ülkelerde, içe dönük kapalı ekonomilere oranla kamu harcamalarında daha fazla artış olmaktadır.
Peltzman Hipotezi Sam Peltzman (1980)	Bir ülkedeki gelir dağılımının bozuk olması gelirin yeniden dağılımı için kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır.

Kaynak: Coşkun Can Aktan (2002); *Anayasal İktisat*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.102-104.

Bu bağlamda kamu tercihi teorisine göre, devletin büyüme nedenleri; klasik büyüme sebeplerinin dışında Keynesyen İktisat ve Maksimand olarak iki farklı yaklaşım ile ifade edilmektedir.

1.4.1. Keynesyen İktisat ve Müdahaleci Devlet Anlayışı

1929 yılında yaşanan büyük buhrandan sonra ortaya çıkan Keynesyen İktisatta, müdahaleci devlet anlayışı devletin zaman içinde büyümesine neden olmuştur. Klasik İktisatçıların tarafsız devlet veya koruyucu devlet anlayışının tersine devletin milli ekonomi içindeki rolünün artırılması gerektiğini savunmuşlardır.

Keynesyenlere göre devlet şu amaçlarla ekonomiye müdahale etmelidir (Aktan, 2002b:11).

- Kaynak kullanımı ve dağılımında etkinliğin sağlanması,
- Fiyat istikrarı ve tam istihdamın sağlanması,
- Ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması,
- Adil bir servet ve gelir dağılımının sağlanması,
- Ödemeler bilançosunda denklik sağlanması.

Bu bağlamda Keynesyen İktisadın etkilerinin devletin büyümesine neden olması bazı taraflarca eleştirilmektedir.

Keynesyen İktisadın etkileri de;

- Müdahaleci Devlet
- Telafi Edici Bütçe Teorisi
- Açık Finansman Politikası olarak görülmektedir.

T. Hobbes'un (1851) Leviathan isimli eserinde müdahaleci devlet kavramını egemen bir devleti belirtmek üzere kullandığı ifade edilmektedir. Oysaki kamu tercihi teorisinde Leviathan kavramı ile keynesyen iktisadın müdahaleci devlet anlayışının aşırı derece genişlemiş olması beraberinde tehditlerini de getirmektedir (Aktan, 1994:157-158).

1.4.1.1. Telafi Edici Bütçe Teorisi

William Beveridge tarafından, geliştirilmiş olan telafi edici bütçe teorisi; bunalım zamanlarında verilen bütçe açığının, ekonomiyi canlandırma ve tam istihdamı sağlama aracı olarak kabul edilmekte ve işsizlik yok edilinceye kadar bütçe açığının verilmesinin sorun olmadığını ifade etmektedir. Bu neticede devletin tam istihdam sağlanıncaya kadar açık verme endişesinin olmadan harcamalara başlayabilmesi telafi edici bütçe teorisinin esasını oluşturmakla birlikte kontrol altında olan bir bütçe açığıyla bunalımdan canlanmaya geçişi ve böylelikle tekrardan denk bütçeye dönülmesini savunmaktadır (Akdoğan, 2014:342).

Kamu tercihi iktisatçılara göre, Keyneslerin Klasiklerden farklı olarak denk bütçe ilkesini değil de telafi edici bütçe görüşünü savunmaları, devletin büyümesinin ve bununla birlikte demokratik yapının yozlaşmasının önemli sebebidir. Yozlaşmadan kasıt ise, toplumsal çıkarların özel çıkarın üstünde tutulması durumudur (Güvel, 1998:27).

1.4.1.2. Açık Finansman Politikası

Kamu tercihi teorisinde Keynesyen İktisadın önemli hatalarından biri, politikacılara; kamu harcamalarının vergilerle değil emisyon ve borçlanma ile karşılanması imkanını sunmuş olmasıdır. Açık finansman politikası durumunu J. M. Buchanan şu şekilde eleştirmektedir: Açık finansman durumu keynesyen dönemde önemli bir hal almıştır. Bu dönemde Keynesyen İktisat, politikacılara; kendi özel çıkarlarının peşinde koşmaları için akademik-entellektüel temele dayalı bir fırsat sağlamıştır. Keynesyen İktisadın okullarda öğretilmesi durumu bütçe açığı yaratılmasına daha da zemin hazırlamıştır. Bu durum da kamu borçlarının artmasına bununla birlikte para basımı sonucu oluşan enflasyonun artmasına neden olmuştur. Keynesyen İktisat, politikacılara vergilemeden harcama yapma imkanı sunmuştur (Saraç, 2005:9).

Kısacası, kamu tercihi teorisi; kamu sektörünün büyümesinden sadece politikacıların sorumlu olmadığını aynı zamanda keynesyen iktisadın da sorumluluk

sahibi olduğunu ifade etmekle birlikte devletin büyümesi sebebiyle ortaya çıkan olumsuz sonuçlar üzerinde durmaktadır.

Devletin büyümesinin nedenleri olarak gösterilen Maksimand ve Keynesyen yaklaşım harici ekonomik, siyasal ve sosyal nedenler de tabloda sunulmuştur.

1.4.2. Maksimand Yaklaşımı

Devletin üstlenmiş olduğu rol ve fonksiyonlarının giderek artması, siyasal karar alma sürecinde de bireylerin çıkarlarının artmasına neden olmaktadır. Seçmenlerin her zaman kendilerine daha çok kamusal mal ve hizmet sunulmasını istemeleri; artan kamu hizmetlerinin talebinin genişlemesi ile kamu sektörünün büyümesinin ilk sebeplerindendir.

Bu süreçte yer alan aktörler ve beklentileri Tablo 1.9’da verilmektedir.

Tablo 1.9: Maksimand Yaklaşımı

Baskı ve Çıkar Grupları	→	Rant max
Tüketici (Seçmenler)	→	Fayda max
Bürokratlar	→	Bütçe max
Siyasiler	→	Oy max
<i>“Maksimand İlkesi”</i>		

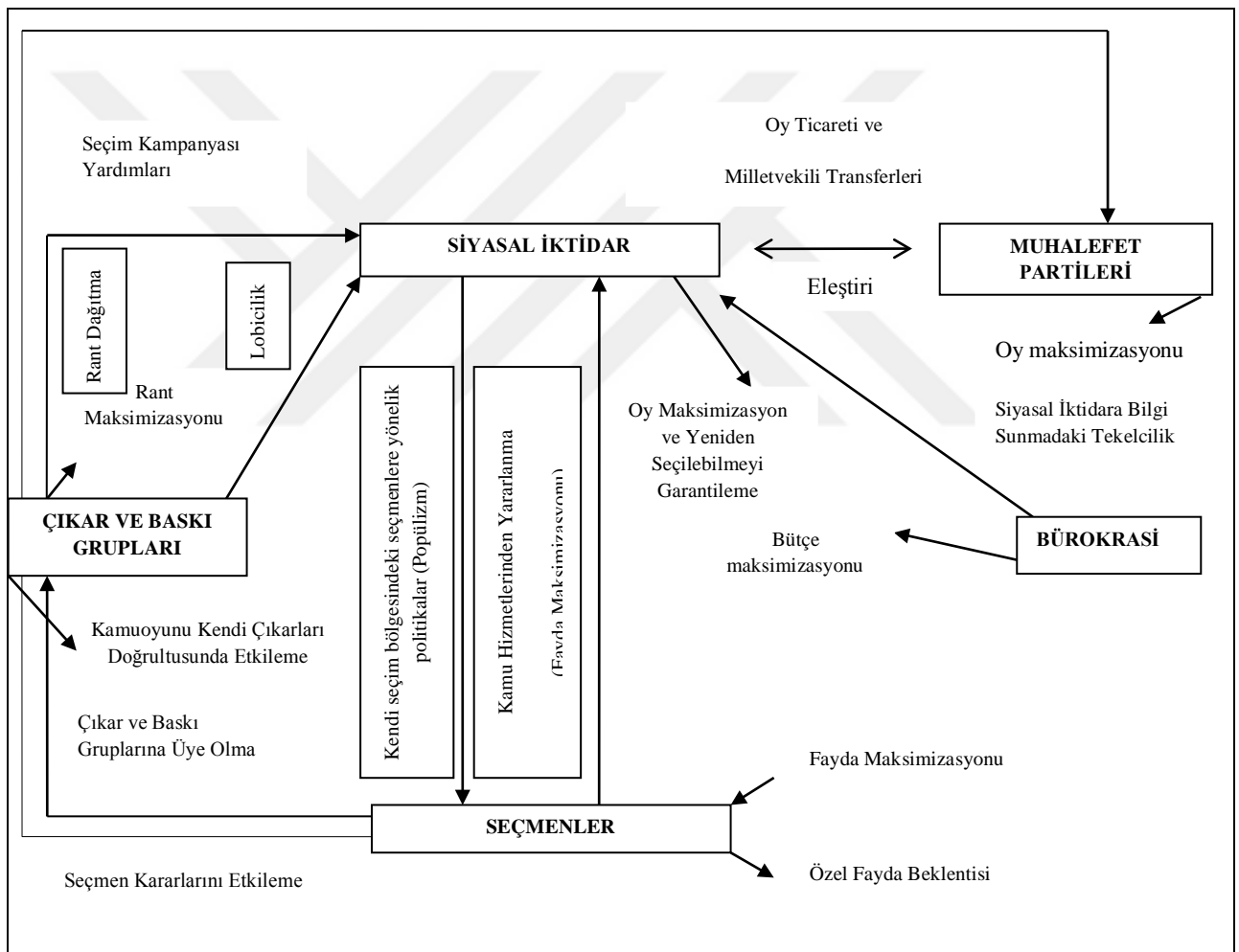
Tablo 1.9’da da görüldüğü gibi siyasal karar alma sürecinde yer alan aktörlerden; baskı ve çıkar gruplarının rantlarını, seçmenlerin faydalarını, bürokratların bütçelerini siyasilerin ise oylarını maksimize etme düşünceleri Maksimand İlkesi olarak adlandırılmaktadır.

1.5. Politik Karar Alma Mekanizmasının Tarafları ve Davranış Amaçları

Bir politikanın yapım ve uygulama aşaması, karar alma mekanizmasında yer alan tarafların çıkarlarını koruyabileceği gibi çıkarlarına ters de düşebilmektedir. Bu yüzden ki politik faaliyetlerin çoğunluğu karar alma sürecini etkilemeye

yöneliktir. Politik karar alma mekanizması, içinde çok sayıda faktörün etkili olduğu ve yapı olarak oldukça karmaşık bir politika yapım süreci içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda; herhangi bir politikanın gerek yapım aşaması gerekse uygulama aşaması karar alma mekanizması içinde bulunan tüm tarafları etkiler. Politik karar alma mekanizmasının tarafları olarak da, seçmenler, siyasi partiler, politikacılar, baskı grupları ve bürokratlar gösterilmektedir (Aktan ve Dileyci, 2001:86).

Şekil 1.5: Siyasal Sürecin Unsurları Arasındaki İlişki

Kaynak: Abdullah Burhan Bahçe (2006); “*Politik Konjonktür Dalgalanmaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*,” Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s.93

Yukarıdaki Şekil 1.5’de de görüldüğü gibi siyasi süreç kapsamındaki politik unsurlar birbirleriyle oldukça sıkı bir şekilde etkileşim içindedir ve her bir unsur çeşitli yollarla kendi çıkarını maksimize etme peşindedir.

1.5.1. Politikacıların Davranış Tarzları

Politik konjonktür dalgalanmalarının meydana gelmesinde en aktif olan ve etkili rol üstlenen taraflardan biri politikacılarıdır. Bu denli önemli olmaları ise, hem politik süreçte hem de ekonomik süreçte söz sahibi olmuş olmalarından kaynaklanmaktadır.

1.5.1.1. Politikacıların Miyopluğu

Politikacı ve seçmenlerin kısa vadeli kişisel çıkarları sebebine uzun vadeli toplumsal çıkarları (toplumsal çıkarlar kişisel çıkarlardan daha büyük olsa dahi) feda etmesi durumunda politikacıların miyopluğu söz konusudur. Politikacıların miyop olması durumunda politikacılar, daha çok köklü reformlar ve politikalar üretmek yerine kısa dönemde cevap veren ve sonuçları daha çabuk görülen kamu hizmetlerini sunarlar. Dolayısıyla zamanla yolsuzluklar, verimsizlik, eş dost ayırma ve toplumsal maliyetler artabilir. Ortaya çıkan yeni durum kendisine sebep olanlara da zarar verebilir hale gelir (Öztürk, 2004:25). Bu uygulama sonucunda da kısa dönemde kamu harcamalarında bir artış meydana gelir ve bu harcamanın finansmanı da vergi dışı (borçlanma, emisyon) gelirlerle karşılanır. Uzun dönemde ise yüksek enflasyon, yüksek döviz kuru, yüksek faiz ve yüksek oranda dış açık döngüleri ortaya çıkar. Politikacıların uzun dönemde sebep oldukları bu durum sadece seçmenleri değil aynı zamanda politikacıların da bu olumsuzlukları hissettiklerini gösterir (Onur, 2004:46).

Politikacıların, uzun dönemde ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini göz ardı etmiş olmaları ‘iyi politika kötü iktisat’ ile adlandırılmaktadır. Bu da politikacıların miyopluğunun bir diğer göstergesidir (Aktan, 1994:138).

1.5.1.2. Politik Hile

Politikacılar seçimi kazanmak için aşırı gizlilik içinde bulunarak, seçmenlerine karşı yalan söyleyerek, aşırı vaatlerde bulunarak ya da yalan propagandayla göz boyayıp aşırı bilgi sunarak politik hile yapabilmektedir. Bu hileyi uygulama zamanı olarak da seçim öncesi ve seçim sonrası dönemlerde geliştirmiş oldukları farklı stratejilerle göstermektedir. İktidarda bulunan politikacının, bir çok kesimi memnun

edebilmek için elindeki sınırlı kaynaklarla kısa dönemde daha çok, mali külfet getirmeyen veya uzun dönemde finanse edilebilecek nitelikteki politikaları tercih ettiği görülmektedir (Aktan, 1992:31-45).

Seçim öncesi dönemde parti programlarını seçmene sunmak için; politikacıların medya araçlarından yararlandığı, seçmenleri ziyaret ederek ve toplantılar düzenleme yoluyla etkilemeye çalıştıkları görülmektedir. Seçim öncesi uygulanacak stratejinin araçları, genelde yalan dolan ile aşırı vaatte bulunma şeklinde görülür. Çünkü, seçim öncesinde politikacıların bir kısmı seçilmeyi garantileyebilmek bir kısmı da tekrar seçilmeyi garantileyebilmek adına oy maksimizasyonu için bazı vaatlerde bulunmak zorundadırlar.

Seçim sonrası dönemde uygulanacak olan stratejide, siyasal iktidar avantajlı pozisyonudadır. Çünkü artık kamunun pek çok kolaylıklarından faydalanabilir hale gelmiştir. Seçim sonrası dönemde ise; iktidar partisi tarafından kamuoyuna aşırı ve karmaşık bilgiler sunulmaktadır. Yapılan bu bilgi kargaşalığındaki amaç ise, iktidar partisinin usulsüz ve yasalara aykırı gerçekleşen faaliyetlerinin kamuoyu tarafından anlaşılmasını güçleştirmeye çalışmaktır (Aktan, 1992:48).

Farklı bir bakış açısı da; politik konjonktür dalgalanmalarının oluşumunda iktidardaki politikacıların, seçmenlerin tercihlerini kazanabilmek için büyük proje yatırımlarını seçim dönemlerinde gerçekleştirmemesidir. Bununla beraber vergiler düşürülmekte, sübvansiyon ve transfer harcamaları arttırılmakta, çalışanların kazançları yükseltilmekte, kredi faiz oranları düşürülmekte, ihracatçılar için devalüasyon yapılmakta, tarım ürünlerinde uygulanan taban fiyatları yükseltilmekte ve sınır ticaretinde gümrükler kaldırılmaktadır. Bu durum neticesinde genel seçim dönemlerinde talep şokları ekonomik canlılığı başlatmaktadır. İşsizlik azalmakta istihdam artmaktadır. Bu canlanma döneminde ücretlerin de artmasıyla hükümetler, seçmenlerden bu memnuniyetlerini oylarıyla göstermelerini istemektedirler. Seçim sonrasında ise meydana gelmiş olan enflasyonist açığı ortadan kaldırmak adına harcamalar kısıılırken diğer yandan da seçim sebebiyle bir süreliğine raflara kaldırılmış olan zamlar yapılmaya başlanmaktadır. Bu durum da duraklama ve

daralmanın habercisi olup, bir dahaki seçime kadar da devam eder (Aktan ve Dileyici, 2001:91).

Politik hile yönetimi; bütçe harcamalarında ise, harcamaların planlarla uyumsuzluğunda hazırlanan ve teklif edilen planların uygulama sonuçlarında ve yıllık planlarda yıl başı ve yıl sonunda büyük oranlı sapmaların yaşanmasıyla kendini göstermektedir.

1.5.1.3. Gönül Yapma

Siyasal iktidarın, seçim öncesinde kendisine yardımcı olmuş bazı partizan grupları seçim sonrasında devletin imkânlarından daha fazla yararlandırması durumuna gönül yapma adı verilmektedir. Bir başka ifadeyle siyasal kayırmacılığın ve hizmet kayırmacılığının değişik bir örneğidir (Aktan, 1992:44).

Gönül yapma; siyasetçilerin bürokratik mekanizmaları alet ederek kamu kaynaklarını gelecekteki oy kaybını düşünerek bazı kişi ve gruplara aktarması sonucu ortaya çıkmış bir yozlaşma türü olarak da adlandırılmaktadır. Ayrıcalıklı banka kredileri, ihale süreçlerinde tanınan ayrıcalıklar ve bu şekil uygulamalar bu duruma örnek verilebilmektedir (Aktan, 1999:28).

1.5.1.4. Seçimlerde İzledikleri Seçmen Politikaları

Politikacılar, seçmenlerden oy toplamak adına seçmenlere yönelik iki farklı politika izlemektedir. Bunlar; Ortalama seçmenin hedef alınması ve dar tabanlı-geniş tabanlı davranıştır.

1.5.1.4.1. Ortalama Seçmenin Hedef Alınması

Ortalama seçmen, kendisi dışında daha yüksek harcama düzeylerini tercih eden birey sayısının daha düşük harcama düzeylerini tercih eden birey sayısına eşit olduğu kişidir. Bu durumun nedeni, ortalama seçmenin önemli bir grup için minimum refah kaybını ifade ediyor olmasındandır (Aktan, 1994:138). Politikacılar, oylarını maksimize etmek için; toplumun çoğunluğunu oluşturan ve gelir düzeyi ülke ortalamasına yakın olan ortalama seçmeni hedef alır.

1.5.1.4.2. Dar Tabanlı- Geniş Tabanlı Davranış

Dar tabanlı davranış biçimine göre; hükümetler sadece kendi temsil ettikleri sosyal grupların ve yandaşlarının çıkar ve isteklerini dikkate almakta ve seçim dönemlerinde de bu kesimin desteğini alma fikrinde olup sadece onların ihtiyaçlarını giderecek ekonomik politikalar uygulamaktadır.

Geniş tabanlı davranış biçimi ise; hükümetlerin sadece bir zümreye yönelik değil, toplumsal bütün içinde kendisine maksimum oyu getirecek veya kaybedeceği oyların minimum düzeyde olacağı bir politika izlemesidir.

Seçmen tercihlerine göre hükümet davranışları değişken bir seyir izlemektedir. Bu farklılıklar ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Özdemir, 2007:22-23):

- Seçmen tercihleri dar ve esnek yapıda olduğunda hükümetler özellikle enflasyon oranını düşürmeye yönelik çalışmalar yapar.
- Yapının dar tabanlı ve rijit olduğu durumlarda hükümetler kendilerine destek olan grupların lehine politika uygularken seçim dönemleri enflasyon oranını ve işsizliği azaltmaya yönelik çalışmalara yönelir.
- Tercihlerin rijit ve geniş tabanlı olduğu hükümet davranışına göre; hükümetler ayırım yapmadan tüm toplumun seçim dönemlerinde maruz kaldığı enflasyon oranını düşürmeye ve işsizliğini de azaltmaya yönelik politikalar uygular.
- Seçmen tercihlerinin esnek ve geniş tabanlı olduğu hükümet davranışlarında vergi gelirlerini azaltmak, transfer giderlerini arttırmak suretiyle hem istihdamda hem de kişi başına düşen gelirden artışa giderek seçmen tercihlerini değiştirmeye yönelik uygulamalara başvurur.

Seçim yapılan zamanda iktidardaki hükümet, karar verme yöntemi olarak da optimizasyon ve tatmin modelini kullanmaktadır (Eker, 1994:35):

Optimizasyon Modeli; daha normatif nitelikli gerçek hayata pek uymayan bir modeldir. Hükümetin etkin politikaları ancak geniş bir bilgiye sahip olmaları

durumunda başarılı olmaktadır. Etkin politikacılar için amaçların açık ve tutarlı oluşu alternatifler arası tercihlerin varlığı söz konusudur. Hükümetin izlediği politikanın amacı halkın istekleridir. Yani genel olarak hükümet için sosyal refahı maksimize etme çabasıdır.

Tatmin Modeli; davranışsal nitelikli ve hayatla tutarlılık gösteren bir modeldir. Hükümetler tarafından yeterli olan minimum desteği alıp karşı olanların ise şiddetle tepki göstermelerini engelleyen politikaları tercih etmektedirler.

Muhalefet partileri açısından incelendiğinde ise, muhalefet partilerinin seçmen tercihini biçimlendirme yönünde daha etkili olduğu ifade edilir. Çünkü; kamusal faaliyetlerini arz etme gücüne sahip değildir. Muhalefetler daha çok iktidardaki politikacıların parti programları seçmene yüklenen maliyetler dolayısıyla eleştirirken kendisini belli başlı programları daha az maliyetle sunabileceğini belirtir. Bu durumda seçmenler açısından kamusal harcama beklentilerinin arttırılması yönünde bir etki yapar. Burada en önemli noktalardan biri de beklentilerin karşılanması uğruna politik partilerin, seçmenlerin borç yanılması durumunda olmalarını fırsata çevirerek borçlanma ile finansmana herhangi bir kota ve yasal sınırlama koymaksızın sıkça başvurabiliyor olmalarıdır (Dursun, 2002:75).

1.5.2. Seçmenlerin Davranış Tarzları

Seçmenler karar alma sürecinde yer alan bir diğer aktördür. Siyasal karar alma sürecinde taraflarca verilen iktidar mücadelesinde sıradan vatandaşların rolünün ne olduğunun bilinmesi oldukça önemlidir. Vatandaşların seçimlere doğrudan katılmış olmaları durumunda siyasal karar alma sürecinde yer alan politik aktörlerin belirlediği karar alma hedeflerine yakın olarak tercihlerini belirlemeleri durumunda politik aktörlerin nasıl bir davranış biçimi göstereceği konusu önemlidir (Sakal, 1998:19).

Bireyler seçimlerde oy kullanırken siyasal davranış içerisinde vatandaşlık görevini yerine getirmenin yanında insan olarak da en temel haklarından birini kullanır. Bu bağlamda siyasi davranış; sosyal, psikolojik ve ekonomik değişkenler tarafından belirlenir ve toplumdan topluma değişiklik gösterir (Doğan ve Göker,

2010:161-162). Burada seçmen davranışları ise; ekonomik yaklaşım ya da rasyonel tercih modeli, sosyolojik model ve psikolojik model bir diğer adıyla partiyle özdeşleşme olarak sıralanabilir (Teyyare ve Avcı, 2016: 53-57).

Ekonomik tercih yaklaşımında ise; bireylerin sosyal çevreyi çokça dikkate almadan, seçmenlerin politik amaçlarının üzerine odaklanarak, kişinin hatır için herhangi bir partiye oy kullanmasının söz konusu olmadığı ve daha çok rasyonel oy verme süreciyle paralellik arz eden bir yaklaşım türüdür (Damlapınar ve Balcı, 2005:76).

Columbia Ekolü diye adlandırılan sosyolojik model; politik tercihlerin seçilmesinde sosyal özelliklerin belirleyici rol oynadığından bahseder. Seçim kampanyalarının politik tercihler üzerinde önemli etkisinin olmadığını, seçmenlerin dinsel, etnik ve mesleki farklılıkların sosyal bölünmelerin temel kaynağı olduğunu ifade eder (Çinko, 2006:109).

Psikolojik model ya da partiyle özdeşleşme olarak adlandırılan bir diğer model ise; seçmenlerin daha çok küçük yaşlarda ailelerinin ve içinde buldukları çevrelerin etkisi altında kaldıklarını ve bu süreçte kazandıkları siyasal tutum ve ideolojilerin ileri dönemlerde onların parti tercihi seçiminde son derece etkili olduğunu ve bireylerin herhangi bir partiye karşı psikolojik bağlılık duyabileceğini açıklar (Akgün, 2007:29).

Yapılan araştırmalar ışığında seçmen davranışlarını etkileyen faktörler; kamuoyu araştırmaları, siyasi parti, aday, seçmen, gündem, propaganda, din, aile, çıkar grupları, kamuoyu liderleri, kitle iletişim araçları ve ekonomik politikalar olarak sıralanabilir. Bu bağlamda seçmenlerin politik sürece katılma aşamasında, sergilemiş oldukları tutum ve davranışlar daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.5.2.1. Siyasal İlgisizlik ve Bilgisizlik

Seçim gibi toplumsal bir karar alınmasında rasyonel ve mantıklı sebeplerle hareket eden rasyonel seçmenlere rağmen kararların alınması rastgele bir biçimde de oluşabilmektedir. Buna neden olarak da rasyonel seçmenlerin varlığına karşılık

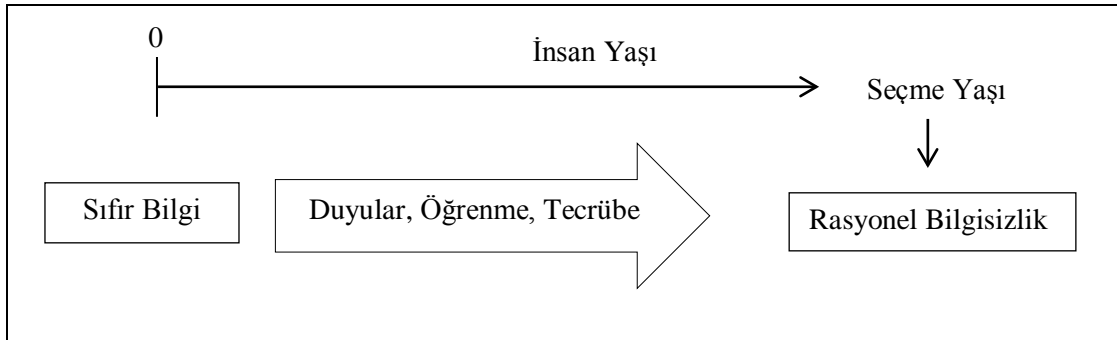
bedava seçmenin var olması gösterilebilir. Demokratik ülkelerin çoğunda değişen düzeylerde de olsa ortak olan bu durum siyasal sistemin işleyişinde problemler doğurmaktadır. Kararların rastgele olmasına sebep olarak da, kamu ekonomisinde bireylerin kamusal mal ve hizmet tercihinin kamusal mal ve hizmet arzının belirlenmesinde pek önemli bir rol oynamadığına ve oylamaya katılmasa da kendilerine kamusal mal ve hizmet arz edileceğine inanmaları durumu gösterilir. Bir başka neden ise; seçmenlerin kendisine kamusal mal ve hizmet arz edecek parti veya kişiler hakkında bütün bilgileri toplamanın maliyetinin (marjinal maliyet); elde edilecek sonucun sağlayacağı faydadan (marjinal maliyet) büyük olması nedeniyle bilgi toplama kısmı ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bu sebeptir ki seçmenler, bedavacılığın kolay olması ve bilgi toplama maliyetinin yüksek olması nedeniyle ilgisiz ve ihmalkar davranabilmektedirler (Savaş, 1998:144).

Seçmenlerin çoğunun doğrudan politikayla uğraşmamış olmaları oylarını verirken de ciddi bir araştırma içine girmelerini engellemektedir. Seçmenlerin ilgisizliği o denli fazla olabilmektedir ki, bir cep telefonu ya da bilgisayar alınırken gösterilmiş olan gayret ve harcanmış olunan zaman, bir belediye başkanı ya da milletvekili seçerken gösterilmemektedir. Sergilenen bu davranışın nedeni olarak da; kendi oyunu kullanmakla seçim sonuçlarını etkileyemeyeceğini düşünmeleridir (Ünlükaplan, 2003:18).

Seçmenlerin bilgisizliği toplumdaki kişilerin eğitim ve kültür düzeylerinin farklı olması ve kitle iletişim araçlarının bireylere gerektiği kadar sağlıklı ve doğru bilgiyi ulaştıramaması sonucu, seçmenlerin kamusal mal ve hizmetlerin tercihlerinde bulunurken yeteri kadar sağlıklı ve doğru bilgiye sahip olmaması durumu olarak açıklanmaktadır (Aktan, 1994:137).

Seçmenlerin bilgisizliği ile seçmen yaşı arasındaki ilişki Şekil 1.6 ile gösterilmektedir.

Şekil 1.6: Seçmen Yaşı ve Bilgisizlik Süreci

Kaynak: Coşkun Can Aktan ve Dilek Dileyici (2007); *Modern Politik İktisat Kamu Tercih: "Kamu Tercih İktisadına Giriş,"* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, s.92.

Şekil 1.6 incelendiğinde, sonuçta hem doğal bilgisizlik hem de rasyonel bilgisizlik, seçmenlerin rasyonel tercihlerde bulunmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

1.5.2.2. Miyopluk ve Unutkanlık

Seçmenlerin, kamusal mal ve hizmetlerde uzun dönemde refahlarını azaltma pahasına olsa dahi, kısa dönemde kendilerine maddi fayda sağlayacak politikaları destekler eğilim sergilemeleri seçmenlerin miyopluğu durumu ile açıklanmaktadır. Miyopluk görüşünün bir başka tarafı da toplumun çoğu zaman politikanın maliyetini dikkate almaması durumudur. Seçmenlerdeki miyopluk durumu, seçmenleri zayıf hafızalı olmaya ve kısa dönemli düşünmeye zorlamaktadır. Gelecek hiçbir ekonomik olay herhangi bir etkiye sahip değilken, en son ki ekonomik olaylar oy verme kararında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir (Savaş, 1998:153).

Miyopluk etkisinde, politikacıları bu tür politikaları uygulamaya yönelten etken, homo economicus varsayımı altında oy maksimizasyonu güdüsüdür. Ekonomi için faydalı olabilecek politikalar etkisini uzun vadede gösterirken, kısa vadede sonuç getiren politikaları uygulamak son derece rasyonel bir davranış olmaktadır (Aktan ve Dileyici, 2007:106-107).

Politikacı, seçmenin miyop olduğunu bildiği gibi unutkan olduğunu da çok iyi bilir ve ona göre davranır. Seçim yaklaştıkça seçmen gibi kendisi de miyoplaşan

politikacı; para musluklarını açar ve böylece seçmen, daha öncesinde kendisine 'kaşıkla verip, sapıyla çıkaran' politikacının yaptıklarını unuttur (Aktan, 2002a:316).

Kısa dönemli düşünen seçmenlerde ortaya çıkan bir ekonomik iyileşmeyi, oyları arttırmakta kullanabilmek için seçmenin geçmişi unutmaması, sadece o günkü iyileşmeyi düşünmesi gerekir ki bu özellik de unutkanlık olarak adlandırılır. Seçmenlerin unutkanlığı, onların sistematik hata yapmasını sağlarken politikacılarında istedikleri politikaları başarıyla uygulamalarını sağlamaktadır. Hükümetin bilgi üstünlüğüne sahip olması seçmenlerde unutkanlığa sebep olmakla birlikte makro ekonomik değişkenleri takip edebilmelerini de engellemektedir. Seçmenlerin unutkanlığının en temel sebebi olarak, hükümetin yeterlilik düzeyinin ilgili seçmenden bilgi üstünlüğüne sahip olmasıdır. Seçmenler geçmiş ekonomik olaylar hakkında yeterli bilgiye sahip olmayıp, geçmişi çok çabuk unutabilmektedir (Onur, 2004:45).

1.5.2.3. Dalgalı Oy Verme

Oy verme şekillerinden biri olan dalgalı oy verme davranışı, seçmenlerin beklentilerinin uyarlanmış olması varsayımından hareketle, hükümetlerin ekonomiyi bunalımdan uzak tutabilme başarılarını göz önünde tutarak oylarını farklılaştırabildiğini ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, seçmenler hükümetlerin önceki performanslarına bakıp yeni seçim döneminde oylarını istedikleri yönde kullanabilmektedirler. Seçmenin oyunu her seçim sürecinde değiştirip değiştirmemesi durumuna göre seçmenler esnek seçmen ve rijit seçmen olarak farklılaşmaktadır. *Esnek seçmen*; seçmenin oyunu her seçim döneminde değiştirip değiştirmedikğine göre dalgalı oy verme olarak adlandırılırken *rijit seçmen*; özellikle ideolojik sebeplerle yapılan her seçimde aynı partiye oy kullanması olarak ifade edilmektedir (Varım, 1995:9-10).

1.5.2.4. Seçmenlerin Rasyonel ve Uyarlanmış Beklentileri

Politik karar alma mekanizmasında seçmen davranışlarının bir politikacıya oy vermesi durumunda rasyonel olması oldukça önemlidir. Rasyonel seçmenin iktidardaki politikacının faaliyetlerinden haberdar olması, fayda kazancını maksimize

etme isteği ve seçmenlerin yargılarının iktidardaki politikacının başarısına bağlı olması olarak üç varsayıma sahiptir.

- İlk varsayım ile rasyonel seçmen grşinde en çok tartışılan bu rasyonel seçmenin iktidardaki politikacının uygulayacağı tüm faaliyetlerden haberdar olmasını ayrıca, bilgisinin de tam ve mükemmel olduğunu açıklamaktadır.
- İkinci varsayım, seçmenin şahsi finans kaynaklarını belirleyebilmesi ve seçimlerde kendisine en fazla çıkarı sağlayacak olan politik partiye oy vermesi olarak ifade edilmektedir. Genel olarak şahsi çıkarını kollayan kişi, kendi çıkarını kollarken şaşkalarına zarar veren biri olabileceği gibi, kendi çıkarını kolladığı esnada şaşkalarına zarar vermeme davranışını da gösterebilir.
- nc varsayımda ise, rasyonel olan seçmen; iktidardaki politikacının başarısını belirlemek için enflasyon, büyüme, işsizlik, GSMH, cret ve maaş artırımları, vergi indirimleri, kamu harcamaları, bütçe açıkları gibi farklı birçok ekonomik değişkenler kullanmaktadır.

1.5.3. Baskı ve çıkar Gruplarının Davranış Tarzları

Bireyler, siyasi kararların kendi çıkarlarını korumasını sağlamakta tek başlarına etkili olmakta zorlanmaktadır. Çünkü, bireylerin ilk önce seçenekleri bilmeleri ve kendi çıkarları açısından bu seçenekleri ölçebilmeleri gerekir. Fakat bunlara rağmen daha sonra da bilgisizlik yüzünden tek başlarına verecekleri bir oyun etkisinin yetersiz olacağını düşünerek oylamada çekimser kalabilirler. Bu sebeptir ki kişiler kendi niteliklerine göre baskı grupları oluşturarak hem kendi çıkarlarına olan hizmet ve düzenleme seçeneklerini belirlemede, hem de sayısal bakımdan sunulan önerilerinin siyasi iktidar tarafından dikkate alınmasını gerçekleştirerek bir oy kitlesi oluşturmaktadır (Bulutoglu, 1988:123).

Toplumda baskı grupları ile çıkar grupları çoğu zaman birbirleriyle karıştırılarak aynı anlamda kullanılmaktadır. Oysaki siyaset bilimi literatüründe iki kavram birbirinden ayırt edilmektedir. Buna göre; baskı grupları, çıkar gruplarının özel bir türü olan ortak menfaatler etrafında birleşen ve bunları gerçekleştirmek için

siyasal otoriteler üzerinde etki yapmaya çalışan teşkilatlanmış gruplar olarak tanımlanmaktadır. Çıkar grubu kavramı ise; aralarında farklı bir çıkar birlikteliği olan diğer gruplardan belli taleplerde bulunan ve ortak davranışlara sahip insanlardan oluşan bir topluluk ile ifade edilmektedir (Kapani, 1996:193). Buna göre iki grup arasındaki farklar Tablo 1.10 ile gösterilmektedir.

Tablo 1.10: Baskı Grupları ile Çıkar Grupları Arasındaki Farklılıklar

Baskı Grupları	Çıkar Grupları
• Siyasal karar merkezine etki yapar. • Şuurlu ve teşkilatlıdır. • Organize olmuşlardır. • Devamlı ve ortak bir çıkarı savunurlar. • Disiplinlidirler. • Demokratik kitle örgütleridir. • Demokratik katılımı temin ederler.	• Siyasal karar merkezlerine etki yapmazlar. • Teşkilatlı değildirler. • Organize olmaları güçtür. • Devamlı ve ortak bir çıkarları her zaman yoktur. • Disiplin yoktur. • Demokratik kitle örgütleridir. • Demokratik katılımı temin ederler.

Kaynak: Vildan Serin (1998); *İktisat Politikası*, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd., Şti., İstanbul, s.418.

Baskı gruplarının amacı; ortak grup çıkarlarını bürokrasiye, kamuoyuna ve siyasal iktidara yerleştirmeye çalışmaktadır. Mesleklere ve işlevlere göre ortaya çıkmış olan baskı grupları coğrafi temsilde olduğu gibi hükümeti zaman zaman değil, sürekli olarak etkilemektedirler. Baskı grupları halkın istek ve ihtiyaçları konusunda sürekli olarak hükümete bilgi sağlamaktadır. Baskı gruplarının etkinliği, siyasi partilerin gücüne, ülkedeki siyasal kültür düzeyine ve demokratik kitle örgütlerinin yaygınlığına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Aktan, 2001b:170).

Baskı grupları olarak; özel şirket ve holdingler, işveren sendikaları, odalar, dernekler ve medya gibi kuruluşlar örnek gösterilebilir. Baskı gruplarının siyasi iktidarı ve bürokrasiyi etkileme yöntemleri ise lobicilik, seçim kampanya yardımları, kanun simsarlığı, gezgincilik, rüşvet, tehdit ve ikna gibi yollarla kendini göstermektedir.

1.5.3.1. Lobcilik Faaliyetleri

Baskı grupları teorisinin günümüzde bir diğer örneği olan lobcilik faaliyetleri kendini doğrudan ve dolaylı olarak göstermektedir. Lobcilik, meclis kararlarında milletvekili ve bankalarla iletişim içinde olan belirli bir konu hakkında yasanın çıkarılması için faaliyet yapan ayrıca onları ikna etmeye çalışan ve kuliscilik olarak da adlandırılan kanun simsarları olarak ifade edilmektedir. Lobcilik yapan bu kişiler bağımsız çalışan ve geçimlerini bu yoldan kazanan kişiler olabildiği gibi çeşitli gruplara dahil kişiler de olabilmektedir (Onur, 2004:63).

Diğer ülkelerde ve Türkiye’de lobcilik faaliyetleri yaygın olarak daha çok bir örgüt veya grup adına kulis yapma şeklinde görülmektedir. Buna bağlı olarak da baskı grupları aşağıdaki durumlar gibi lobcilik faaliyetlerini gerçekleştirirler (Aktan,1997:1063).

- Seçim kampanyası finansmanı olarak adlandırılan ilk yöntemde baskı grupları destekledikleri partinin seçimi kazanması halinde, seçim sonrasında üzerinde etkili olmaya çalışarak çıkar ve rant sağlamaya çalışırlar.
- İkinci olarak ise; baskı grupları seçim sonrasında bazı milletvekillerinin parlamentoda kendi çıkarlarını korumasını ve o doğrultuda hareket etmesini sağlamaya çalışırlar. Bu durumda milletvekillerinin bürokratları ve diğer milletvekillerini etkilemesi söz konusu olmaktadır. Bu milletvekillerinin gerektiği durumda vatandaşın işini halledebilmesi adına; sözü geçen, nüfuzlu, iş bitiren kimselerden oluşmasına baskı gruplarının ayrıca özen gösterdiğine vurgu yapılmaktadır.

1.5.3.2. Rant Kollama

Toprağın kullanım fiyatı şeklinde ifade edilen rant kavramı, üretim faktörlerinden toprağın ve diğer kaynakların (petrol yatakları, ormanlar, madenler) üretimden almış oldukları pay olarak tanımlanır. Diğer üretim faktörleri gibi rantın ortaya çıkmasının sebebi, toprağın sınırlı ve kıt bir kaynak olmuş olmasıdır. Farklı bir ifadeyle ise üretim sürecine katılan emek faktörünün gelirin faiz, teşebbüs

faktörünün gelirine kar, toprak faktörünün gelirine ise rant adı verilir (Onur, 2000:119).

Ekonomi ve politika birlikte düşünüldüğünde gözlemlenen ‘rant kollama’ ifadesi devlet tarafından yapay olarak meydana getirilmiş bir ekonomik transferi elde etmek için baskı ve çıkar gruplarının girişmiş oldukları faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamaları ifade eder, ve rant kollama üç aşamada gerçekleşir. Bu aşamalar; rant oluşturma, rant dağıtma ve rant kollama faaliyetleridir. *Rant oluşturma*, devletin iktisadi faaliyetlerinde kamusal mal ve hizmetler açısından yapay kıtlık oluşturmaya denir. *Rant dağıtma*, devletin yaratmış olduğu yapay kıtlık sonucu rantı belli kesimlere aktarması halidir. *Rant kollama* ise, devlet tarafından baskı gruplarının yapay olarak oluşturulmuş bir ekonomik transfere sahip olmak amacıyla girişmiş oldukları faaliyetlere denmektedir (Aktan, 1993:119-125).

Suni rant, bazı ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından düzenlenmesi yada ekonomik faaliyetler üzerine kısıtlamalar koyulması ile ortaya çıkmaktadır. Rant kollama kavramı meydana gelmiş suni rantın baskı ve çıkar gruplarının elde edilmeye çalışılmasını ifade eder (Susam, 2015:141). Rant kollama uygulamada monopol kollama, kota kollama, tarife kollama, tüyo ve sosyal yardım kollama gibi değişik biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda rant kollama kavramlarının bazı türleri aşağıda tanımlanmaktadır (Saraç, 2005:27-28):

Monopol kollama, devlet tarafından sunumu yapılan yada yapılacak olan monopol bir ayrıcalığa sahip olmak adına kişi ve grupların lobicilik faaliyetlerinde bulunmalarıdır.

Kota kollama, ithalata konulmuş olan kota ya da kontenjanları elde etmek amacıyla yapılan çalışmalardır.

Tarife kollama, baskı ve çıkar gruplarının yurt içi karlarını artırmak için belirli mal ve hizmetlere tarife uygulanması ya da yasaklanması için başvuru lobicilik faaliyetleri ve bu amaçla yapmış oldukları harcamalara tarife kollama denilmektedir.

Lisans kollama, ithalata getirilmiş olan ve bazen de dağıtılan tahsisli kotaların lisans belgesini alabilmek için sosyal yardım kollamama ve devletten sosyal yardım alabilmek adına gösterilen çabadır.

Sosyal yardım kollama, çıkar ve baskı gruplarının devletten iktisadi amaçlı mali destek (vergi istisna ve muafiyetleri, faizsiz veya düşük faizli krediler, tarımsal ürünler için destekleme alımları vb.) elde etmek amacıyla girişmiş oldukları faaliyetlerdir.

Tüyo kollama da ise, herhangi bir firma ya da kurumda halka daha duyurulmamış bilgilerin halka duyurulması, bir nebze dışarıya sızdırılması sonucunda bazı çevrelerin bu durumdan gelir elde etmesi durumudur.

1.5.3.3. Transfer Toplumu

Transfer toplumu, baskı gruplarının sayısının artması ve yaygınlaşması sonucunda ortaya çıkan ve artan miktarlarda fon aktarılması şeklinde tanımlanan özel bir toplumdur. Başlangıçta devlet anlayışı olan, refah devleti diye nitelendirilen ve tüm bireylerin minimum yaşama standardının üstünde bir yaşam seviyesi sunmayı amaçlayan devletin hastalık, işsizlik yaşlılık gibi nedenlerle yeteri kadar gelir elde edemeyen vatandaşlarına gelir transferi yapmak adına başvuru olan bir yöntem, günümüzde kime ne amaçla verildiği bilinmeyen fakat buna rağmen sürekli bir artış sağlayan bir harcama türüne dönüşmektedir (Onur, 2004:59). Buna neden olarak da yeniden seçilmeyi garantiye almak isteyen siyasi iktidarların tutum ve davranışları yatar. Bu amaçla siyasi iktidarlar, hali hazırdaki transfer ödemelerini arttırırken, yeni transfer ödemelerini de geliştirebilmektedirler. Transfer olarak adlandırılan bu ödemeler doğrudan yapılan transferler ya da refah transferleri ve dolaylı yapılan transferler ya da düzenleyici transferler olarak farklı iki grup şeklinde incelenir (Savaş, 1997:23-25).

Doğrudan transfer harcamaları, harcamaların yararlanan bireylerin gelirlerinde doğrudan artışa neden olan transferlerdir. Buna örnek olarak da emeklilik maaşları, savaş, gazi ve malullere ödenen maaşlar, devlet borçlarının faizleri, sosyal yardımlar muhtaç olanların yiyecek giyecek yardımları gösterilebilir. *Düzenleyici*

transferler ise, refah transferleri gibi doğrudan yapılmamaktadır. Çoğunlukla orta ve yüksek gelirlili bireylere ve işveren çevrelerine yapılan transfer ödemelerinden oluşmaktadır. Gerçekleştirilen bu transferler gümrük tarifeler, çevre düzenlemeleri, ithalat ve ihracata getirilen sınırlamalar, bölge planlaması, fiyat kontrolleri ve çeşitli teşvik önemleri vasıtasıyla yerine getirilmektedir (Telatar, 2004:384-387).

1.5.4. Bürokratların Davranış Tarzları

Seçmenlerin seçmiş oldukları kişiler, meclis üyeleri yani parlamento üyeleridir. Yasama meclisi üyeleri de koalisyon üyeleri ve partiler aracılığıyla farklı politika alternatifleri arasında seçim yapmaktadırlar. Fakat devlet politikasının uygulayıcıları da bürokratlardır. Devletlerin karmaşık, çok yönlü oluşu ve yasama organlarının bütün siyasal kararları alabilmesinin farklı olarak imkansız olması bürokrasiye karar alma aşamasında geniş seçim veya takdir hakkı tanınmasına neden olur. Ayrıca bürokrasi yasama organı faaliyetlerini kendi çıkarlarına hizmet edecek bir şekilde yönlendirebilir. Bu bağlamda bürokrasi diğer aktörlerden farklı olarak, bir kısım yasama organı üyelerini bütçenin makul etkinlik sınırlarını aşmasına sürükler (Balyemez, 2008:25).

Bürokrasi hükümet politikalarını uygulamakla sorumlu bir idari yapıdır. Görevi ise; siyasal iktidardan almış olduğu ödenekleri kullanarak kamusal hizmetleri yerine getirmektir. Piyasa ekonomisinde müşterilerin taleplerini firmaya iletmeleri gibi düşünüldüğünde siyasal iktidar da taleplerini bürokrasiye iletir ve bürokrasi de üretimi gerçekleştirir. Çağdaş toplumlarda devletin işleyişini sürdürebilmesi ve kamusal hizmet üretimi, bürokrasi olmadan mümkün olmamaktadır (Göker, 2014:18).

Bürokratların davranış tarzlarına ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bunlar incelendiğinde;

Kamu Tercihi Teorisinde bürokratların davranışının da dahil edilmesinde *W. Niskanen* önemli bir yere sahiptir. Buna göre bürokratların amacı, çalışmış oldukları kurumun bütçesini maksimize etmektir. Bürodaki bütçe maksimizasyonundaki amaç

ise; kurumun bütçesinin fazla olması ve bütçede fazlalığın da o denli prestij farklılığını sağlamasıdır.

Dunleavy'nin ileri sürmüş olduğu Büro Biçimlendirme adını vermiş olduğu modelinde politika yapma ve destekleme bürokratların ana hedefi olarak ele alınmaktadır. Yani; Rasyonel bürokratlar politik güç merkezine oldukça yakın küçük ve elit bürolarda çalışmayı isterler. Yoğun personelle donatılmış ve bütçesi büyük bir büronun liderliğini yapmak istemezler, ancak sıradanlaşmış kargaşadan uzak ve alçak statüdeki birimlerde çalışmak isterler. Açıkça bürokratların ilgisinde genelde parasal parametreler mevcuttur. Gelir düzeyi ve para ile ifade edilebilecek faydalar bürokratların talep etmiş olduğu diğer faydaların mevcudiyeti durumunda elde etmek üzere çabalayacakları faydalardandır (Bağdigen, 2001:18).

Tullock'a göre, Bürokratlar siyasal otoriteler tarafından kendilerine sunulan gücün ve bu kapsamda mali olanakların artırılmasına odaklanmışlardır ve bu doğrultuda davranış sergilemektedirler. Weber ise, Bürokratları kamusal tercihler doğrultusunda motive edilmiş yöneticiler olarak tanımlamaktadır. *Weber*'in bürokrasi anlayışında, bürokratik sistem önceden belirlenmiş kurallara bağlı olarak işlemekte ve bu doğrultuda işlemler yapılmaktadır. Bürokratik işlemlerin gerçekleştirilmesi sırasında da bürokratlar, kişisel değer ve amaçlarını ön plana çıkartmayıp yapılan işlerine de yansıtılmamaktadırlar (Dura, 2016:113-115).

Siyasal kararlar, gerçek hayatta sadece seçmen kitlesi ile politikacıların karşılıklı ilişkilerine dayanmaz. Bunun yanı sıra kararların alınması ve uygulamasında da önemli rol oynamaktadır. Özellikle uygulanabilecek politika seçeneklerini belirlemede ve kabul edilen politikaları başarıya ya da başarısızlığa götürmekte oldukça etkilidir (Uluatam, 2003:102-103). Zira kamu politikalarına ilişkin uygulamalarda teknik bilgi üstünlüğü olan bürokratlar, bütçeleme aşamasında da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Rasyonellik varsayımı altında bürokratlar kimi zaman bu üstünlüklerini kişisel amaçlı olarak da değerlendirebilmektedirler (Aktan, vd., 2007:196).

1.5.5. Politik Partilerin Davranış Tarzları

Seçim kampanyaları aşamasında her ne yöntem kullanılırsa kullanılsın siyasi partiler ve seçmenler için siyasi partinin kimliği, ideolojisi, imajı bir nevi vitrini hakkında fikir veren ürün karmasının en önemli unsurlarından biri siyasi partilerin göstermiş oldukları adaylardır. Bu unsur seçmenler açısından her zaman çok önemli olup önemini kaybetmemektedir. Bu sebeple siyasi partiler hiçbir ideolojik farklılık gözetmeden bütün seçmen kesimlerine kendi adaylarını tanıtmak, özelliklerini belirtmek; gelecekleri pozisyonların ilişkilendirmesini sağlamak durumundadır (Kalkan ve Erdoğan, 2011:235).

Seçim dönemlerinde parti programları ışığında seçime katılacak bireylerin durum analizinin açıkça tanımlanması önemlidir. Toplum için seçime katılmanın yanında katılan bireylerin iyi olmaları, ayrıca parti hedeflerini de gerçekleştirebilecek durumda olması oldukça önemlidir. Siyasal konularda adayla onun pozisyonu arasındaki ilişkinin açıkça ortaya konması ve seçmen bilgilendirilmesi bir hayli önemlidir. Siyasal partiler, halk ile hükümet arasında bir köprü görevini üstlenerek çeşitli propaganda ve organize olmuş örgütleriyle seçmenlerin parti programları hakkında bilgi sahibi olmalarına yardımcı olur. Aradaki bu köprü görevi ise; sendikalar, ticaret odaları, sosyal ve kültürel dernekler tarafından sağlanır. Diğer taraftan parti bayrak ve üniformaların kullanılması, toplu yürüyüşler, seçmenlerle partilerin bütünleşmekte olduğunu gösteren bir takım davranışlardandır (Sakal, 1998:214).

Çoğunlukla bütün demokratik siyasal sistemlerde adaylar siyasi partiler içinde bulunurlar. Siyasal sistemlerin farklı özelliklere sahip olması da seçim sürecinin iyi takip edilmesini ve politik partilerin seçimlerdeki rolünü belirlemede önemlidir. Siyasal partilerin önemli fonksiyonlarından biri, siyasal karar alma sürecinde istikrarı sağlayıcı ve süreci basitleştirici özelliğe sahip olmaktır. Ancak, partiler arası rekabetin olumsuz olduğu durumlarda siyasal partiler istikrar bozucu bir faktör olabilirler. Bu sebeple seçmenlerin veya tüketicilerin tercihlerinin açıklanmasında da önemli oranda sapmalar görülebilmektedir (Ball ve Peters, 2000:74-75).

Politik partiler vasıtasıyla seçmenlerin politika üzerinde çok etkili olmadıkları görülse de, yine belli bir oranda politikaları etkilemeleri mümkün olabilmektedir. İki partili sistemlerde partiler politik konuları formüle edip partinin adaylarını bir noktaya kadar bu program içine dahil ederler. Dahil edilmenin önemi ise; politik eğilimi olan parti adayının desteklenmesini sağlayarak, sunulmuş olan politikalar üzerinde genel bir kanıya sahip olan seçmenin partiye çekilmesini sağlamaktır. Seçmen, seçim yaparken bir partiyi; partilerden daha geniş sayıda olan aday ve politikacılar arasından seçer yani parti tercihinde bulunan seçmen için, o partiye ait aday ve politikacılar oldukça önemlidir. Bu çerçevede seçmenin yapmış olduğu bu seçimle de kendinden emin olarak parti tercihinin gerçekleştirmiş olur (Levacic, 1987:147).

Partilerin iktidara gelmeleri, yine ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına göre değişiklik gösterir. Sosyo-ekonomik yönden gelişmemiş, partiler arası rekabetin olmadığı bu durumlar askeri darbe, gerilla veya iç harp eylemleri olarak sayılmaktadır. Sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde ise, çeşitli şekillerde yönetimi ele geçirebilmektedirler (Sakal, 1998:214-215).

Bu durumda partilerin davranış tarzları, aşağıda iki farklı başlık altında incelenmektedir.

1.5.5.1. Logrolling, Hizmet Kayırmacılığı, Oy Satın Alma

Demokratik toplumlarda karar verecek olan temsilcilerin oy verme davranışlarının temelinde üç unsur vardır (Ünlükaplan, 2003:19).

- Oy vereceği konu ideolojik olarak kendine yakın gelebilir.
- Milletvekilinin verecek olduğu oy konusu, ait olduğu seçim bölgesinin seçmenlerine iktisadi bir fayda sağlayabilir.
- Milletvekilinin oy vermesi, kendi çıkarını ilgilendiren bir başka konu için farklı milletvekilinin oy verme şartına bağlanmış olabilir.

Bu unsurlar ışığında son madde Logrolling'in tanımını vermektedir.

Herhangi bir konuda mecliste karar alınırken, bazı milletvekillerince meclise sunulan yasa tekliflerinin kabul edilmesi için tarafların birbirlerinin oylarını destekleyecek şekilde kullanmaları logrolling (Oy ticareti) olarak adlandırılmaktadır. Logrolling veya oy ticareti mekanizması siyasi karar alma sürecini kolaylaştıran bir durumdur. Oy ticareti, siyasi partiler arası gerçekleştirilebileceği gibi, özel sektör tarafından da istenilen bir yasayı geçirmek adına bu yöntemi kullanması mümkün olmaktadır (Korkmaz vd., 2001:17). Söz konusu oy ticareti iki farklı şekilde olmaktadır.

Bunlardan ilki; **Hizmet kayırmacılığı**, oy ticareti olarak tanımlanan logrollingin özel bir halidir. Bu şekil oy ticaretinde, iktidar partisinin seçimlere yakın zamanda seçimleri tekrardan kazanabilmek amacıyla daha önce kendisine destek veren seçmenlerin bulunduğu seçim bölgelerine, diğer bölgelere oranla daha fazla hizmet sunmaya çalışmaktadır (Pektaş, 1997:92).

Hizmet kayırmacılığı ile kamusal kaynakların dağıtımında verimlilik harici, sunulmuş olan kamu hizmetlerinin bölgelerin ihtiyaçları dikkate alınmaksızın sunulmuş olması siyasi iktidarların seçim bölgelerine yapmış oldukları bir nevi seçim ekonomisi türüdür. En çok göze çarpan hali ise seçim öncesi ve seçim sonrası değişikliklerle kendini göstermektedir (Aktan, 1999:22).

Bir diğeri ise; **Oy satın alma**, milletvekillerinin seçim sonrasında parti değiştirmesi şeklinde kendini göstermektedir. İktidar partisinden olmayan bir milletvekilinin bakanlık hevesiyle parti değiştirmesi örneği bu duruma verilebilir. Bu durumda da kaynakların rasyonel kullanılmamış olması ekonomik etkisizliği beraberinde getirmektedir (Şanlısoy, 2007:49).

Oy ticareti her zaman olumsuz olarak kabul edilen bir yozlaşma türü olmamaktadır. Bazı durumlarda partilerin kamu çıkarına uygun konularda karşılıklı diyalog ve uzlaşma yoluyla birbirlerini desteklemeleri *pozitif oy ticareti* olarak adlandırılırken, siyasi ahlaka uygun olmayan bazı konularda iktidar partisi ile muhalefet partisi arasında karşılıklı ödünler vererek kendi çıkarlarına yönelik kararlar alınması durumu ise *negatif oy ticareti* olarak adlandırılmaktadır (Oğuz, 2011:82).

Bunları yerine getirirken de açık ve gizli oy ticareti yapılmaktadır. *Açık Oy Ticareti*; protokol halinde tarafların karşılıklı olarak birbirlerini destekleyeceklerini beyan edip açık bir şekilde konuşmaları şeklinde gerçekleşir ve bu durumda artık yasal bir hal almış olur. *Gizli Oy Ticareti*; taraflar arasında yasal ve açık olmayan gizli bir işbirliği söz konusudur. Bu oylamanın geçerli olduğu durumlarda taraflar birbirlerine üstü kapalı oy vermektedirler.

1.5.5.2. Siyasal Kayırmacılık ve Patronaj

Siyasal kayırmacılık da ise, siyasal partiler politik yandaşlarını seçim dönemlerinde gördükleri desteklerden dolayı ödüllendirmektedirler. Bir şekilde partililerin iktidara hakim olduktan sonra kendilerini desteklemiş olan seçmen gruplarına ayrıcalıklı işlemler yaparak bu kimselerin haksız menfaat sağlamalarına sebep olurlar ve bu durum da siyasal kayırmacılık olarak adlandırılır. Siyasal kayırmacılık; politik yandaşlık ya da politik partizanlık olarak nitelendirilir ve aşırı partizanlık durumu genellikle kamu hizmetlerini sürdüren hizmet birimlerinde yaygın olarak görülür (Aktan, 2001a:58-59).

Patronaj, siyasal süreç içerisinde partilerin iktidara geldikten sonra kamuda çalışan üst seviye bürokratları görevden almaları ve bu görevlere tekrardan siyasal yandaşlık, ideoloji, adam kayırmacılığı, akraba kayırmak (kronizm-nepotizm) gibi etkenler esas alınarak farklı kişiler atamalarını ifade etmektedir. Aşırı patronaj bazı bakanların farklı görevlere atamasının yapılmasını, danışman istihdam edilmesini ve bu konularda sınırsız bir yetki ve güce sahip olması olarak ifade etmektedir. Aşırı patronaj ve aşırı partizanlık birçok toplumda siyasi yozlaşmaya neden olan en yaygın yozlaşma türlerinden birisidir (Aktan, 2001a:58).

Patronaj, ülke kaynaklarından sınırlı oranda bir pay almış ve kendilerinden siyasal olarak destek beklenen kamu çalışanlarının olduğu düzen içinde gelişmiştir. Bu düzenin gelişmesiyle tüm mal ve hizmetlerin kullanımının izne tabi olması gerekmektedir. Buna neden olarak da bu izinlerin ödüllendirme ya da şantaj olarak kullanılması durumu gösterilir (Korkmaz vd., 2001:23).

1.6. Kamu Tercihi Teorisine Göre Devletin Büyümesinin Doğurduğu Olumsuz Sonuçlar

Devletin büyümesinin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar; ekonomik yozlaşma ve politik yozlaşma olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.6.1. Ekonomik Yozlaşma

Politikacıların tekrardan seçilmek istemeleri ve oylarını arttırma düşünceleri için uygulamış oldukları vergi oranlarındaki indirimler ya da kamu harcamalarındaki artışlar gibi oluşan genel eğilimler bazı iktisadi sorunlara sebep olmaktadır. Meydana gelen bu iktisadi sorunlar ekonomik yapıdaki yozlaşmanın temelini oluşturur. Artan kamu harcamalarının emisyon ve borçlanma ile giderilmesi bütçe açıkları ve kronik enflasyonun kaynağını temsil eder. Örneğin, enflasyonla mücadele edilip bütçe açıklarının da kapatılması için seçim kazandırmasının hemen ardından yapılan ekonomik müdahaleler kamu tercihi literatüründe politik konjonktür hareketleri olarak adlandırılmalıdır. Burada uygulanan seçim ekonomisi stratejisi kısa vadede toplam tasarruflar ve toplam yatırımlar üzerinde bir etkiye sahip olup milli ekonomiyi de olumsuz etkiler (Aktan, 2002b:13-14).

Aşırı büyümüş bir devletin ortaya çıkarmış olduğu ekonomik sorunlar şu şekilde sıralanabilir (Özkan, 2012:28).

- Gelir ve harcama dengesinin olmayışı sonucu ortaya çıkan bütçe açıkları.
- Bütçe açıklarının vergi harici finanse edilmesi sonucu borç yükünün artması.
- Emisyona başvurulması sebebiyle beliren enflasyonist etkiler.
- Vergi yükünün zaman içinde artmasının verimlilik üzerindeki olumsuz etkilerin ortaya çıkması.
- Vergi yükündeki artışın toplumdaki vergi ahlakının bozulması.
- Vergi yükünün artmasının toplam yatırımları sekteye uğratması sonucu stagflasyon olgusunun belirmesi.

Ekonomik yozlaşmada Buchanan'a göre, politikacılar için ahlaki değerlere uygun davranmak pek de rasyonel değildir. Çünkü; politikacıların ahlaki davranmaları onların oy maksimizasyonunu sağlamaları ile çelişir bir durum olabilir (Şanlısoy, 2007:47).

1.6.2. Politik Yozlaşma

Politikacıların ve bürokratların güç ve yetkilerinin artması devletin büyümesiyle de yakından ilintilidir. Ayrıca çıkar grupları da rant kollama faaliyetlerini arttırmaları. Karşılıklı bir büyüme ve yetki artışı olmaktadır. Politik yozlaşmanın genel olarak iki nedeni vardır: Bunlardan ilki, devletin daha açık bir ifadeyle devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin kısıtlanmamış olması iken ikincisi ise; siyasal süreçte yer alan aktörlerin (seçmenler, bürokratlar, siyasetçiler, baskı ve çıkar grupları) öncelikle kendi çıkarı peşinde koşmalarıdır. Her ne kadar seçim sistemi ve oylama mekanizması olmuş olsa da devleti yönetenlerin sahip oldukları siyasal güç ve yetkileri sorumsuzca kullanmalarına ve suiistimal etmelerine engel olmayabilir. Bu yüzden de uzun vadede gerek ekonomi gerek siyasal yaşam üzerinde olumsuzluklar doğuracağını bilseler de güç ve yetkiyi kullanmaktan kaçınmayabilirler. Bu neticede sınırsız siyasal güç veya sınırsız demokrasi siyasal yozlaşmaların kaynağını oluşturmaktadır (Aktan, 2001a:1-8).

Politik yozlaşma birçok farklı özelliğe sahiptir. Bu bağlamda politik yozlaşmanın özelliklerinden ilki; politik karar alma evresinde siyasal aktörlerin kendi aralarındaki politik mübadele sürecinde ortaya çıkan oluşum evresidir. İkincisi ise; oluşan mübadele ile birlikte yozlaşmanın toplumdaki tüm kesime yayılmasıdır. Politik yozlaşmanın üçüncü özelliği ise; politik karar alma yetkisine sahip aktörlerin alınan kararları mevcut hukuki normlara ve ahlaki değerlere aykırı olmasıdır. Dördüncü olarak, yozlaşmayla birlikte demokratik kurumların işlevlerini yerine getiremez olmasıdır. Son olarak ise oluşan yozlaşmanın gizlilik içerisinde yürütülmesidir. Bu durum politik yozlaşmanın risk ögesini taşımaktadır (Şen, 1998:42-44).

Devletin büyümesi ile birlikte başlıca aşağıdaki politik yozlaşmalar yaygınlaşmaktadır:

Rüşvet: Kamu görevlilerinin kamusal mal ve hizmetlerin elde edilmesinde görevlerini kötüye kullanarak özel kişi ya da kurumlardan para ya da hediye gibi aynı menfaatler sağlamaları söz konusu olabilir. Devletin büyümesi ile birlikte rüşvetin boyutlarında da artış gözlenir.

Nepotizm ve Kronizm (Adam Kayırmacılık): Devletin büyümesi ile birlikte adam kayırmacılığının halk dilindeki tabiri iltimas, torpil kelimeleriyle daha sık karşılaşılır. Kamusal hizmet sunumlarında ya da kamu görevlisi olarak işe alımlarda objektif ölçütler yerine akrabalık, kan bağı, tanıdık, arkadaşlık, dostluk özellikleri daha önemli olması halidir (Kılavuz, 2003:219).

Hizmet Kayırmacılığı: Siyasal iktidarın sonraki seçimleri düşünerek tekrardan seçilebilmeyi, iktidarda kalabilmeyi garantilemek adına kendi seçim bölgesine daha fazla bütçe ayırmasıdır.

Lobicilik ve Rant Kollama: Siyasal karar alma sürecinde iktidar partisi, diğer muhalefet partileri bürokrasi ve seçmenler baskı ve çıkar gruplarının etkisi altında olmaktadır. Böylece çıkar ve baskı grupları kendi çıkarlarını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Politik Yandaşlık (Partizanlık): Seçim öncesinde destek olanlara, seçim sonrasında iktidara geldikten sonra çeşitli ayrıcalıklar verilmektedir. Bu şekilde haksız yere verilen ayrıcalıklar sonucu menfaatler sağlanmasına politik yandaşlık denmektedir. Politik yandaşlık ve partizanlık çoğunlukla kamu hizmetlerini yöneten mahalli idare birimlerde daha çok görülmektedir.

Devletin büyümesi ile beraber yukarıda anlatılanlar harici; zimmet, irtikap (zorla yiyicilik), gönül yapma, iktidarın kişiselleşmesi, parti disiplini, lider diktası, aşırı vaatte bulunma ve yalan propaganda, kamu sırlarını sızdırma ve vurgunculuk, oy ticareti ve oy satın alma, politik miyopluk, çoğunluğun siyasal iktidarlarca yanlış algılanması gibi farklı yozlaşma türleri de ortaya çıkmaktadır.

2. POLİTİK KONJONKTÜREL DALGALANMALARINA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Bu kısımda öncelikle politik konjunktür dalgalanmalarına ilişkin teorik yaklaşımlar ele alınmakta sonrasında ise ampirik literatür özetlenmektedir.

2.1. Teorik Çerçeve

İktisadi yaşamda işsizlik, kıtlık, artan bütçe açıkları, enflasyon, dış borçlar gibi olumsuz durumlar uzun veya kısa bir dönem sonunda yerlerini tam istihdam, fiyat istikrarı, bolluk, ödemeler dengesi, bütçe dengesi gibi olumlu gelişmelere bırakır. Ekonomik hayatta gerçekleşen bu iniş-çıkışlar, dalgalanmalar iktisatçılar tarafından 'konjunktür' olarak tanımlanmaktadır (Savaş, 1998:158).

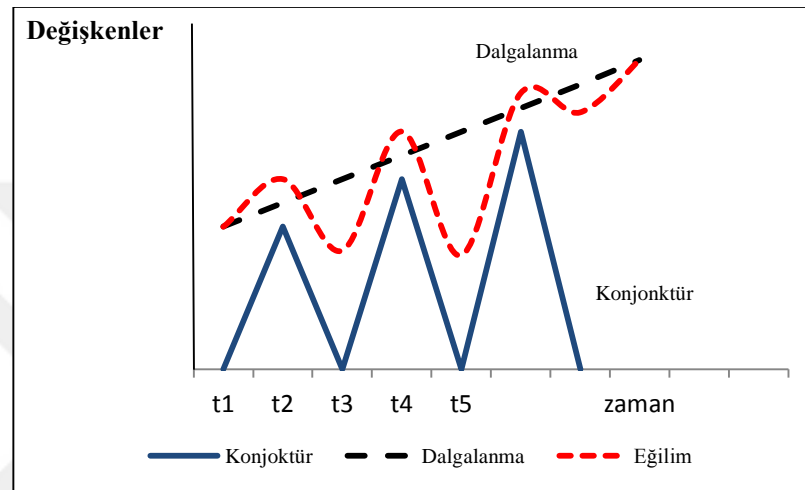
Bu şekliyle belli makro büyüklüklerin uzun dönem değerlerinden sapmalar sergilemesi, konjunktür dalgalanmaları olarak ifade edilmektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta dalgalanma ve konjunktür kavramlarının birbirlerinden olan farkıdır. Konjunktür, refah ve bunalım dönemlerindeki iniş çıkışı ifade ederken; dalgalanma ise, dönem ayrımı yapılmaksızın ortaya çıkan değişimi ifade etmektedir (Paya, 2001:422).

Dalgalanma ve konjunktür kavramlarındaki farklılık, politik dalgalanma ve politik konjunktür kavramlarında da kendini göstermektedir. Politik dalgalanma, dönem ayrımı yapılmaksızın politik sebeplerden ötürü ekonomide meydana gelen değişim iken, politik konjunktür ise; seçim dönemlerinde politik nedenlerden ötürü ekonomide meydana gelmiş değişim olarak tanımlanmaktadır.

Dar anlamda politik konjunktür dalgalanmaları, seçim ve sonuçlarının makroekonomik değişkenlerde ve buna bağlı olarak ekonomik başarıda ortaya çıkarmış olduğu sapmadır. Geniş anlamda politik konjunktür dalgalanmaları da; bazı ekonomik ve politik avantajlara sahip olmak için, ekonomiyi hile ile yöneten seçime aday politikacıların ve iktidardaki politikacının seçim zamanında ekonomiye aktarmış olduğu fonlarla artmış olan kişisel gelir ve ekonomik değişkenler üzerinde kısa ve uzun dönemde değişken etki yapması durumudur (Erduran, 2008:16). Burada

kısa dönem seçim öncesi, seçim yılı ve seçim sonrası yılı içeren bir yıllık süreyi kapsamakta iken, uzun dönem ise bir seçimden diğerine kadarki dört yıllık süreyi kapsamaktadır. Buna göre diğer iki kavramın karşılaştırması Şekil 2.1'de yer almaktadır.

Şekil 2.1: Dalgalanma ve Konjonktür Kavramlarının Karşılaştırılması

Kaynak: Abdullah Burhan Bahçe (2006); “*Politik Konjonktür Dalgalanmaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*,” Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s.10.

Konjonktür ve dalgalanma farklı anlamlara sahip kavramlardır. Bunalım ve refah dönemlerindeki iniş çıkışlar konjonktür ile ifade edilirken; dönem ayrımı gözetmeksizin ortaya çıkan değişim ise dalgalanma ile ifade edilmektedir. İktisadi faaliyet hacminde zaman içinde tekrarlayan iniş ve çıkışlar ise konjonktür dalgalanmaları olarak ifade edilmektedir (Arda, 2002:256). Konjonktür ve dalgalanma arasındaki farklılık da yukarıdaki şekilde kendini göstermektedir.

İktisadi faaliyet hacmindeki partizanca eğilimlerle yapılan müdahaleler sonucunda meydana gelen dalgalanmaları inceleyen modellerden en önemlisi politik konjonktür hareketleri teorisi. Politik konjonktür hareketleri teorisi literatüründe yer alan çalışmalar, ekonomi ile politikanın karşılıklı etkileşimi sonucunda ne tür iktisadi sonuçlar doğuracağını araştırmaktadır. 1970’li yıllardan itibaren popüler olmaya başlayan bu teorinin gelişimi, rasyonel beklentiler teorisiyle sekteye uğramış olsa da geçerliliğini yitirmemiştir (Erdoğan, 2004: 45).

Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımı Tablo 2.1’de görüldüğü gibi Geleneksel ve Modern Politik Konjonktür Yaklaşımı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Tablo 2.1: Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımının Sınıflandırılması

Geleneksel Politik Konjonktür Dalgalanmaları	Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları
- Geleneksel Fırsatçı Model	- Rasyonel Fırsatçı Model
- Geleneksel Partizan Model	- Rasyonel Partizan Model

Bu bağlamda sırasıyla Geleneksel politik konjonktür yaklaşımı başlığı altında geleneksel fırsatçı ve partizan modeller, sonrasında ise; modern politik konjonktür yaklaşımı başlığı altında rasyonel fırsatçı ve partizan modeller ele alınmaktadır.

2.2. Geleneksel Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımı

Politik konjonktür dalgalanmaları adına yapılan çalışmalar 1970’li yıllarda Nordhaus ve Hibbs tarafından birbirinden oldukça farklı bakış açılarıyla incelenmiştir. Nordhaus, tek endişesi yeniden seçilebilmek olan iktidardaki partilerin ekonomiyi manipüle etme çabaları sonucunda oluşan devresel dalgalanmalar ile ilgilenirken; Hibbs ise göreve gelirken farklı politikalar yürüten partizan partilerin uygulamalarının konjonktürel dalgalanmaların tanımlaması ile ilgilenmektedir. Fırsatçı ve partizan modellerin her ikisi de rasyonel beklentiler hipotezi doğmadan önce ortaya atılan hipotezlerdir. Adaptif ¹ (uyarlayıcı) beklentiler hipotezi çerçevesinde geliştirilmiş olan geleneksel yaklaşımları fırsatçı model ve partizan model olarak iki başlık altında incelemek mümkündür (Erdoğan, 2004: 50-52).

2.2.1. Geleneksel Fırsatçı Model

Birçok kişi tarafından da kabul edildiği gibi politikacılar iş başında olmayı seven siyasi aktörlerdir. Hatta farklı siyaset kuramlarına göre de seçmenlerin önem konusu uygulanan politikalar olurken, politikacılar için ise asıl olan şey seçimleri

¹ Adaptif beklentiler bir diğer ifadeyle ‘uyarlayıcı beklentiler’; ekonomik birimlerin, (hane halkı, devlet, firmalar) gelecekle ilgili beklentilerini, geçmişe bakarak şekillendirmeleri durumudur. Bu teori ilk defa 1956 yılında Amerikalı İktisatçı Phillip D. Cagan tarafından geliştirilmiştir.

kazanmaktır. Bu nedenle de seçmiş oldukları politika tercihlerini seçmenleri tatmin edecek doğrultuda seçmeleri bu tür davranışların fırsatçı olarak adlandırılmasına imkan sağlamaktadır. Politikacıların da iş başında kalabilmeyi garantileyebilmek adına seçmiş oldukları para ve maliye politikalarından ne derece fırsatçı olduklarını gösteren önemli makro politikalara bakıldığında en başta geleneksel fırsatçı modelin geldiği görülmektedir. Nordhaus tarafından ortaya atılıp geliştirilen bu model rasyonel olmayan bir model olup, Keynesyen makro ekonomik teori ile ortalama seçmen teorisine dayanmaktadır (Sezgin, 2007:139).

Bu bağlamda Nordhaus temelli geleneksel fırsatçı modelin temel varsayımları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Alesina vd., 1999:17-18).

- Ekonomi beklentilere dayalı Phillips Eğrisi² tarafından temsil edilmektedir.
- Enflasyon beklentileri uyarlayıcı durumdadır.
- Politikacılar birbirlerine benzerler ve her biri iktidar dışında olsaydı, görevde olmayı tercih eder. Sağ-sol parti ayrımı önem arz etmeyip partiler de birbirlerinin aynısıdır. Seçim döneminde yarışanlar da sadece iki parti olup, bunlar iktidar ve muhalefet partileridir.
- Biri hükümet ve bir diğeri de muhalefet olmak üzere iki aday bulunmaktadır. Parti ilişkileri göz ardı edilmiştir.
- Seçmenler hem işsizlikten hem de enflasyondan hoşlanmazlar.
- Politikacılar mali siyaset araçlarını kontrol ederler.
- Seçim zamanlaması dışsaldır.

Yukarıda değinilmiş olan varsayımlardan ortaya çıkan temel hipotez, hükümetlerin tekrardan seçilme şanslarını artırmak için ekonomi üzerindeki kontrollerini kullanacakları şeklindedir. Seçmenlerin yüksek gelir, yüksek büyüme,

² Phillips eğrisini A.W.Phillips isimli Yeni Zelendalı iktisatçı, İngiltere üzerinde yazmış olduğu bir makale ile ortaya koymuştur. Phillips'e göre; eksik istihdam oranıyla ücret oranının artışı arasında doğrusal olmayan nispeten istikrarlı bir ilişki vardır. Bu bağlamda; ekonomide enflasyon ya da ücret oranları yükseldikçe işsizlik oranı gerilemektedir. Ya da enflasyon ya da ücret oranlarındaki düşüş işsizlik oranını artırmaktadır. İşsizlik oranı azaldıkça enflasyon oranı daha hızlı artmaktadır. Dolayısıyla Phillips eğrisinin biçimi sol yukardan sağ aşağıya doğrudur (Parasız, 2000;385-386).

düşük işsizlik ve düşük enflasyon gibi beklentileri olduğundan iktidar partilerinin her seçim öncesinde seçmenlerin tercihlerine cevap verebilecek nitelikte sonuçlar oluşturmaya çalışması beklenmektedir (Telatar, 2004:397).

Nordhaus modeline göre, seçmenler uyarlanmış beklentilere sahip, rasyonel olmayan, miyop, zayıf hafızalı, sistematik bilgiye sahip ortalama seçmenlerdir. Nordhaus'a göre rasyonel olmayan seçmen oy vereceği vakit sadece geçmiş ekonomik olaylara dikkat etmektedir. Dolayısıyla bu modelde seçmen, hem rasyonel olmayan hem de adaptif (uyarlanmış) beklentilere sahiptir. Nordhaus'a göre; seçmenlerin uyarlanmış beklentilere sahip olmasının anlamı sadece ekonomik olayların seçmenlerin oyunun üzerinde etkili olması durumudur. Bir farklı ifadeyle seçmenlerin uyarlanmış beklentileri makroekonomik değişkenlerdeki değişimlere paralel olarak gelişmektedir de denilebilir. Seçmenler hükümetleri yargılamak en çok düşük işsizlik ve düşük enflasyon verilerine dikkat etmektedirler. Bu nedenle de politikacılar seçim öncesinde hızlı büyümeyi sağlamak ve işsizliği azaltmak adına toplam talebi teşvik etmektedir. Seçmen ve politikacı arasındaki ilişki de politikacının alabileceği oyu maksimize etmeye uğraşmasına ve seçmenin politikacının başarısını saptayabilmesine dayanmaktadır (Onur, 2001:164).

Fırsatçı politikacılar bu modelde Phillips eğrisini göz ardı ederek kendi çıkarları doğrultusunda kullanırlar. Bu modelde seçmenler geçmişi hızla unutan, miyop davranış içerisinde olan, ekonominin tam olarak nasıl işlediğini anlamayan, özellikle enflasyon ve işsizlik arasındaki ödünlemenin bilincinde olmayan karar birimleri olarak tanımlanmaktadır. Bu modele göre ise politikacılar seçimlerin hemen öncesinde seçmenlerin arzu ettikleri ekonomik koşulları ortaya çıkarma eğilimi taşımaktadırlar (Telatar, 2004:392).

Geleneksel politik konjonktür modeline göre, miyop davranış içerisinde bulunan seçmenlerin, politikacıları yakın geçmişteki ekonomik ölçütlere göre değerlendirmeleri sonucu düşük işsizlik, düşük enflasyon, yüksek büyüme şeklinde kendini gösteren yapay bir hareketlilik ortaya çıkar düşüncesine yönelebilmektedirler. Bu çabanın da seçim sonrasında ortaya çıkan maliyeti olarak ekonomide daralmanın oluşması öngörülmektedir. Fakat dar ufuklu ya da kısa vadeci

anlamda miyop seçmenler, seçimler öncesinde izlenen politikaların seçim sonrasında ortaya çıkaracağı enflasyonu düşürme gereğinin daralma maliyeti ortaya çıkaracağı gerçeğini dikkate almamakta, dolayısıyla da davranışlarında fırsatçı tutum sergileyen iktidar partisini ödüllendirmektedirler (Karaçor ve Saraç, 2005:105).

Geleneksel Fırsatçı Modellerin araştırma sonuçları aşağıdaki gibi açıklanabilmektedir (Atay, 2006: 322).

- Enflasyon oranı seçimden hemen önce artmaya başlar, seçim sonrasında ise düşer.
- İktidarların tekrar seçilme olasılığı seçim yıllarındaki iktisadi büyüme ve düşük işsizlikle doğru orantılıdır.
- Farklı hükümetler arasındaki politikalar ve sonuçları arasında fark yoktur.
- Seçimlerden önceki bir ya da iki yıl içinde genişleme olmakla birlikte; büyüme oranı normalin üstünde, işsizlik oranı normalin altında olur.

Genel olarak, geleneksel fırsatçı model; rasyonel olmayan ve uyarlanmış beklentilere sahip seçmenlerin taleplerinin, rasyonel olmayan ve yeniden seçilmek isteyen politikacılar tarafından gerçekleştirilmesi düşüncesi üzerine temellenmektedir. Politikacılar da bu düşünceden hareketle miyop davranış içerisindeki seçmenlerin kendilerine oy vereceği öngörüsünde bulunup, Phillips eğrisindeki işsizlik ve enflasyon değiş tokuşundan faydalanarak seçimler öncesinde ekonomide gerçekçi olmayan bir hareketlilik meydana getirmeye çalışmaktadırlar.

2.2.2. Geleneksel Partizan Model

Çok partili siyasal sistemlerde her bir partinin diğer partilerden taban tabana zıtlık göstermese de farklı ideolojiye sahip olması, siyasi çerçeve içerisinde farklılaşmasına neden olmaktadır. Farklılaşan ideolojik tercihler ve parti destekçilerinin farklılaşması siyasal partilerin ekonomi politikalarına da yansımaktadır. Bazı partiler kamu sektörü kapsamının genişlemesinden yana olurlarken bazıları özelleştirmeyi savunup minimum devletten yanadırlar. Kimi partiler iktisadi büyümeye öncelik verirken kimi partilerin önceliği ise gelir

dağılımında eşitliği sağlamaktır. Amaçlarında benzerlik taşıyan farklı partilerin kullanmayı amaçladıkları para ve maliye politikaları da farklılık gösterebilir. Dolayısıyla iktidara gelen her parti için vergiler ve harcamaların düzeyleri ve bileşenleri konusundaki kararları farklı olacaktır.

Bununla beraber kendilerini iktidara taşıyan seçmenlerin taleplerine yönelik politik çıktılar üreterek, kamu kaynaklarını diğer seçmenler aleyhine kullanabilmeleri de imkan dâhilindedir (Altun, 2014:51).

Geleneksel partizan modelin iktisat politikasında, devlete ekonomik herhangi bir görev verilip verilmeyeceği eğer ki verilecek ise de bu görevin sınırlarının ne olacağının değerlendirilmesine önem verilir. Tam rekabet ve fiyat istikrarına dayanan Klasik İktisat Teorisi ile Rasyonel Beklentiler Teorisi devlete hiçbir ekonomik görev yüklemeyen iken, Keynesyen Teori ekonomide devleti önemli bir aktör olarak görmektedir (Savaş, 2013: 18 - 21). Buna göre siyasal partiler de sahip oldukları ideolojilere göre kısa dönemli Phillips eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih ederler. Sol eğilimli partiler büyüme ve enflasyonun yüksek olmasını işsizlik oranının ise düşük seviyelerde tutulmasını isterler ve Keynesyen makroekonomik müdahalelere önem verirler. Bu durumun tam tersine devlet müdahaleciliğini gereksiz gören iktidarlarda piyasa mekanizması ön planda olurken denk bütçe anlayışı hakimdir. Bu modelde, para ve maliye politikalarıyla istikrarlı ve öngörülebilir sonuçlara ulaşmak mümkün iken ekonomik faaliyetlerin akışında iktidar sahiplerinin etkili bir aktör konumunda olmaları yadsınamaz bir gerçektir (Çelik, 2015:36).

Politik Konjonktür Dalgalanmaları konusunu teorik olarak şekillendiren Nordhaus'dan sonra konuyla ilgili farklı tartışmalar ışığında teoriye önemli katkıları olan Hibbs'in bu model ile ilgili varsayımları aşağıda verilmektedir (Parasız ve Bildirici, 2003:211).

- Ekonomi, beklentilerin eklenmiş olduğu Phillips Eğrisi tarafından şekillenmektedir.
- Seçmenler uyarlayıcı beklentilere sahiptir.

- Politikacılar farklı ideolojilere sahiptir. Sağ partiler daha düşük enflasyon üzerinde dururlarken, sol partiler daha çok düşük işsizlik üzerinde durmaktadırlar.
- Farklı seçmenlerin işsizlik ve enflasyon üzerlerindeki tercihleri de farklılaşmaktadır. Sol partilere oy veren seçmenlerin genellikle daha düşük gelir düzeyine sahip olduğu ve işsizliğe önem verdiği kabul edilirken, sağ partiye oy veren seçmenlerin ise; daha çok yüksek gelirli kimseler olduğu ve enflasyona önem verdiği kabul etmektedir.
- Seçim zamanları ise dışsal olarak sabittir.

Hibbs de Nordhaus gibi ekonominin Phillips Eğrisi tarafından şekillendiğini ve seçmenlerin adaptif beklentilere sahip olduğu görüşünü kabul etmektedir. Bununla birlikte Hibbs, Nordhaus'dan farklı olarak siyasi partilerdeki farklı ideolojilere sahip olunmasından dolayı Phillips eğrisi üzerinde farklı noktaları hedeflediklerine dikkat çekmektedir (Douglas A. Hibbs, 1977:1467-1487).

Hibbs ile birleştirilmiş partizan teoride partiler, ideolojik amaçlarına göre muhafazakar, merkez ve sosyalist olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu ideoloji bağlamında uygulayacak oldukları politikalarda farklılık göstermektedir (Onur, 2000: 64).

Bu bağlamda siyasi partilerin ideolojilerine göre amaçları Tablo 2.2'de özetlenmiştir.

Tablo 2.2: Siyasi Partilerin Amaçlarına Göre Makroekonomik Tercihleri

Amaçların önemi azalır.	MUHAFAZAKAR PARTİLER	MERKEZ PARTİLER	SOSYALİST PARTİLER
	Fiyat İstikrarı	Fiyat İstikrarı	Tam İstihdam
	Ödemeler Dengesi	Ekonomik Büyüme	Gelir Dağılımında Adalet
	Ekonomik Büyüme	Tam İstihdam	Ekonomik Büyüme
	Tam İstihdam	Gelir Dağılımında Adalet	Fiyat İstikrarı
	Gelir Dağılımında Adalet	Ödemeler Dengesi	Ödemeler Dengesi

Kaynak: Tülin Altun (2014); “Türkiye’de Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950-2000,” *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s.49-52.

Muhafazakâr partiler, sırasıyla fiyat istikrarını, ödemeler bilançosunun denkleştirilmesini, ekonomik büyümeyi, tam istihdamı ve gelir dağılımında adaleti amaçlarken; merkez partiler, fiyat istikrarını, ekonomik büyümeyi, tam istihdamı, gelir dağılımında adaleti, ödemeler bilançosunun denkleştirilmesini; sosyalist partiler ise, tam istihdamı, gelir dağılımında adaleti, ekonomik büyümeyi, fiyat istikrarını ve ödemeler bilançosunun denkleştirilmesini amaçlamaktadırlar. Özellikle, enflasyon-ışsızlık arasındaki ayırmda sosyalist parti istihdam oranının yükseltilmesini, muhafazakar parti enflasyon oranının düşürülmesine önem vermektedir (Telatar, 2004: 418).

Partizan teoride ideoloji kavramı Downsçu analizdeki kullanımından daha farklı bir anlam taşımaktadır. Downsçu yaklaşımda ideolojileri, belirsizlik ile başa çıkma aracı olarak kullanılan iktidarı ele geçirme amacı ile motive edilmiş partiler bulunmaktadır. Bu yaklaşımdan önce değinilmiş olunan fırsatçı politik konjonktür dalgalanmaları teorisi bu varsayım üzerine kuruludur. Bir başka ifadeyle geleneksel fırsatçı modelde partilerin seçimleri kazanmak amacıyla politikalarını belirledikleri kabul edilir. Partizan modelde ise, ideoloji bir araç olmaktan öte amaç haline getirilip partilerin kendilerini destekleyen seçmen gruplarının tercih etmiş oldukları politikaları temsil ettiği düşüncesi benimsenmektedir. Burada asıl olan partilerin tercih edilen politikalarını uygulamaya koymalarının birinci şartı iktidara gelmek olduğundan partizan politika otoritelerinin iktidar dışı kalmak yerine iktidar da olmayı tercih ettikleri vurgulanmaktadır (Saraç, 2005: 46).

Kısaca özetlenecek olduğunda; partizan modelde bütün siyasal partilerin davranışlarını belirleyen farklı güdüler vardır. Siyasi partiler de benimsemiş oldukları hedefler doğrultusunda seçmen tarafından istenilenleri karşılamaya çalışırlar. Farklı ideolojilere sahip siyasal partiler Phillips eğrisi üzerinde farklı noktaları tercih ederler. Ayrıca seçmenlerin beklentileri de adaptif (uyarlayıcı) kabul edilir ve modelde seçim zamanlaması dışsal olarak değerlendirilir (Erdoğan, 2009: 63-65).

2.3. Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımı

Politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımının gelişim aşamasının ikinci ayağı olarak adlandırılan modern yaklaşım, rasyonel beklentiler hipotezinin geçerli olduğu durumlarda dahi, fırsatçı ya da partizan eğilimlere rastlanabileceğini kanıtlamaya çalışan modelleri kapsamaktadır. Yeni dönemde fırsatçı eğilimlerin varlığını ortaya koymaya çalışan araştırmalar rasyonel fırsatçı modeller olarak adlandırılırken, partizan eğilimlerin varlığını ortaya koymaya çalışan modeller ise rasyonel partizan model olarak adlandırılmaktadır (Çinko, 2005:326).

Modern yaklaşımın içerisinde olan modeller iki açıdan diğerlerinden farklılık gösterir. Bunlardan ilki, modern yaklaşımın rasyonel beklentiler teorisinin politika etkisizliği olarak bilinen varsayımından etkilenmiş olması, bir diğeri ise; modern yaklaşım üzerinde yeni dönemde rasyonalite ilkesinin geçerli hale gelmiş olması durumudur. Rasyonalite ilkesinin geçerliliği varsayımı ekonomik ajanların gelecekle ilgili beklentilerinin olduğu ve seçmenlerin sistematik olarak aldatılamayacağı durumudur. Bir başka şekliyle makro dengeler üzerinde olumsuz etkiler doğuran ve iktisat politikaları uygulayan iktidarlara rasyonel seçmenlerin oy vermemesi halidir. Politika etkisizliği varsayımı da bu varsayımın genel makro ekonomik politikaların ve özellikle de para politikasının reel ekonomik faaliyetlerin gidişatını etkilemediğinden bahseder. (Erdoğan, 2004:66).

Politika etkisizliği teorisi, ekonomide uygulamak istedikleri politikaların gerçek manada sadece fiyatları yükselttiğine buna karşılık reel değişkenler de herhangi bir değişiklik meydana getirmediği hipotezine dayanır. Buna göre ekonomide uygulanmak istenen bir iktisat politikası eğer ki önceden açıklanmışsa ne

kısa dönemde ne de uzun dönemde etkindir. Çünkü; karar birimleri rasyonel bilgiye sahiptir. Uygulamaya konacak olan politikanın ekonomiye etkisini tahmin ederler ve ona göre davranırlar. Tam tersine uygulanacak politika önceden açıklanmamışsa bu politika sadece kısa dönemde etkin olurken, uzun dönemde yine etkisizdir. Buna sebep olarak da karar vericilerin kısa dönemde politikayı anlayıp tahmin edememiş olmaları iken uzun dönemde ise politikanın sonuçlarını tahmin edebilir olmalarıdır (Ünsal, 2009:288-291).

Modern yaklaşımın birinci ayağını oluşturan rasyonel fırsatçı modeller, Nordhausyen dalgalanmalarının esas itibariyle siyasal iktidarların yeterliliklerine ilişkin asimetrik enformasyon avantajını kullanmaları halinde gözlenebileceğini ileri sürerken, ikinci ayağını oluşturan rasyonel partizan modeller ise, partizan eğilimlerden kaynaklanan dalgalanmaların ortaya çıkma olasılığını seçim sonuçlarının belirsizliğine dayandırmaktadır. Politik konjonktür hareketlerinin gelişiminde bireylerin rasyonel beklentilere sahip olduğu görüşünün hakim olduğu modern yaklaşım, rasyonel fırsatçı eğilimler ve rasyonel partizan modeller olarak ikiye ayrılır. Modern yaklaşım içerisinde yer alan modeller rasyonalite ilkesinin geçerliliğine vurgu yapmaktadır. Buna göre de bireyler sistematik hatalar yapmazlar ve tekrarlanan davranışlar seçmenler tarafından cezalandırılır (Erdoğan, 2004:65-67).

Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları altındaki yaklaşımlar iki başlık altında toplanmaktadır. Takip eden kısımda sırasıyla Rasyonel Fırsatçı model ve Rasyonel Partizan model genel hatlarıyla ifade edilmeye çalışılacaktır.

2.3.1. Rasyonel Fırsatçı Modeller

1980 sonrası rasyonel beklentilere dayalı modellerin yaygınlaşması sürecine bağlı olarak, uyarlayıcı beklentilerin yerine rasyonel beklentilere dayalı modellerin yaygınlaştığı görülmektedir. Geleneksel fırsatçı modelin itmesiyle oluşan tutarlı rasyonel fırsatçı modellerde, seçmenler ekonomik sonuçları gözleyerek hükümetin rekabetini değerlendirirlerken bir yandan da her seçim öncesinde partiler mümkün olduğu kadar rekabetçi ve fırsatçı davranmaktadırlar. Ayrıca bu modellerde rasyonellik çerçevesinde, seçmen rasyonelliği, eksik bilgi ve asimetrik bilgi önemli

kavramlar olarak yer almaktadır. Rekabetin özel bilgi olarak kabul edildiği modellerde, hükümetin kabiliyetini bildiği ve beklenen faydalarını maksimum edecek tarzda davrandığı varsayılmaktadır (Parasız ve Bildirici, 2003:204). Aslında bu modellerde seçmen ve politikacıların rasyonel olmasına rağmen, seçmen ve politikacıların kaynaklarının farklı olması ve her ikisinin de asimetric bilgiye sahip olması neticesinde politik konjonktür dalgalanmalar ortaya çıkmaktadır (Eren, 1993:59-64).

Modern yaklaşımın en önemli özelliği, seçmenleri rasyonel olarak ve seçmen davranışlarını da rasyonel davranışlar olarak ele almasıdır. Rasyonel beklentiler hipotezinin özünü oluşturan bu özelliklerde ekonomik ajanlar gelecekle ilgilendirilir. Bu durum da, politika yapıcıların reel ekonomik değişkenleri manipüle etmelerini güçleştirmektedir. Politikacılar yeniden seçilme endişesiyle özellikle seçim zamanlarında uyguladıkları genişletici politikalarla seçmenleri sistematik olarak aldatamazlar (Özdemir, 2007: 72).

Rasyonel seçmenler partiler kadar bilgiye sahip, ileri görüşlü ve güçlü bir hafızaya sahiptirler. Böyle bir durumda da partiler partizan vaatlerle ekonomiyi çıkarları doğrultusunda kullanamayacaklardır. Genel olarak rasyonel ve fırsatçı partiler ekonomiyi çıkarları için kullanmaya teşebbüs etmeyeceklerdir (Bakırtaş, 1998: 52).

Persson ve Tabelli (1990)'nin yeterlilik faktörünü modele dahil etmesiyle oluşan rasyonel fırsatçı modelin varsayımları aşağıdaki gibidir (Telatar, 2004:431-434).

- Yeterlilik terimini de içine alan Phillips eğrisi ile tanımlanmaktadır.
- Seçmenlerin enflasyona dair beklentileri rasyonel olarak kabul edilmektedir.
- Bu modelde geleneksel fırsatçı modellerdeki kadar yeniden seçilmeyi değil, biraz da sosyal refaha ağırlık veren politikacılar, yine de geleneksel modellerde olduğu gibi iktidarda kalmayı tercih etmektedirler.

- Her seçimde iki parti (iktidar partisi- muhalefet partisi) karşı karşıya gelmektedir.
- Seçmenler beklentilerinde faydalarını maksimize eden politika güçlerini seçmeyi istemektedirler. Seçmenlerin benzer tercihleri olduğu varsayılır.
- İktidar partisi doğrudan enflasyonu kontrol etmektedir ve seçmenlerin zamanı dışsal olarak sabit kabul edilmektedir.

Rasyonel seçmen varsayımının kabulü, fırsatçı davranışların tamamen ortadan kalkacağı anlamına gelmemelidir. Rasyonel fırsatçı modellere göre, rasyonel beklentilerin söz konusu olduğu durumlarda dahi dalgalanmalar gözlenebilir. Beklentilerin rasyonelliğine karşın politikacıların fırsatçı eğilimler sergilemesini kolaylaştıran başlıca etmenler üç başlık altında incelenebilir (Çinko, 2005:328).

- Politikacı ile Seçmen Arasındaki Asimetrik Enformasyon
- Rasyonel İhmalkârlık
- Seçmen Tercihlerinde Zamanlararası Kutuplaşma

Politikacılar seçmenlerden daha fazla bilgiye sahip olmalarının avantajlarını kullanarak geleneksel fırsatçı modellerin öngördüğü gibi politik konjonktür hareketleri yaratabilirler. Ancak rasyonel fırsatçı modellere göre, seçmen rasyonelliği ve politikacıların seçilebilme kaygıları fırsatçı davranışları sınırlayıcı etkiler meydana getirmektedir. Bir taraftan rasyonel model, açıktan açığa fırsatçı politikalar yürüten politikacıların seçimler aracılığı ile cezalandırılacağını vurgulamaktadır. Bu bağlamda bu modellerin olası olarak gördüğü politik konjonktür hareketleri, Nordhausyen varsayımından farklı olarak daha kısa vadeli, daha düşük boyutlarda ve daha düzenli bir yapı göstermektedir (Çelik, 2015:41). Seçmenler tarafından politikacıların enflasyona yol açmadan büyümeyi artırma yeteneğine sahip olduğunun net olarak alınamaması iki temel nedenden kaynaklanmaktadır. İlki, uygulanan politikaların gerçek yansımaları ancak belirli bir zamansal gecikmeden sonra ortaya çıkar. İkincisi ise; dışsal şoklar, seçmenlerin büyümenin dinamiklerini sağlıklı bir şekilde tahlil etme şansını azaltır. Yeterlilik, yöneticilerin etkisizlikten

kaçınma yeteneği ya da bir başka ifade ile enflasyona yol açmadan iktisadi büyümeyi sürdürme yeteneğidir (Saraç, 2005: 51-55).

Rogoff, yeterlilik kavramını kamu mallarının üretim süreci yönetiminde sergilenen performans ölçütü olarak tanımlamaktadır. Kamu malları üretim süreci yönetiminde sergilenen performans, kamusal gelirleri ile kamusal hizmetler arasında kurulan ilişki ile saptanır. İhtiyaç duyulan kamusal hizmetlerin düşük düzeyde kamu geliri ile karşılanması da siyasal iktidarın yeterliliğinin göstergesidir (Çinko, 2005: 329).

Hükümetlerin, asimetrik enformasyon avantajını kullanarak kamusal hizmetleri düşük düzeyde kamu geliri ile karşılamaya çalışması, vergi oranlarının düşük düzeyde tutulması anlamına gelir. Ancak bu duruma istisna olarak seçim öncesi dönemlerde farklı maliye politikası uygulamaları da tercih edilebilir. Rogoff'un literatüre katkısı, mali araçların rasyonel beklentiler hipotezinin geçerliliğine rağmen, manipüle edilebileceği konusuna dikkat çekmesidir. Bu doğrultuda mali araçların hangi yönde kullanıldığının önemli olmadığı söylenebilir. Burada asıl önemli olan mali araçların rasyonel bireyleri yanıltıp yanıltmadığı durumudur. Politikacılar kimi zaman sahip oldukları bilgisel avantajı kullanarak vergi oranlarını da arttırabilirler (Erdoğan, 2004: 72).

Seçim öncesi dönemde fiyat artışlarını frenlemek amacıyla, devalüasyonun seçim sonrasına ertelenmesi, çoğu gelişmekte olan ülkede gözlenen ödemeler dengesi krizlerine yol açan önemli bir faktördür. Asimetrik enformasyon avantajını kullanarak yeterli görünmeye çalışan politikacılar, ahlaki risk ve kötü seçim problemlerinin ortaya çıkmasına neden olurlar (Kılıç, 2012:185-189).

Rasyonel İhmalkarlık, tek bir bireyin seçim sonuçlarını etkileme olasılığının düşük olması nedeniyle politika uygulamalarıyla ilgili bilgi edinme maliyetlerini tek başına üstlenmenin gereksiz olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Eğer bir ekonomide karar alıcıların büyük bir kısmı ekonominin kötüye gideceğini düşünüyor ve o sebeple tasarruf etmenin faydalı olacağı görüşünü benimsiyorlarsa o zaman tasarruf edecekler demektir. Tasarruf hep birlikte gerçekleştirildiği vakit harcamalar azalacak ve buna bağlı olarak da üretim ve yatırım da düşecek, ekonomi küçülmeye

başlayacaktır. Eğer ki bu beklentilerin tam tersi durum işleyecek olursa da ekonominin devamlı büyüme trendi yakaladığı fark edilecektir (Altun, 2014:49).

Seçmen Tercihlerinde Zamanlararası Kutuplaşma, Tabellini ve Alesina tarafından gündeme getirilmiştir. Bu yazarlara göre cari ve gelecek dönem seçmenleri arasında kamu harcamalarının bileşimine ilişkin olarak ortaya çıkan uyuşmazlık, kamu borçlarının uygun bir seyir izleyememesine yol açar. Kamu borçları, cari dönemdeki çoğunluğun geleceğe aktarmış olduğu bir yükür. Borçlanma politikasının yanında para politikası da gelecek nesilleri yük altına sokmak amacıyla kullanılabilir. Hükümetler cari dönemdeki kamu harcamalarının finansmanını en kolay para arzı artışı ile sağlayabilirler. Enflasyonist eğilimlere mahal olan bu uygulama süreklilik kazandığı durumda kalıcı iktisadi sorunlara yol açarak ciddi maliyetler ortaya çıkarabilir. Bu durumda seçmenler, gelecek nesillerin aleyhine olacak durumda yeniden dağılımına yol açacak geniş bütçe açıklarını tercih ederler. Politikacılar ise, cari dönemdeki seçmenlerin tercihlerini esas alan politikalar uygular (Erdoğan, 2004:75-76).

Genel olarak ele alındığında Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorilerinin ortaya koymuş olduğu önemli noktalar şu şekilde özetlenebilir (Atay, 2006:23).

- Rasyonel Fırsatçı Politik Konjonktür Teorilerinde de Geleneksel Fırsatçı Politik Konjonktür teorilerinde olduğu gibi fırsatçı devrelerin devam edeceği görülmektedir. Fakat Rasyonel Politik Konjonktür Teorileri, toplam hasıla ve işsizlikte düzenli dalgalanmalar öngörmemektedir. Çünkü burada seçmenler ve ekonomik karar birimleri rasyoneldirler ve bu durumda politikacıların bu tür dalgalanmalar oluşturma olasılıklarını engeller. Politikacılar, seçim sonuçlarını kendi lehlerine etkileme noktasında para basmayı veya vergi artışlarında erteleme yapmayı uyarıcı yönünden daha etkili kılmaktadır.
- Seçimler sonrasında daraltıcı para ve maliye politikaları uygulanır.
- Enflasyon beklentileri rasyoneldir.
- Seçmenler, beklenen faydalarını maksimize edecek politikaları seçmek isterler. Seçmenlerin tümü aynı beklenen faydaya sahiptir.

2.3.2. Rasyonel Partizan Modeller

Farklı partizan hedeflere sahip hükümetler, farklı alanlardaki yeterlilik dereceleriyle açıklandığında; seçmenlerin, hükümetin yeterlilik düzeyi hakkında hükümetten daha az bilgili olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden de hükümetler, seçimlerde politik hile ve makro ekonomide partizanlık yapmaktadır. Böylece ekonomide partizan politik konjonktür dalgalanmaları oluşmaktadır (Onur, 2001:168).

Alesina (1987) ve Alesina ve Sachs (1988) tarafından ortaya atılmış olan rasyonel partizan teorisinin çıkış noktası olarak, partizan politikacıların olduğu bir dünyada seçimsel belirsizliğin beklentilerde de belirsizlik oluşturması gösterilmektedir. Teorinin esas olarak temel aldığı noktaları ortaya koyabilmek için, yeni seçilmiş sağ hükümetin bir anti-enflasyon politikası ortaya koyduğu noktasından hareket edilmektedir. Bu yüzden özel kesim, seçim öncesinde enflasyona daha az önem veren sol eğilimli partinin seçimleri kazanma ihtimalini hesaba katmış ise, gerçekleşen enflasyonun üzerinde enflasyon oranı tahmin edilmiş olmaktadır (Telatar, 2004; 447-449).

Alesina'nın geliştirmiş olduğu bu modelin varsayımları temelde diğer modellerinkiyle aynı olmuş olsa da seçmenlerin rasyonel olması, asimetrik enformasyon ve seçim sonuçlarının belirsizliği konularına ilişkin varsayımlarla diğer modellerden farklılaşmaktadır. Modern yaklaşım içerisinde olan rasyonel partizan modelin varsayımları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Nordhaus, 1989: 2-3).

- Beklentilerde esas olarak Phillips eğrisi analizi geçerlidir.
- Beklentilerdeki enflasyonist durumlar rasyoneldir.
- Politika yapıcılar enflasyonu doğrudan kontrol edebilmek adına para ve maliye politikaları uygulamasıyla toplam talebi etkileyebilmektedirler.

- Politikacılar farklı ideolojik tercihlere sahip olmanın sonucunda söz konusu tercihlerine uygun politikalar uygularlar. Bu bağlamda sol eğilimli partiler sağ partilerin aksine enflasyonla mücadele etmek yerine istihdam ve büyüme hedeflerine öncelik verir.
- Seçmenler ideolojik farklılıklarının bilincinde olmaları sebebiyle partileri desteklerken kendi tercihlerine uygun politika seçmektedirler.
- Hem Phillips eğrisi analizinin hem de enflasyona ilişkin rasyonel beklentilerin eş zamanlı olarak geçerliliği çelişki olarak görülebilir. Fakat, rasyonel partizan modele göre, işsizlik enflasyon ve hasıla değişkenlerinin doğal düzeylerinden sapması sadece geçici bir süre için geçerlidir. Bahsedilen bu değişkenlerin doğal düzeyinden geçici olarak sapması, seçim sonuçlarının belirsizliğine, bir diğer ifade ile seçim sürprizlerine bağlıdır.

Partizan politik konjonktür dalgalanmaları, sol kanat hükümetlerin partizanlığından dolayı seçim yılında işsizlik oranlarının azaltılmış olması doğan genişletici talep politikaları ve bu reel genişlemenin sona ermesinde bile enflasyonun hızlanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Rasyonel partizan teorisine göre, yöneten partilerin temel amacı kendi seçmenlerini himaye eden politikaları uygulamaktır. Bu sebeptir ki partizanlığı önemseyen görüşler sol yapılı partilerin, sağ kanat partilerden daha düşük işsizlik ve yüksek çıktı büyümesi ve enflasyon, daha fazla genişletici olan politikayla (diğer değişkenlerin sabit kaldığı varsayımında) hükümetin parti kontrolündeki değişmelerle sürecin devam ettiğini, zımni olarak ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle sağ partilerin enflasyon sevmeyen, sol partilerin ise işsizlik sevmeyen partiler olarak makro ekonomik politika yapıcısındaki sistematik değişiklikler vurgulanmaktadır (Onur, 2001:169).

Eğer Hükümet enflasyonla savaşma amacına daha çok ağırlık veren ve sağ eğilimli olan bir hükümetse enflasyon düşük kalmaktadır. Sol eğilimli bir hükümetin varlığında ise, uygulamaya yeni konulmuş olan genişletici politikalar ekonomik faaliyet düzeyini bir süreliğine doğal oranın üzerine çıkarmış olsa da beklentiler bir kez uyarlandıktan sonra, enflasyon oranı yüksek düzeyde kalmaktadır (Telatar, 2000:45-47).

İşsizlik hakkında endişelenen bir hükümet düşük enflasyon politikası uyguladığı takdirde, bu politika güvenilir olmayacaktır; çünkü beklenen enflasyon düşük olduğu takdirde, hükümetin esas hedefi olan işsizliğin düşürülmesi için enflasyon şoku ihtimali bulunmaktadır (Telatar, 2002:136-142). Bu durumda da seçmenler, sol hükümetin söz konusu güdüsünü dikkate alarak yüksek enflasyon beklentisi içerisine girebilmektedirler. Buna bağlı olarak da hükümet herhangi bir olası durgunluk durumundan kaçınıp enflasyon beklentilerine eşlik etmekte ve neticede ekonomik yüksek enflasyon dengesinde kalmakla birlikte genişletici politikalar izleyen bir hükümet görev süresinin ikinci döneminde, artan bir işsizlik ve yükselen enflasyon yaratabilmektedir (Telatar, 2004:448-450).

Rasyonel partizan modellere göre, enflasyon ve büyüme oranının doğal düzeyinden sapması, seçim sonuçlarının belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, sağ bir partinin iktidarından sonra sol eğilimli bir partinin seçimi kazanması kendinden önceki iktidarın uyguladığı politikalar sebebiyle ekonomide meydana gelen daralma, genişletici politikalar ile uyarılarak enflasyonda oluşabilecek artış pahasına hasıla büyüme oranının artmasına neden olabilir. Bu şekilde iktidara gelen sağ eğilimli parti, kendinden önceki iktidarın aksine, durgunluk eğilimlerine yol açma pahasına daraltıcı politikalar uygulayıp enflasyonu kontrol altına almaya çalışır. Sol iktidarlar döneminde ise enflasyon oranı görece olarak yüksek düzeylerde seyretse de ekonomik değişkenleri doğal düzeyinden uzakta tutacak politikaları uzun süre uygulamak zordur. İktisadi temelinde yeniden ayarlamalar partizan politikaların etkililiğini azaltır. Bu durumda partizan politikaların iktidar süresince sürdürülmesinin önündeki en önemli engeldir (Erdoğan, 2004:79-80).

Temelde rasyonel beklentiler yaklaşımına göre, rasyonel iktisadi birimler, partizan politikaların olası etkilerini esas olarak ücret ve fiyat kararlarını belirlerler. Dolayısıyla bu tür politikaların reel konjonktür dalgalarına neden olma gücü nötralize edilmiş olur. Buna karşın Alesina, geliştirdiği rasyonel partizan modele dayanarak seçim sonuçlarına ilişkin belirsizliğin kısa dönemli politik dalgalanmalara neden olacağını ileri sürmüştür. Alesina'ya göre; seçimlerden önce, gelecek dönemdeki siyasal iktidarın ne tür bir politika uygulayacağı belirsiz olduğunda,

İktisadi birimler iktidara geleceğini tahmin ettikleri partinin, politikalarına göre ortalama bir enflasyon beklentisi tahmin ederler. İktisadi birimlerin gelecekte enflasyon oranının hangi düzeyde seyredeceğini net olarak kestirememeleri, her seçimin beklenen enflasyon oranından farklı bir orana yol açma ihtimalini artırmaktadır. Rasyonel partizan modellerde de gerçek enflasyon oranı seçim sonuçları tarafından belirlenir. Seçim sonuçları kesin olarak tahmin edilemediği durumlarda Alesina ve Sachs, ABD’de cumhuriyetçilerin iktidara gelmesi ile birlikte resesyonist eğilimlerin; demokratların iş başına gelmesiyle de genişletici eğilimlerin ortaya çıkacağını iddia etmiştir. Ayrıca demokratların iktidarı elde ettikleri ilk yıllarda hem hasıla büyüme oranının doğal oranı aşacağını hem de enflasyonun kayda değer düzeyde yükseleceğini ileri sürmüştür (Çinko, 2005:333-33).

2.4. Ampirik Literatür

Politik Konjonktür Dalgalanmaları düşüncesi Kalecki (1943)’e kadar götürülebilse de teori boyutunun ilk şekli Nordhaus (1975) tarafından verilmiştir. Gerek Nordhaus tarafından yapılan çalışmalar, gerek konuyla ilgili diğer çalışmalar, gerekse de 1970’li yıllardan sonraki çalışmalar politik konjonktür dalgalanmalar düşüncesi üzerine dikkatlerin çekilmesinde başarılı olmakla birlikte, yapılan bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde politik konjonktür dalgalanmalar üzerine kurulan literatürün birbirinden kesin çizgiler ile ayrılabilen iki evreden geçtiğini göstermektedir (Telatar, 1998:41).

Bu bağlamda ilk evrenin, 1970’li yılların ortalarında Nordhaus (1975) ve Lindbeck (1976)’in ‘oportünistik (fırsatçı) devresel dalgalanmalar’ üzerine yaptıkları önemli çalışmalar ile Hibbs (1977)’in ‘partizan veya ideolojik devresel dalgalanmalara’ ilişkin çalışması tarafından şekillendirildiğine dikkat çekilmektedir. Yapılan bu çalışmalarda ortak nokta olarak seçmen davranışlarında geçmişe yönelik, uyarlayıcı beklentileri esas almış olmaları ve ekonomiyi negatif eğimli sömürebilir Phillips eğrisi ilişkisi ile ifade etmeleri gösterilmektedir. Nordhaus ile başladığı kabul edilen politik konjonktür alanındaki ilk çalışmalarda seçmenlerin ekonominin durumu hakkındaki kaygılarından, politika otoritelerinin yalnızca seçim kazanma

odaklı oluşlarından ve seçim öncesi seçmeni hoşnut edecek politikaların seçildiği varsayımından bahsedilmektedir (Telatar, 2004: 390-394).

Politik devresel dalgalanmalar teorisindeki ikinci evre çalışmaları ise rasyonel beklentilerin makroekonomi literatürüne devrim niteliğindeki girişi ile başlayıp, 1980’li yılların ortalarında geliştirilen oyun teorisi yaklaşımının bir uzantısı niteliğinde devam etmiştir. Kydland ve Prescott (1977), Baro ve Gordon (1983), Cukierman ve Meltzer (1986), Alesina (1987), Rogoff ve Sibert (1988), ile Persson ve Tabellini (1990) ‘nin bu evrede çalışmaları önemli yer tutmaktadır (Kuzu, 2001: 15).

Literatürde yapılan bazı çalışmalara ve bulgulara bakıldığında;

Alberto ve Alesina (1991), politik konjonktür dalgalanmaları teorisine en önemli katkıyı sağlayan kişiler olarak yapmış oldukları birçok çalışmada derinlemesine analizler yapmış ve kullanmış olduğu birçok ekonometrik analiz yöntemleri ile farklı çalışmalara öncü olmuşlardır. 18 OECD ülkesi üzerinde fırsatçı ve partizan etkileri ölçtükleri kapsamlı çalışmalarında, işsizlik ve büyüme gibi reel değişkenler üzerinde herhangi bir fırsatçı politik dalgalanmalara rastlamamışlardır. Fakat enflasyon oranı ile para ve maliye politikası araç değişkenleri üzerinde politik dalgalanmalardan söz edilebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Bu veriler ışığında politika araçlarını manipüle etmenin kolay olduğu, fakat politika sonuçlarını kontrol etmenin zor olduğu sonucuna varmışlardır.

Yapılmış olan bir diğer çalışmada *Berger ve Voitek (1997)*, Alesina’nın partizan modelini ve Nordhaus’un geleneksel fırsatçı modelini Almanya ekonomisi üzerinde 1950-89 dönemi için test etmişlerdir. Test sonucu, Almanya’da olan bağımsız bir merkez bankasına ve muhafazakar olarak bilinen maliye politikası uygulamalarına rağmen politik konjonktürel dalgalanmaların izlerine rastlanılmaktadır.

Treisman ve Gimpelson (2001) ise; Rusya ekonomisinde politik konjonktür dalgalanmaları teorisini test ettikleri çalışmalarında; ücretler ve emekli maaşlarının, sağlık ve eğitim harcamalarının ayrıca transfer harcamalarının da seçim öncesi dönemde arttırıldığına ilişkin kuvvetli kanıtlar tespit etmiştir.

Bengtsson tarafından gerçekleştirilen (2004) ve 21 Batı Avrupa ülkesinin 1950'den sonra yapılan 266 seçimle test edildiği çalışmada hükümetin seçilme şansını en fazla etkileyen faktörlerden birinin ekonomik faktörler olduğu ve ekonomik oy vermenin var olmasının da büyük oranda siyasal yapı tarafından belirlendiği sonucuna varılmaktadır.

Özatay (1999), 1984-1995 dönemi için Türkiye ekonomisinde popülist politikaların ekonomik kurumların performansı üzerine etkisini araştıran çalışmada; seçim dönemlerinden önce kamu sektörü fiyatlarındaki artışın düşük tutulduğu, seçim sonrasında ise bu fiyatların genel fiyatlar seviyesine yükseldiğini ortaya koymuştur. Kamu sektörü ile özel sektör arasındaki fiyat artışları arasındaki farkın seçim dönemlerinden önce yüksek olduğu, seçimlerden sonra ise bu farkın azaldığı tespit edilmiştir (Özatay, 1999: 13-26).

Yamak ve Yamak (1999), seçim öncesi, sonrası ve seçim olmayan yıllardaki ekonomik göstergeleri karşılaştırmalı tablolar ile durum analizi yaparak incelemişlerdir. Seçim öncesinde ele almış oldukları verilerde (ekonomik büyüme ve enflasyon oranı ile M1, M2, TCMB kredileri, kamu gelirleri, kamu giderleri, istihdam ve ücretlerdeki yüzde değişimleri) genişletici politikalar uygulanırken seçim sonrasında ise daraltıcı politikaların uygulandığı sonucuna varılmıştır (Yamak ve Yamak, 1999: 46-56).

Ergün (2000), çalışmasında incelemiş olduğu politik iş döngüleri, seçim öncesi dönemde genişletici bütçe ve para politikalarının uygulandığına ve üretimde artış meydana geldiğine dair kanıtlar elde etmiştir. Seçim öncesinde uygulanmış olan genişletici politikaların sonucunda gerçekleşmesi kaçınılmaz olan yüksek enflasyon durumunun ise seçimlerden sonra ortaya çıktığı görülmüştür (Ergün, 2000a: 29).

Bir diğer çalışmada *Telatar (2000)*, Türkiye'de 1986- 1997 döneminde seçim zamanlamasının enflasyon oranı için ve enflasyon oranının da seçim zamanlaması için açıklayıcı bir değişken olup olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu çift taraflı ilişkiyi de Nelson ve Olson tarafından geliştirilen eşanlı denklem modeli olan Tobit modeli ile tahmin etmiştir. Çalışmada, hükümetin seçim kazanma amaçları

doğrultusunda enflasyon oranını kullanabileceği ve enflasyon oranının seçim için doğru zamanı yakalamada gösterge olarak kullanılan bir değişken olduğu kabulünü destekler bulgulara rastlamıştır. Çalışmada seçim dönemlerinde ekonomik duruma ilişkin gözlemlere ve politik konjonktür dalgalanmalar teorisine aykırı sonuçlar bulunmasında Türkiye ekonomisinin kırılabilirliğine, politik etkilerin daha fazla olduğu araç değişkenler yerine amaç değişken olan enflasyon oranının seçilmesine ve seçim öncesi izlenen politikaların sonuçları itibariyle ortaya çıkan gecikmelerin tespitinin zor olmasına dikkat çekmektedir (Telatar, 2000:130-155).

Akçoraoğlu ve Yurdakul (2004), 1987-2003 dönemi için Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmaların olup olmadığını araştırmak için iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açıkları değişkenlerini kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre genel seçimlerin yapıldığı dönemlerde bütçe açıklarının artış eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Çalışma sonucunda seçim dönemlerinin, iktisadi büyüme ve enflasyon üzerinde bir etkisinin olmadığını ortaya koymuşlardır (Akçoraoğlu ve Yurdakul, 2004:1-25).

Sezgin, çalışmasında 1950-2003 dönemleri için partilerin yeniden seçilebilmek adına ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda nasıl etkilediklerini araştırmıştır. Bu araştırma, politika çıktıları ve politika araçları temel alınarak yapılmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında herhangi bir etkinin olup olmadığını verilen yıllar itibariyle incelemiştir. Politika çıktı ve araçlarına göre yapılan araştırmada Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmaların söz konusu olduğu ve politika çıktılarına göre seçimlerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucu elde edilmekle beraber politika araçlarına göre yapılan analizde ise seçim dönemlerinde kamu harcamalarının ve bütçe açıklarının arttığı tespit edilmiştir (Sezgin, 2007:136-153).

Akalın ve Erkişi (2007) çalışmada para arzı, kamu harcamaları, enflasyon, işsizlik, büyüme oranı gibi değişkenlerin ele alındığı geleneksel fırsatçı model için 1950-2006 dönemlerini incelemiştir. Elde ettikleri sonuçlara göre; fırsatçı politikaların izlendiğine dair bazı verilere ulaşmışlar fakat bu verilerin kesin olmamasının nedeni olarak da politik istikrarsızlığın bir sebebi olan koalisyon hükümetlerinin varlığına dikkat çekmişlerdir (Akalın ve Erkişi, 2007: 89-116).

Tablo 2.3’de literatürde yer alan politik konjunktür dalgalanmalarına ilişkin çalışmalara yer verilmektedir.

Tablo 2.3: Literatür Özeti

KİŞİ	YIL	YÖNTEM	SONUÇ
Alberto Alesina	1991	Ekonometrik Analiz yöntemleri ile farklı çalışmalara öncü olmuştur.	Bir takım veriler ışığında politika araçlarını manipüle etmenin kolay olduğu, fakat politika sonuçlarını kontrol etmenin zor olduğu sonucuna varmışlardır
Bakırtaş	1998	Çalışmasında 1984-1989-1994 yerel seçimlerini ele almıştır.	Yerel yönetimlerde politik konjunktür dalgalanmaların varlığına dair bulgular elde etmiştir.
Özataç	1999	1984-1995 dönemi için Türkiye ekonomisinde popülist politikaların ekonomik kurumların performansı üzerine etkisi araştırılmıştır.	Seçim dönemlerinden önce kamu sektörü fiyatlarındaki artışın düşük tutulduğu, seçim sonrasında ise bu fiyatların genel fiyatlar seviyesine yükseldiği elde edilmiştir.
Yamak ve Yamak	1999	Seçim öncesi, sonrası ve seçim olmayan yıllardaki ekonomik göstergeleri karşılaştırmalı tablolar ile durum analizi yaparak incelemişlerdir.	Ele alınmış verilerde seçim öncesinde genişletici politikalar uygulanırken, seçim sonrasında ise daraltıcı politikaların uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır.
Ergün	2000	Ekonomik performansa ilişkin hem mali hem de parasal gösterge ve ölçümleri kapsayan 1985-1999 yılları arasında geçen sürede aylık veri kullanarak, Türkiye’de yaşanan seçimsel politik konjunktür dalgalanması hipotezinin test edilmesini amaçlamıştır.	Seçim öncesi dönemde genişletici bütçe ve para politikaları uygulandığına ve üretimde artış meydana geldiğine dair kanıtlar elde edilmiştir. Ayrıca politik konjunktür dalgalanması hipotezini test etmek için aylık veri kullanılan ilk çalışma olmaktadır.
Telatar	2000	1986-1997 döneminde seçim zamanlamasının enflasyon oranı için ve enflasyon oranının seçim zamanlaması için açıklayıcı bir değişken olup olmadığını çift taraflı ilişki Nelson ve Olson tarafından geliştirilen eş anlı denklem Tobit modeli ile tahmin etmiştir.	Çalışmada seçim dönemlerinde ekonomik duruma ilişkin gözlemlere ve politik konjunktür dalgalanmalar teorisine aykırı sonuçlar bulunmuş ve bunun nedeni olarak da Türkiye ekonomisinin kırılabilirliği gösterilmiştir.
Treisman, Gimpelson	2001	Rusya ekonomisinde politik konjunktür dalgalanmaları teorisini test etmişlerdir	Harcamalara dair verilerin seçim öncesi dönemde arttırıldığına ilişkin kuvvetli kanıtlar bulmuşlardır.
Bengtsson	2004	21 Batı Avrupa ülkesini 1950’den sonra yapılan 266 seçimle test etmiştir.	Ekonomik faktörlerin hükümetin seçilme şansını en fazla etkileyen faktör olduğuna ulaşmıştır

Tablo 2.3: Literatür Özeti (devamı)

Akçoraoğlu ve Yurdakul	2004	1987-2003 dönemi için Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmalarının olup olmadığını araştırmak için iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açıkları değişkenlerini kullanarak bir çalışma yapmışlardır.	Seçim dönemlerinde bütçe açıklarının artış gösterdiği bulgusuna ulaşılırken, seçim döneminin iktisadi büyüme ve enflasyon üzerinde bir etkisinin olmadığı da çalışmada elde edilmiş bir diğer sonuçtur.
Savaşan ve Dursun	2006	Yerel yönetimlerin harcamalarında seçim dönemlerini alarak değişiklik yapıp yapmadıklarını tespit etmek amacıyla 67 ili kapsayan 3 seçim dönemini harcama oranlarındaki değişimler ekonometrik analizlerle değerlendirilmiştir.	Çalışma sonucunda politik konjonktürel dalgalanmaların varlığına ulaşılmıştır.
Sezgin	2007	1950-2003 dönemleri için partilerin yeniden seçilebilmek adına ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda nasıl etkilediklerini araştırmış ve bu tür etkilemelerin politika çıktıları ve politika araçları temel alınarak yapıldığı analiz sonucu herhangi bir etkinin olup olmadığını verilen yıllar itibarıyla incelemiştir.	Türkiye’de politik konjonktür dalgalanmaları söz konusu olduğu ve politika çıktılarına göre seçimlerin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca politika araçlarına göre yapılan analizde ise seçim dönemlerinde kamu harcamalarının arttığı ve bütçe açıklarının büyüdüğü tespit edilmiştir.
Akalın ve Erkişi	2007	Çalışmasında; para arzı, kamu harcamaları, enflasyon, işsizlik büyüme oranı gibi değişkenlerin ele alındığı geleneksel fırsatçı model için 1950-2006 dönemleri incelenmiştir.	Fırsatçı politikaların izlendiğine dair bazı verilere ulaşımlar fakat elde edilmiş verilerin kesin olmamasının nedeni olarak da politik istikrarsızlığın bir sebebi olan koalisyon hükümetlerinin varlığına dikkat çekmişlerdir.

Kaynak: Kişilerin Çalışmalarından derlenerek hazırlanmıştır.

Politik Konjonktür Dalgalanmaları yaklaşımı incelenmiş olan literatür ışığında, Geleneksel Politik Konjonktür Dalgalanmaları ve Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımı olmak üzere iki farklı başlık altında ele alınmıştır. Geleneksel politik konjonktür dalgalanmaları fırsatçı ve partizan model olmak üzere ikiye ayrılırken; Modern Politik Konjonktür Dalgalanmaları Yaklaşımı ise genelde Rasyonel fırsatçı model ve rasyonel partizan model olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yapılan başka bir çalışmada ise Bahçe (2006)’ ye göre modern politik konjonktür dalgalanmaları fırsatçı ve partizan modele ek olarak içerisinde kurumsal modeli de ele almaktadır. Bu çalışmada da modern politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımı iki başlık altında ele alınmaktadır.

3. 1980-2015 YILLARI ARASINDA YAPILAN OLAĞAN GENEL SEÇİMLERİN ANALİZİ

Bu başlık altında 1980- 2015 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlerde siyasal iktidarın tekrardan seçilme olasılığını en üst düzeye çıkarmak için seçim öncesi, seçim dönemi ve sonrasında para arzı, kamu harcamaları gibi para ve maliye politikası araçlarını kullanarak; enflasyon, işsizlik ve büyüme oranı gibi makroekonomik değişkenleri üzerinde salınım hareketleri meydana getirip getirmediği durumu analiz edilecektir. Çalışmanın araştırma dönemi Türk siyasetinin kesintiye uğradığı ve peşinden ekonomik sistemde meydana gelen değişikliklerden dolayı başlangıç yılı 1980 olarak alınmış olmakta ve günümüze kadar gelmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde batılı modellerde görülen şekilde sağ-sol parti modelleri bulunmamaktadır. Ayrıca siyasi partilerdeki yapılanma şekli de ideolojik değildir. Birçoğunda farklı ideolojilere mensup olduklarını iddia eden siyasi partiler olsa da uygulamış oldukları ekonomi politikaları aynıdır (Schuknecht, 1996:158).

Alesina ve Roubini tarafından yapılan çalışmaların sonuçları incelendiğinde; partizan seçim çevrimleri iki parti sisteminin geçerli olduğu ABD, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerin yanında ayrıca bir de partilerin sağ ve sol taraf şeklinde yapılmış olduğu Fransa, İsveç ve Almanya gibi ülkelerde gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Yönetimi büyük koalisyon hükümetleri tarafından sağlanan Belçika, İtalya ve Avusturya gibi ülkelerde uygulanan ekonomik politikaların niteliğini tam olarak belirlemek oldukça güçtür (Alesina ve Roubini, 1992:663-688).

Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerde, daha ziyade Nordhaus'un da savunduğu gibi dalgalanmalar meydana gelmektedir. Bu çalışmada Nordhaus Oportünist Seçim Çevrimleri yaklaşımının referans alınmasının nedeni ise şu şekildedir: siyasi partilerin uygulamış oldukları ekonomi politikalarında, partizan eğilimlerin varlığının olup olmadığının verimli bir şekilde gözlemlenmesi için, söz konusu ülkede düzenli ve sağlıklı kamuoyu araştırmalarının hali hazırda mevcut olması ve seçim rekabetinin sağ- sol ideolojilere göre ayrılmış iki büyük parti arasında gerçekleşmesi gerekmektedir (Carlsen ve Pedersen, 1999:14).

3.1. Çalışmanın Metodolojisi

Bu başlık altında öncelikle çalışmanın Metodolojisine; hipotez, amaç ve kapsam, yöntem ve kısıt açısından yer verilmekte sonrasında ise çalışmada yapılan analiz sonuçları, bulgular verilmektedir.

3.1.1. Çalışmanın Hipotezi

Politik Konjonktür Hareketlerinin Nordhaus'un öngörülleri temel alınarak para arzı, kamu harcamaları, enflasyon, işsizlik, büyüme, dış borçlanma ve kamu gelirleri değişkenleri bağlamında Türkiye açısından geçerli olup olmadığı analiz edilecektir. Bu bağlamda araştırmanın temel beklentisi 1980 sonrasındaki genel seçimler ile ilgili olarak söz konusu teorinin geçerli olduğu yönündedir. Bir başka ifade ile Nordhaus'un öngörülleri yer aldığı Geleneksel Fırsatçı Modelin Türkiye açısından 1980-2015 periyodu genel seçimleri açısından geçerli olduğu şeklinde temel hipotez belirlenmiştir.

3.1.2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Türkiye'de 1980-2015 yılları arasında gerçekleşmiş olan genel seçimlerin; seçmenler, politikacılar, bürokratlar, çıkar-baskı grupları ve partiler tarafından gerek politik, gerek ekonomik açıdan nasıl bir etkileşim içinde oldukları ve bu politik çıktılarının Nordhaus'un öngörüsünü destekleyip desteklemediği ölçülmeye çalışılmıştır. Bunlar sonucunda politik konjonktür dalgalanmalarının varlığına ilişkin yorumlar yardımıyla seçim çevrimlerinin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda seçim çevrimlerinin varlığının araştırılmasında kullanılan değişkenler; para arzı, kamu harcamaları, dış borçlanma, büyüme, enflasyon, işsizlik ve kamu gelirleri olarak belirlenmiştir.

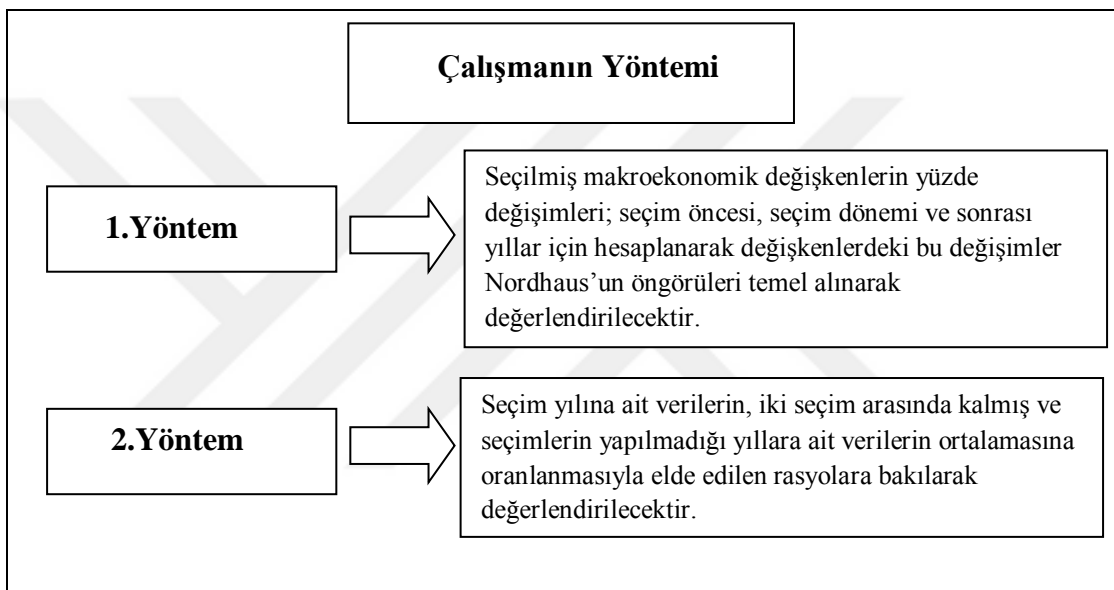
3.1.3. Çalışmanın Kısıt ve Yöntemi

Bu çalışmada seçim çevrimlerinin varlığı genel seçimler çerçevesinde araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın bir kısıtı olarak diğer seçimlerin de incelenmesi gösterilebilir. Buna göre gerek siyasi gerek iktisadi ve mali sonuçları bakımından önemli bir yeri bulunan mahalli idare seçimleri incelenebilir. Ayrıca

gerek mahalli idare seçimleri gerekse genel seçimler; kamu harcamaları değişkeni baz alınarak incelenebilir. Öte yandan çalışmanın analizinde ekonometrik yöntemlerin de kullanılmaması bir diğer kısıt olarak gösterilebilir.

Çalışmanın yöntemine ilişkin bilgi iki farklı hesaplama tekniği itibariyle Tablo 3.1.'de sunulmuştur³.

Tablo 3.1: Çalışmanın Yöntemi

Kaynak: Gülsüm Akalın ve Kemal Erkişi (2007); "Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi," *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, s.89-116.

Birinci yöntemde; seçilmiş makroekonomik değişkenlerin yüzde değişimleri seçim öncesi, seçim dönemi ve sonrası yıllar için hesaplanarak değişkenlerdeki bu değişimler Nordhaus'un öngörülleri temel alınarak değerlendirilecektir.

İkinci yöntem⁴ ise seçim yılına ait verilerin, iki seçim arasında kalmış ve seçimlerin yapılmadığı yıllara ait verilerin ortalamasına oranlanmasıyla elde edilen

³ Bu method: Gülsüm Akalın ve Kemal Erkişi tarafından yazılmış olan "Türkiye'de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi" adlı makalesinden faydalanılarak yorumlanmıştır.

⁴ **EY:** Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

rasyolara bakılarak değerlendirilmesidir. Hesaplanacak bu rasyoların seçim çevrimlerinin varlığına ya da yokluğuna işaret etmesi için;

- Seçim yılı (EY) büyüme oranının (Y_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait büyüme oranlarının ortalamasına (Y_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den büyük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den küçük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.
- Seçim yılı (EY) kamu harcamaları (G_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait kamu harcaması artış oranlarının ortalamasına (G_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den büyük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den küçük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.
- Seçim yılı (EY) para arzı artış oranının (M_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait para arzı artış oranlarının ortalamasına (M_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den büyük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den küçük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.
- Seçim yılı (EY) enflasyon oranının (π_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait enflasyon oranlarının ortalamasına (π_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den küçük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den büyük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.
- Seçim yılı (EY) işsizlik oranının (u_{EY}), bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait işsizlik oranlarının ortalamasına (u_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den küçük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den büyük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.
- Seçim yılı (EY) kamu geliri (G_{EY}), artış oranının bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait kamu geliri artış

oranlarının ortalamasına (G_{NEY}) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den küçük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den büyük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.

- Seçim yılı (EY) dış borç ($x-m_{EY}$), artış oranının bir önceki seçim yılı ile analiz edilecek seçim yılı arasında kalan yıllara (NEY) ait dış borç artış oranlarının ortalamasına ($x-m_{NEY}$) bölünmesiyle elde edilen değer eğer ki 1'den büyük ise, seçim çevrimlerinin olabileceğine fakat 1'den küçük ise seçim çevrimlerinin olmayabileceğine işaret etmektedir.

Bu seçim yönteminde her iki yönetime göre de analiz edilen parametrelerin eş anlamlı olarak seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmeleri durumunda seçim çevrimlerinin varlığını, aksi durumda ise seçim çevrimlerinin yokluğu yorumu yapılmaktadır. Değişkenler ve yorumlarına ilişkin bilgi özet olarak Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Değişkenlerin Yorumlanması

Değişkenler	Koşul	Yorum
Büyüme Oranı	$(Y_{EY})/(Y_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi var.
	$(Y_{EY})/(Y_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi yok.
Kamu Harcamaları	$(G_{EY})/(G_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi var.
	$(G_{EY})/(G_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi yok.
Para arzı	$(M_{EY})/(M_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi var.
	$(M_{EY})/(M_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi yok.
Enflasyon Oranı	$(\pi_{EY})/(\pi_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi yok.
	$(\pi_{EY})/(\pi_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi var.
İşsizlik Oranı	$(u_{EY})/(u_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi yok.
	$(u_{EY})/(u_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi var.
Kamu Geliri	$(T_{EY})/(T_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi yok.
	$(T_{EY})/(T_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi var.
Dış Borçlanma	$(Ed_{EY})/(Ed_{NEY}) > 1$	Seçim çevrimi var.
	$(Ed_{EY})/(Ed_{NEY}) < 1$	Seçim çevrimi yok.

3.2. Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Seçimlerinin Analizi

Türkiye'de 1980-2015 döneminde 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011 ve 2015 yıllarında genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu seçim dönemleri; enflasyon, işsizlik ve büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri,

dış borçlanma, para arzı değişimleri açısından seçim çevrimlerinin öngörülere yansıtılarak değerlendirilecektir.

3.2.1. 1983 Seçimleri

Tablo 3.3’de 1980-1983 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 1983 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.3: 1983 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	1980	1981	1982	1983
Enflasyon oranı	116,6	35,9	27,1	31,4
İşsizlik oranı	8,6	7,6	7,5	8,2
Deflatör	0,01	0,02	0,03	0,04
GSMH (TL)	30,446	31,925	33,062	34,706
Değişim %	-2,44	4,85	3,56	4,97
Kamu Gelirleri (TL)	643,22	3.314.76	4.815.50	6.159.24
Değişim %	-	415,33	45,27	27,90
Kamu Harcamaları (TL)	518,267	2,165.738	3,849.815	4,157.31
Değişim %	1,46	317,88	77,75	7,99
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	13.916	41.894	59.394	58.550
Değişim %	80,44	201,03	41,77	-1,42
Para Arzı (Milyon TL)	792.45	4.559	9.424	10.471
Değişim %	-4,10	475,41	106,68	11,11

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.4: 1983 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

1983	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	31,4	8,2	4,97	27,90	8,00	-1,42	11,11
NEY	59,87	7,9	1,99	230,30	132,37	26,89	192,66
RASYO	0,52	1,03	2,50	0,12	0,06	-5,27	0,06
WYA	45,63	8,05	3,48	129,10	70,18	13,44	101,88

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.3 incelendiğinde seçim yılından bir yıl önce *enflasyon oranında* görülen düşüş seçimlerden hemen sonra ise; 48,4 ile yerini artışa bıraktığı gözlenmektedir. Seçim yılında ise bu oran 31,4'dür. Enflasyon oranının seçim dönemindeki değişimi seçim çevrimlerinin enflasyon konusundaki öngörüsüne paralel olarak, seçimlerden bir yıl önce enflasyon oranında düşme, seçimlerden bir yıl sonra ise artış görülmektedir. 1983 seçim döneminde enflasyon oranındaki bu değişim seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir. Bununla birlikte Tablo 3.4'de ikinci yönteme göre hesaplanmış olan enflasyon oranı rasyosu 0,52 olup referans değer olan 1'den küçüktür ve bu sonuçta seçim çevrimlerinin varlığını destekler niteliktedir.

İşsizlik oranı değişimine bakıldığında Tablo 3.3'de yer alan 1983 *işsizlik oranının* seçim yılından önce 7,5 oranında seyrettiği seçim yılında artış ve sonrasında ise küçük miktarlarda da olsa düşüş sergilediği görülmektedir. İşsizlik oranının seçim döneminde göstermiş olduğu bu değişim seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Ayrıca Tablo 3.4'de 1,03 olarak hesaplanan işsizlik rasyosu referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler nitelikte değildir.

Tablo 3.3'de bulunan *büyüme oranının* değişimi analiz edildiğinde, seçimlerden önceki yıl büyüme oranında gerçekleşen düşüş, seçim yılında kendini artış olarak göstermiş olup seçimden hemen sonraki yılda ise yine artış olarak görülmektedir. 1983 dönemindeki büyüme oranının değişimi seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir. Buna rağmen Tablo 3.4'de ikinci yönteme göre hesaplanan büyüme oranı rasyosu 2,50'dir. Bu da referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını desteklemektedir.

Tablo 3.3'de yer alan *kamu gelirlerindeki* değişime bakıldığında ise seçim yılından önce yüksek olan kamu geliri değişim oranı seçim yılında önemli bir azalma sağlamış ve seçimden sonraki yılda ise -20,43 oranında bir düşüşle devam etmiştir. Seçim yılında bir azalış gerçekleşmiş olsa da kamu gelirlerinin seçim sonrasında artması beklendiğinden seçim çevrimlerinin varlığını destekler nitelikte olmamaktadır. Fakat ikinci yönteme göre kamu gelirlerinin referans değerinin 1'den

küçük değer alması seçim çevrimlerinin niteliğini kanıtlar durumunda olup elde edilen gelirlerin değeri de 0,12 ile seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

Kamu harcamalarının Tablo 3.3’de verilmiş değişimi incelendiğinde seçimlerden bir yıl önce önemli ölçüde yüksek bir değişim görünmüş olsa da seçim yılında oldukça fazla bir düşüş yaşandığı ve bu durumun seçim yılından sonraki yıllarda da -8,8’lik bir değişimle devam ettiği görülmektedir. Kamu harcamalarının seçim dönemindeki bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin öngörüsü ile tutarlık arz etmemektedir. Ayrıca ikinci yönteme göre Tablo 3.4’de hesaplanan kamu harcamaları rasyosu 0,06 değerinde olup, referans değer 1’in altındadır ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler nitelikte değildir.

Seçim dönemlerinde yapılan *dış borçlanma* verilerinde ise Tablo 3.3’de seçim yılından önce 41,77 oranında bir artış meydana gelmiş iken seçim yılında -1,42’lik bir azalış, seçim yılından sonrasında da -27,10 ile bir azalma gerçekleşmeye devam etmiştir. Borçlanmanın seçim yılında fazla olması gerekirken önceki yıllara göre düşüş içinde olması seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir. Hesaplanan dış borçlanma rasyosu -5,27 olup Tablo 3.4’de yer almaktadır. Bu değer referans değer olan 1’in altında olduğundan seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

1983 yılı seçimlerinde Tablo 3.3’de verilmiş olan *para arzı* artış oranına bakıldığında; 1981 yılından 1984 yılına kadar 1984 yılı da dahil olmak üzere para arzı oranının azalarak bir artış içinde bulunduğu görülmektedir. Seçimlerden sonraki bir diğer iki yılda (1985-1986) önemli bir sıçrama olduğu görülmektedir. Para arzının 1983 seçim dönemindeki bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Ayrıca Tablo 3.4’de gösterilen para arzı rasyosu da 0,05 değerindedir. Hesaplanmış olan bu para arzı rasyosu referans değer olan 1’in altındadır ve bu durum seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

3.2.2. 1987 Seçimleri

Tablo 3.5’de 1984-1987 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 1987 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.5: 1987 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	1984	1985	1986	1987
Enflasyon oranı	48,4	45,0	34,6	38,9
İşsizlik oranı	8,1	7,6	8,4	8,8
Deflatör	0,05	0,09	0,12	0,16
GSMH (TL)	37.035	38.606	41.313	45.232
Değişim %	6,71	4,24	7,01	9,48
Kamu Gelirleri (TL)	4.900	8.508	16.739	23.267
Değişim %	-20,43	73,62	96,73	38,99
Kamu Harcamaları (TL)	3.788	5.861	11.202	15.026
Değişim %	-8,88	5,47	9,11	3,41
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	42.683	56.613	92.777	103.928
Değişim %	-27,10	32,63	63,88	12,02
Para Arzı (Milyon TL)	10.700	17.124	26.696	32.989
Değişim %	2,19	60,04	55,90	23,57

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.6: 1987 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

1987	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	38,9	8,8	9,48	38,99	34,14	12,02	23,57
NEY	42,67	8,03	5,98	49,97	45,65	23,13	39,37
RASYO	0,91	1,09	1,58	0,78	0,75	0,51	0,60
WYA	40,78	8,41	7,73	44,48	39,90	17,57	31,47

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir

Tablo 3.5’de enflasyon oranları incelendiğinde 1987 seçimlerinden önceki yıl enflasyon oranında önemli bir düşüş olsa da seçim yılında teorinin aksine bir artış olduğu görülmektedir. Seçimden sonra da enflasyon oranında artış olmuştur. Enflasyon oranının bu değişimi seçim çevrimlerinin öngörülleri ile örtüşmemektedir. Buna rağmen Tablo 3.6’te ikinci yöntemle göre 0,91 olarak hesaplanan enflasyon

oranı rasyosu, referans değer olan 1'in altındadır ve bu durum da seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

İşsizlik oranı değişkenlerine bakıldığında seçim yılından önce seçim yılına oranla bir azalış, seçim yılında bir artış ve seçim yılından sonraki yılda ise 8,4 ile tekrardan bir azalış meydana geldiği gözlenmektedir. 1987 işsizlik oranı değişkenindeki değişim, seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Ayrıca Tablo 3.6'te yer alan işsizlik oranı rasyosu 1,09 ile; olması gereken referans değer olan 1'in üzerindedir. Bu bağlamda 1987 işsizlik oranları seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

Tablo 3.5'de incelenen *büyüme oranının* değişimi seçim yılına yaklaştıkça artış içerisinde olmuş ve seçimlerden sonra da bu artışını devam ettirmiştir. Fakat seçim yılından sonraki bu değişimdeki artış seçim çevrimlerinin varlığını kanıtlamamaktadır. İkinci yöntemde ise referans değer olan 1'den büyüktür ve Tablo 3.6'da da 1,58 olarak görülmektedir. Bu durum ise seçim çevrimlerinin varlığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.5'de yer alan *kamu gelirlerindeki* değişim oranı incelendiğinde seçim yılından önce yüksek olan kamu geliri değişimi seçim yılında azalmış ve bu azalışını seçimden hemen sonraki yılda da sürdürmüştür. Kamu gelirlerinin 1987 seçim dönemindeki bu değişimi seçim çevrimleri teorisi ile bağdaşmaktadır. Bununla birlikte Tablo 3.6'da hesaplanmış kamu geliri değişim oranı 0,78 ile referans değer 1'in altındadır ve böylelikle seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

1987 seçim döneminde yapılan *kamu harcamaları* değişim oranları Tablo 3.5'de olduğu gibi seçimden önceki yılda bir artış seçim yılında ve sonrasında ise bir azalış ile devam etmiştir. Oysaki Geleneksel Opurtünist Seçim Çevrimleri Teorisi, kamu harcamalarında değişim oranlarının seçimlerden önce artışta seçimlerden sonra ise azalışa geçmesi gerektiğini öngörür. Bu bağlamda birinci yönteme göre hesaplanan kamu harcamaları oransal değişimi teorisinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Bu durum da seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte

olmadığını göstermektedir. Ayrıca Tablo 3.6'da ikinci yöntemle göre 0,75 olarak hesaplanan kamu harcamaları rasyosu referans değer olan 1'den küçük olup bu yöntemde de seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

Seçim dönemlerinde yapılan *dış borçlanma* parametrelerinde ise Tablo 3.5'de seçim yılından önceki yılda 66,13 oranında bir değişim varken seçim yılında ise 12,74, seçimden sonraki yılda ise -39,78'dir. Seçim yılında artış içinde olması ve seçim sonrasında ise azalış sergilemesi beklenen dış borçlanma seçim çevrimlerinin varlığı ile ters düşmektedir. İkinci yöntemle göre referans değeri 1'den büyük olması gereken dış borçlanma rasyosu Tablo 3.6'da seçim çevrimlerinin varlığını 1,63 değeri ile desteklemektedir.

Tablo 3.5'de yer alan *para arzı* değişim oranları incelendiğinde seçim yılında; önceki yıla göre azalarak bir artış meydana geldiği görülmektedir. Seçimden sonra ise -19,32'lik bir oranla azalmanın meydana geldiği gözlenmektedir. Seçim yılındaki artış ve sonrasında meydana gelen bu azalış seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmektedir. Buna rağmen para arzı rasyosu, referans değer olan 1'den büyük olması gerekirken 0,60 ile Tablo 3.6'da yer almaktadır. Bu durumda ikinci yöntemle göre seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

3.2.3. 1991 Seçimleri

Tablo 3.7'de 1988-1991 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 1991 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.7: 1991 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	1988	1989	1990	1991
Enflasyon oranı	68,8	36,3	60,3	66,0
İşsizlik oranı	8,4	9,1	8,5	8,7
Deflatör	0,27	0,48	0,77	1,23
GSMH (TL)	46.282	46.416	50.717	51.082
Değişim %	2,32	0,29	9,26	0,72
Kamu Gelirleri (TL)	20.686	70.385	75.288	119.156
Değişim %	-11,09	240,25	6,96	58,26
Kamu Harcamaları (TL)	14.298	58.511	71.448	118.569
Değişim %	-4,84	309,21	22,10	65,95
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	59.188	120.966	86.867	81.246
Değişim %	-43,05	104,37	-28,19	-6,47
Para Arzı (Milyon TL)	26.617	98.209	97.601	136.990
Değişim %	-19,32	268,96	-0,62	40,36

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.8: 1991 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

1991	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	66	8,1	0,72	119,15	65,95	-6,47	40,36
NEY	55,13	8,66	3,95	55,45	108,82	11,04	83,00
RASYO	1,20	1,003	0,18	2,15	0,61	-0,58	0,49
WYA	60,57	8,68	2,33	87,30	87,38	2,28	61,68

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.7 'de *enflasyon oranı* değişimi incelendiğinde 1991 seçimlerden önceki yıl seçim yılına göre enflasyon oranında önemli oranda bir düşüş olsa da, seçim yılında enflasyon oranında artış olduğu görülmektedir. Aynı artış seçimlerden sonra da devam etmektedir. Enflasyon oranının bu değişimi seçim çevrimlerinin varlığı ile örtüşmemektedir. İkinci yöntemle göre de Tablo 3.8'de hesaplanan enflasyon oranı rasyosu 1,20 olup referans olan 1 değerinden büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

İşsizlik oranı değişkenine bakıldığında Tablo 3.7'de yer alan 1991 yılı işsizlik oranı seçim yılından önce 8,5 oranında seyretmektedir. Bu oranın seçim yılında da düşmeyerek arttığı ve seçimlerden sonra da bu artışını sürdürdüğü görülmektedir. İşsizlik oranının 1991 seçim dönemindeki bu seyri seçim çevrimlerinin öngörüsü ile

bağdaşmamaktadır. Ayrıca Tablo 3.8’de 1,003 olarak hesaplanan işsizlik oranı rasyosu referans değer olan 1’in altında olmayarak seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

Büyüme oranının Tablo 3.7’de yer alan değişim oranı incelendiğinde 1991 seçimlerinde bir önceki yılda büyüme oranında bir artış olurken seçim yılında ise önemli bir düzeyde azalış olduğu görülmektedir. Seçimlerden sonra da büyüme oranında tekrardan önemli bir artışın olduğu gözlenmiştir. Büyüme oranındaki bu değişim seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Ayrıca ikinci yöntemde hesaplanan büyüme oranı rasyosu 0,18 ile referans değer olan 1’in altında kalmıştır ve bu durumda seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

Tablo 3.7’de yer alan *kamu geliri* değişim oranına bakıldığında seçim yılından önce azalış içinde olan kamu geliri değişim oranları seçim yılında ve sonrasında artma eğilimi içinde olmuştur. 1991 yılındaki bu değişim kamu gelirinde seçim çevrimlerinin uygulanmadığını göstermektedir. Ayrıca ikinci yöntemde göre de hesaplanan ve Tablo 3.8’de yer alan kamu geliri rasyosu 2,15’dir. Bu da kamu gelirinin referans değeri olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

1991 seçim yılı için *kamu harcamaları* artış oranında önemli ölçüde bir yükseliş olması ile beraber seçimlerden sonraki iki yılda da bir düşüş gerçekleşmediği ve tam tersine artmaya devam ettiği görülmektedir. Kamu harcamalarının 1991 seçim dönemindeki bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir. Bununla birlikte Tablo 3.8’de ikinci yönteme göre hesaplanan kamu harcaması rasyosu da referans değerinin altında kalmıştır ve seçim çevrimlerinin varlığı desteklenebilir özellikte değildir.

Seçim döneminde yapılan *dış borçlanma* değişimlerine Tablo 3.7’ye bakıldığında seçim yılında 6,38’lik bir azalmayı seçim yılından sonra da 4,35’lik bir azalmanın takip ettiği görülmektedir. Dış borçlanmanın bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin öngörüsü ile uyuşmamaktadır. İkinci yönteme göre de hesaplanan dış

borçlanma rasyosu Tablo 3.8'deki gibi 0,81'dir. Bu da referans değer olan 1'den küçüktür. Buradaki durum da seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

Tablo 3.7 incelendiğinde 1991 seçim yılında, *para arzına* bakıldığında teoride öngörüldüğü gibi seçimlerden sonraki yıl para arzı artış oranı düşmemiş, bu kez öngörülenin aksine artmaya devam etmiştir. Bu sebeple para arzının 1991 seçim dönemindeki bu oransal değişimi, tezinin öngörüsü ile uyuşmamaktadır. Bununla birlikte ikinci yöntemle göre hesaplanan ve Tablo 3.8'de verilmiş olan para arzı rasyosu referans değer olan 1'den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

3.2.4. 1995 Seçimleri

Tablo 3.9'de 1992-1995 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 1995 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.9: 1995 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	1992	1993	1994	1995
Enflasyon oranı	70,1	66,1	106,3	89,1
İşsizlik oranı	9,0	9,4	9,1	8,1
Deflatör	2,03	3,43	7,02	1,30
GSMH (TL)	53.655	57.760	55.064	59.402
Değişim %	5,03	7,65	-4,66	7,87
Kamu Gelirleri (TL)	202.000	399.807	552.925	1.217.003
Değişim %	69,52	97,92	38,29	120,10
Kamu Harcamaları (TL)	201,594	386,595	424,230	939,666
Değişim %	70,02	91,76	9,73	121,50
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	83.587	106.674	64.633	85.239
Değişim %	2,88	27,62	-39,41	31,88
Para Arzı (Milyon TL)	212.493	346.975	423.646	1.075.178
Değişim %	55,12	63,29	22,10	153,79

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.10: 1995 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

1995	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	89,1	8,1	7,87	120,10	121,50	31,88	153,79
NEY	80,83	9,16	2,67	68,58	57,18	-2,96	46,83
RASYO	1,10	0,88	2,95	1,75	2,13	-10,73	3,28
WYA	84,97	8,63	5,27	94,34	89,34	14,45	100,31

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.9’da *enflasyon oranının* değişimi incelendiğinde seçimlerden bir yıl önce enflasyon oranında fark edilir bir sıçrama olduğu, 1995 seçim yılında ise önemli bir düşüşün yaşandığı seçimlerden sonra da bu düşüşün devam ettiği görülmektedir. Enflasyon oranının seçim dönemindeki bu değişimi, seçim çevrimlerinin öngörüsü ile tutarlı değildir. Ayrıca Tablo 3.10’da ikinci yönteme göre 1,10 olarak hesaplanan enflasyon oranı rasyosu, referans değer olan 1’in üzerindedir ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

İşsizlik oranı değişimine bakıldığında Tablo 3.9’da yer alan 1995 işsizlik oranının seçim yılından önce yüksek olduğu, seçim yılında ise azaldığı görülmektedir. İşsizlik oranındaki bu değişim seçimden sonraki yılda da azalmaya devam etmiştir. İşsizlik oranının seçim döneminde göstermiş olduğu bu değişim seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Buna rağmen ikinci yönteme göre hesaplanan işsizlik oranı rasyosu referans değer olan 1’in altında olup, seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

Tablo 3.9’da yer alan *büyüme oranı* değişimi analiz edildiğinde, seçim yılında meydana gelen artış, seçimlerden sonra yerini azalışa bırakmaktadır. Büyüme oranının seçim dönemindeki bu değişimi, seçim çevrimlerinin öngörüsü ile bağdaşmaktadır. Ayrıca ikinci yönteme göre Tablo 3.10’da büyüme oranı 2,95 olarak hesaplanmıştır. Büyüme oranındaki bu değişim referans değer 1’den büyük olduğundan seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

1995 seçim yılı için *kamu gelirlerindeki* değişime bakıldığında Tablo 3.9'da verilmiş olan değerlerin seçim yılından önce düştüğü seçim yılında ise çok fazla arttığı ve sonrasında da bu artışı sürdürdüğü görülmektedir. 1995 yılındaki bu değişim, kamu gelirinde seçim çevrimlerinin uygulanmadığını göstermektedir. Ayrıca Tablo 3.10'da 1,75 olarak hesaplanan kamu geliri rasyosu, referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

Tablo 3.9'da hesaplanan *kamu harcamaları* değişim oranı incelendiğinde seçim yılından önce görülen azalma, seçim yılında ve sonrasında ise kendini artış olarak göstermektedir. Kamu harcamalarının bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Fakat ikinci yöntemle göre hesaplanan kamu harcamaları rasyosu Tablo 3.10'da görüldüğü gibi 2,13'dir. Bu da referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

Seçim döneminde yapılan *dış borçlanma* değişimleri oranına Tablo 3.9'da seçim yılı için bakıldığında; önceki yıla göre 31,88 oranında azalarak artışın yaşandığı seçim sonrasında da 15,71 oranında artışın devam ettiği görülmektedir. Dış borçlanma oranının bu oransal değişimi seçim yılında göstermiş olduğu bu artışla seçim çevrimlerinin varlığından söz edilebilir hale gelse de bu artışın seçim yılından sonra da devam ediyor olması seçim çevrimleri varlığıyla uyumsuzdur. Ayrıca ikinci yöntemle göre de hesaplanan dış borçlanma rasyosu -10,73 olup referans değer olan 1'den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

Tablo 3.9 incelendiğinde 1995 seçimlerden bir yıl önce *para arzı artış oranı* düşse de seçim yılında arttığı ve seçimlerden sonra ise azaldığı görülmektedir. 1995 para arzı artış oranının bu değişimi, teoremin öngörüsü ile bağdaşmaktadır. Ayrıca Tablo 3.10'da ikinci yöntemle göre de hesaplanan para arzı rasyosu 3,28 ile referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

3.2.5. 1999 Seçimleri

Tablo 3.11'de 1996-1999 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin

veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 1999 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.11: 1999 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	1996	1997	1998	1999
Enflasyon oranı	80,4	85,7	84,6	64,9
İşsizlik oranı	7,1	7,3	7,4	8,2
Deflatör	2,31	4,20	100	154,17
GSMH (TL)	63.785	68.619	70.203	67.840
Değişim %	7,37	7,57	2,30	-3,36
Kamu Gelirleri (TL)	2.766.286	5.537.320	10.908.505	22.807.827
Değişim %	127,30	100,17	96,99	109,08
Kamu Harcamaları (TL)	2.125.929	4.124.975	8.507.955	19.708.782
Değişim %	126,24	94,031	106,25	131,65
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	98.630	98.431	113.890	158.895
Değişim %	15,71	-0,20	15,70	39,52
Para Arzı (Milyon TL)	2.356.126	4.580.782	9.307.620	24.478.359
Değişim %	119,14	94,42	103,19	162,99

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.12: 1999 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

1999	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	64,9	8,2	-3,36	109,08	131,65	39,52	162,99
NEY	83,57	7,26	5,76	108,15	108,54	10,40	105,58
RASYO	0,78	1,12	-0,58	1,008	1,21	3,79	1,54
WYA	74,23	7,73	1,19	108,62	120,25	24,96	134,28

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.11’de *enflasyon oranının* değişimine bakıldığında 1996 yılından itibaren seçim yılından sonra da dahil olmak üzere bir azalış içinde olduğu görülmektedir. Bu durum 1999 seçim dönemindeki enflasyon oranındaki değişimin seçim çevrimlerinin öngörülere ile örtüşmediğini göstermektedir. Fakat Tablo 3.12’de 0,78 olarak hesaplanan enflasyon oranı rasyosu, referans değer olan 1’den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığı ile bağdaşmaktadır.

İşsizlik oranları değişkenleri dikkate alındığında seçim yılından önce 7,4 oranında iken seçim yılında 8,2 seçimden sonra ise 7,0 oranındadır. İşsizlik oranının

1999 seçim dönemindeki bu seyri seçim çevrimlerinin öngörülerini ile uyuşmamaktadır. Bununla birlikte ikinci yönteme göre Tablo 3.12’de hesaplanan işsizlik oranı rasyosu da 1,12 ile referans değeri olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

Tablo 3.11’de *büyüme oranı* değişimi incelendiğinde 1997 yılından 1999’a kadar büyüme oranının bir düşüş eğilimi içinde olduğu görülmektedir. 1999 seçimlerinde teoride öngörülenin aksine seçimlerden önce azalış seçimlerden sonra ise artış olduğu görülmektedir. Bu nedenle 1999 seçimlerinde büyüme oranının değişimi, seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir. Tablo 3.12’de hesaplanan büyüme oranı rasyosu -0,58’dir. Büyüme oranı referans değeri ise 1 olduğundan hesaplanan rasyo seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmez.

1999 seçiminde *kamu geliri* değişim oranları Tablo 3.11’de yer almaktadır. Buradaki değişim oranı seçim yılından önceye göre artış içinde olmuş ve bu artış seçimden sonra da devam etmiştir. Bu nedenle seçim çevrimlerinin öngörüsü ile bağdaşmamaktadır. Buna rağmen İkinci yönteme göre hesaplanan kamu geliri rasyosu ise 1,008 olarak Tablo 3.12’de verilmiştir. Bu durumda seçim çevrimlerinin varlığını desteklemektedir.

Tablo 3.11 incelendiğinde *kamu harcamalarının* oransal değişiminin 1997-1999 yılları arasında sürekli artış içerisinde olduğu söylenebilir. Seçimlerden sonraki yılda ise düştüğü görülmektedir. Burada teoride de; kamu harcamalarının seçimlerden önce artış, seçimlerden sonra ise düşüş eğiliminde olduğu öngörülmektedir. Elde edilen oranlar ile seçim çevrimlerinin varlığı desteklenmektedir. Ayrıca ikinci yönteme göre de hesaplanan kamu harcaması rasyosu 1,21 ile referans değeri olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

Tablo 3.11’de hesaplanan *dış borçlanma* değişimlerine bakıldığında seçimden önceki yılda 15,70 oranındaki değişim seçim yılında 39,52 ile kendini göstermektedir. Seçimden sonra azalarak devam etmiş olması seçim çevrimi varlığını desteklemektedir. Bununla birlikte ikinci yöntemde hesaplanan dış borçlanma

rasyosu Tablo 3.12’de 3,79 ile referans değer 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

Para arzının değişimi Tablo 3.11’de incelendiğinde 1998 ve 1999 yılındaki para arzı artış oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Seçimlerden hemen sonraki yılda ise söz konusu oranda önemli düşüş olduğu gözlenmektedir. Söz konusu sonuç seçim çevrimlerinin para arzı konusundaki öngörüsü ile örtüşmektedir ve iktidarın para arzını seçim amaçlı kullandığını göstermektedir. Ayrıca Tablo 3.12’de 1,54 olarak hesaplanan para arzı rasyosu, referans değer olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

3.2.6. 2002 Seçimleri

Tablo 3.13’de 2000-2002 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 2002 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.13: 2002 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	2000	2001	2002
Enflasyon oranı	54,9	54,4	45,0
İşsizlik oranı	7,0	8,9	10,8
Deflatör	2,30	3,51	4,83
GSMH (TL)	72.436	68.309	72.519
Değişim %	6,77	-5,69	6,16
Kamu Gelirleri (TL)	48.276.316	73.042.279	132.515.262
Değişim %	111,66	51,30	81,42
Kamu Harcamaları (TL)	35.597.402	54.740.738	99.145.126
Değişim %	80,61	53,77	81,11
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	216.032	208.808	287.982
Değişim %	35,96	-3,34	37,92
Para Arzı (Milyon TL)	45.452.619	72.438.036	118.280.491
Değişim %	85,68	59,37	63,29

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.14: 2002 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

2002	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	45	10,8	6,16	81,42	81,11	37,92	63,29
NEY	54,65	7,95	0,53	81,48	67,19	16,30	72,52
RASYO	0,82	1,35	11,44	0,99	1,20	2,32	0,87
WYA	49,83	9,37	3,35	81,45	74,15	27,11	67,90

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.13’de *enflasyon oranı* değişimi incelendiğinde, seçim yılında bir önceki yıla göre düşmüş olsa da, seçimlerden sonraki yıllarda teorinin öngördüğü gibi enflasyon oranında bir artış değil, aksine düşüş eğiliminin olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç, teorinin enflasyon konusundaki öngörüsü ile örtüşmemektedir. Buna rağmen Tablo 3.14’de 0,82 olarak hesaplanan enflasyon oranı rasyosu, referans değer olan 1’den küçük çıkmıştır ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

2002 seçimleri için *işsizlik oranları* değişimine bakıldığında Tablo 3.13’de ve 3.15’de de görüldüğü gibi 2000 yılından 2003 de dahil olmak üzere işsizlik oranında sürekli bir artış olduğu görülmektedir. 2002 seçimleri öncesi ve sonrasında işsizlik oranındaki bu değişimler, seçim çevrimlerinin öngörülleri ile örtüşmemektedir. Ayrıca Tablo 3.14’de 1,35 olarak hesaplanan işsizlik oranı rasyosu, referans değer olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

Tablo 3.13’de yer alan *büyüme oranının* değişimi incelendiğinde 2001 yılında ekonominin küçülmesi yaşanan ekonomik krizle ilişkilidir. 2002 yılında büyüme oranı artmış, seçimlerden sonra ise söz konusu oran azalarak ekonomi büyümesini sürdürmüştür. Seçim çevrimleri teorisinde seçimlerden önce büyüme oranında artış, seçimlerden sonra ise azalış olacağı öngörülmektedir. O halde büyüme oranının seçim dönemindeki değişimi, teorinin öngörüsü ile örtüşmektedir. İkinci yöntemle göre de hesaplanan büyüme oranı rasyosu Tablo 3.14’de 11,44 olarak görülmektedir.

Böylelikle büyüme oranı rasyosu referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

2002 seçim yılı için *kamu geliri* değişim oranına bakıldığında seçim yılından önce görülen azalma, seçim yılında ve sonrasında ise yerini artışa bırakmıştır. Bu da seçim çevrimlerinin öngörülere ile örtüşmemektedir. İkinci yöntemde göre de hesaplanan kamu geliri rasyosu 0,99 olup referans değer 1'den küçüktür ve bu durum seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

2002 seçimindeki *kamu harcamaları* değişim oranı seçim yılından önce azalma seçim yılında ise 81,11'lik bir değişim oranıyla artma eğilimindedir. Fakat aynı artış seçim yılından sonra da devam etmiştir. Bu durum seçim çevrimlerinin öngörülere ile bağdaşmamaktadır. Buna rağmen Tablo 3.14'de ikinci yöntemde göre hesaplanan kamu harcaması rasyosu 1,20 olup referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

Dış borçlanma değişim oranları Tablo 3.13'de yer almaktadır. Değişim oranları seçim öncesinde azalma, seçim yılında ve sonrasında ise artma şeklindedir. Buradaki bu değişim oranları seçim çevrimlerinin varlığına ters düşmektedir. Buna rağmen ikinci yöntemde dış borçlanma rasyosu 2,32'dir. Referans değer olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

Tablo 3.13'de yer alan *para arzı* değişim oranı seçim yılından önce azalma, seçim yılında ve sonrasında ise artış olarak devam etmektedir. Seçim sonrası gerçekleşen bu artış seçim çevrimlerinin teorisi ile uyuşmamaktadır. İkinci yöntemde göre de hesaplanan para arzı rasyosu 0,87 ile referans değer olan 1'in altındadır ve seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

3.2.7. 2007 Seçimleri

Tablo 3.15'de 2003-2007 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 2007 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.15: 2007 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	2003	2004	2005	2006	2007
Enflasyon oranı	25,3	8,6	8,2	9,6	8,8
İşsizlik oranı	11,0	10,8	10,6	10,2	10,3
Deflatör	5,95	6,69	7,17	7,83	8,32
GSMH (TL)	76.338	83.485	90.499	96.738	101.254
Değişim %	5,26	9,36	8,40	6,89	4,66
Kamu Gelirleri (TL)	333.265	1.047.405	1.304.014	1.432.086	1.736.762
Değişim %	151,49	214,28	24,49	9,82	21,27
Kamu Harcamaları (TL)	219.302	776.769	932.910	974.221	1.225.181
Değişim %	121,19	254,19	20,10	4,42	25,76
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	569.790	1.873.627	2.082.109	2.167.562	2.841.125
Değişim %	97,86	228,83	11,13	4,10	31,07
Para Arzı (Milyon TL)	275.852.043	1.139.965.593	1.562.738.585	1.778.125.635	2.281.095.375
Değişim %	133,22	313,25	37,09	13,78	28,29

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.16: 2007 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

2007	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	8,8	10,3	4,66	21,27	25,76	31,07	28,29
NEY	12,95	10,65	7,48	100,02	99,98	85,47	124,33
RASYO	0,68	0,96	0,62	0,21	0,25	0,36	0,22
WYA	10,86	10,47	6,07	60,64	62,87	58,27	76,31

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.15’de *enflasyon oranının* değişimine bakıldığında 2007 seçim yılından önce yüksek olan enflasyon oranının seçim yılında 8,8 oranında bir değer ile düşüş, seçim yılından sonra ise 10,4’lük bir değer ile artış durumuna geçtiği görülmektedir. Bu seçim dönemindeki enflasyon oranındaki değişim seçim çevrimlerinin öngörülere uyum sağlamaktadır. İkinci yöntemle de hesaplanan enflasyon oranı rasyosu Tablo 3.16’da olduğu gibi 0,68’dir. Referans değer olan 1’den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığı ile uyum sağlamaktadır.

İşsizlik oranları değişkenleri dikkate alındığında seçim yılında meydana gelen artış seçim yılından sonra da kendini göstermektedir. Bu durum da teorinin

öngörüsüne ters düşmektedir. Buradaki işsizlik oranı değişimi seçim çevrimlerinin öngörülerini ile uyuşmamaktadır. 2007 seçim yılında ikinci yöntemle göre hesaplanan işsizlik oranı rasyosu ise 0,96'dır. Olması gereken referans değeri 1 iken, hesaplanan işsizlik oranı rasyosu da Tablo 3.16'da görüldüğü gibi 0,96 ile seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

Tablo 3.15'de *büyüme oranlarında* 2005-2007 arası sürekli bir azalış eğilimi hakimdir. Halbuki teoremin öngörüsüne göre büyüme oranları değişimi seçim yılında artış, seçim yılından sonra ise azalış içinde olmalıdır. Böylelikle elde edilen sonuca göre seçim çevrimlerinin varlığını destekler bir özellik elde edilmemiştir. Ayrıca Tablo 3.16'da da 0,62 olarak hesaplanan büyüme oranı rasyosu referans değeri olan 1'den küçüktür ve bu durum seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmemektedir.

2007 seçim yılı için Tablo 3.15'de verilen *kamu geliri* değişim oranı seçim öncesi ve seçim sonrası yılda azalış, seçim yılında da artış içindedir. Oysaki seçim yılında azalış, seçimden sonra ise artış içinde olması gerekir. 2007 yılı seçiminde bu değişim teoremin öngörüsü ile örtüşmemektedir ve seçim çevrimlerinin varlığı ile uyuşmamaktadır. Buna rağmen ikinci yöntemle göre hesaplanan kamu geliri rasyosu Tablo 3.16'da görüldüğü gibi 0,21 ile referans değeri 1'den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

Tablo 3.15'de hesaplanan *kamu harcamaları* değişim oranında seçimden önce azalış, seçim yılında artış ve seçimden sonra ise tekrardan -4,50 oranında bir azalma görülmektedir. Teoride öngörülene göre seçim yılında artması gereken kamu harcamalarının tam tersi bir seyir izlediği görülmektedir. Bu bağlamda seçim çevrimlerinin öngörülerini ile uyuşan bir durum bulunmamaktadır. Bununla birlikte ikinci yöntemle göre hesaplanan kamu harcaması rasyosu Tablo 3.16'da 0,25 olarak görülmektedir. Referans değeri 1'in altında kalması sebebiyle seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikten bahsedilemez.

Seçim döneminde yapılan *dış borçlanma* değişim oranları incelendiğinde seçim yılından önce görülen azalma seçim yılında kendini 31,07 değişim oranıyla artış olarak göstermektedir. Ayrıca seçim yılından sonra da tekrardan azalış eğilimi

içerisine girdiği görülmektedir. Buradaki dış borçlanma değişim oranları teorisinin öngörüsüne uyum sağlamaktadır ve seçim çevrimlerinin öngörüsünü desteklemektedir. Buna rağmen 2007 yılı seçimi için ikinci yönteme göre hesaplanan ve Tablo 3.16’da görülen dış borçlanma rasyosu 0,36 olup referans değer olan 1’den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermemektedir.

Tablo 3.15 incelendiğinde 2007 seçimlerden önce *para arzı* değişim oranı 13,78 iken seçim yılında 28,29 oranında bir değişim yaşayarak arttığı görülmektedir. Seçimlerden sonraki yıl ise teoriye uygun bir şekilde tekrardan azalma eğilimine girmiştir. 2007 para arzındaki bu değişim seçim çevrimlerinin varlığı ile desteklenmektedir. Ancak Tablo 3.16’da ikinci yönteme göre hesaplanan para arzı rasyosu ise 0,23 ile referans değer olan 1’den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

3.2.8. 2011 Seçimleri

Tablo 3.17’de 2008-2011 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 2011 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.17: 2011 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	2008	2009	2010	2011
Enflasyon oranı	10,4	6,3	8,6	6,5
İşsizlik oranı	11,0	14,0	11,9	9,8
Deflatör	9,32	9,81	1,03	1,126
GSMH (TL)	101.921	97.003	105.885	115.174
Değişim %	0,65	-4,82	9,15	8,77
Kamu Gelirleri (TL)	1.616.432	2.737.146	2.448.376	3.904.756
Değişim %	-6,92	69,33	-10,55	59,48
Kamu Harcamaları (TL)	1.170.010	2.222.681	1.831.553	2.780.120
Değişim %	-4,50	89,97	-17,59	51,79
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	2.701.230	4.268.587	3.393.813	4.674.107
Değişim %	-4,92	58,02	-20,49	37,72
Para Arzı (Milyon TL)	2.381.887.826	4.610.271.269	4.097.650.720	6.542.874.446
Değişim %	4,42	93,56	-11,12	59,67

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.18: 2011 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

2011	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	6,5	9,8	8,77	59,48	51,79	37,72	59,67
NEY	8,43	12,3	1,66	17,28	22,62	10,86	28,95
RASYO	0,77	0,79	5,27	3,44	2,28	3,47	2,06
WYA	7,47	11,05	5,21	38,38	37,20	24,29	44,31

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.17’de *enflasyon oranına* bakıldığında seçim yılında, bir önceki yıla göre bir azalış, seçimden sonra ise artış gerçekleştiği görülmektedir. 2011 seçimi için meydana gelmiş olan bu değişim seçim çevrimlerinin enflasyon oranındaki teorisi ile uyuşmaktadır. Ayrıca ikinci yöntemde göre hesaplanan enflasyon oranı rasyosu da Tablo 3.18’de görüldüğü gibi 0,77’dir. Bu bağlamda referans değer olan 1’den küçüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

İşsizlik oranları incelendiğinde Tablo 3.17’de yer alan seçim yılı oranı, öncesi yıla göre daha düşük bir orandadır. Seçimden sonra ise artması gereken işsizlik oranı tam tersine tekrardan bir azalma eğilimi içine girmiştir. İşsizlik oranının seçim dönemindeki bu değişimi seçim çevrimlerinin öngörüsü ile örtüşmemektedir, dolayısıyla da seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir. Buna karşın ikinci yöntemde hesaplama sonucu elde edilen işsizlik oranı rasyosu Tablo 3.18’de görüldüğü gibi 0,80’dir ve referans değer olan 1’den küçüktür. Bu durum da seçim çevrimlerinin varlığına işaret etmektedir.

Tablo 3.17’de görülen 2011 seçimlerinde teorinin öngörüsüne ters olarak *büyüme oranının* artış yerine 8,77’lik bir oran ile azalış içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca bu azalışın seçimden sonra da devam ettiği görülmektedir. Ortaya çıkan bu durum seçim çevrimlerinin teorisi ile uyuşmamaktadır. Buna rağmen Tablo 3.18’de ikinci yöntemde göre hesaplanan büyüme oranı rasyosu 5,27 ile referans değer olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

2011 seçim yılı için Tablo 3.17’de verilen *kamu geliri* değişim oranı seçim yılından önceki yıl -10,55 iken, seçim yılında ise artış göstererek 59,48 olduğu görülmektedir. Kamu gelirinin 2011 seçim dönemindeki bu oransal değişimi seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikle değildir. Ayrıca buna ek olarak da ikinci yönteme göre hesaplanan kamu geliri rasyosu Tablo 3.18’de görülmektedir. Kamu geliri rasyosunun referans değer olan 1’den büyük olması seçim çevrimlerinin varlığına ters düşmekte ve seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

Tablo 3.17’de hesaplanan *kamu harcaması* değişim oranı seçim yılında ciddi anlamda bir sıçrama yaparak artış göstermiştir. Seçim yılında meydana gelen bu artış seçimden sonra yerini tekrardan azalışa bırakmıştır. Kamu harcamalarının bu oransal değişimi teorinin öngörüsü ile tutarlıdır ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir. Bununla birlikte Tablo 3.18’de ikinci yönteme göre hesaplanan kamu harcaması rasyosu 2,28’dir. Kamu harcamaları sonucunda hesaplanan rasyonun referans değer olan 1’den büyük olduğu ve böylelikle de seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik gösterdiği de görülmektedir.

2011 seçim yılında yapılan *dış borçlanma* değişim oranları Tablo 3.17’de seçim yılından önce düşüş, seçim yılında artış ve sonrasında ise tekrardan azalış içinde olduğu görülmektedir. Burada meydana gelen bu değişim teorinin öngörüsüne uymaktadır. Bununla birlikte Tablo 3.18’de ikinci yönteme göre hesaplanan dış borçlanma rasyosu 3,47 olup referans değer 1’in üzerinde çıkmıştır ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

Tablo 3.17 incelendiğinde 2011 seçim yılında teoride öngörüldüğü gibi seçimlerden bir önceki yıla göre *para arzı* artış oranında bir artış görülmektedir. Teorinin öngörüsüne uyum sağlar şekilde seçimden sonraki yılda da para arzı artış oranı düşmüştür. Bu sebeple para arzının 2011 seçim dönemindeki bu oransal değişimi teorinin öngörüsüyle uyuşmaktadır. Ayrıca Tablo 3.18’de ikinci yönteme göre 2,06 olarak hesaplanan para arzı rasyosu, referans değer olan 1’den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik göstermektedir.

3.2.9. 2015 Seçimleri

Tablo 3.19’da 2012-2015 yılları arasında enflasyon, işsizlik, büyüme oranları, kamu harcamaları, kamu gelirleri ve dış borçlanma ile para arzı değişimlerine ilişkin veriler yer almaktadır. Bu tablo seçilmiş olan 20015 yılındaki parametrelerin oransal olarak değişimlerinin ifade edilmesinde kullanılacaktır.

Tablo 3.19: 2015 Seçim Yılı Verileri

Değişkenler	2012	2013	2014	2015
Enflasyon oranı	8,9	7,5	8,9	7,5
İşsizlik oranı	9,2	9,7	9,9	11,4
Deflatör	1,20	1,27	1,38	
GSMH (TL)	117.625	122.556	126.127	
Değişim %	2,12	4,19	2,91	
Kamu Gelirleri (TL)	3.132.369	4.348.922	3.960.836	5.432.995
Değişim %	-19,78	38,83	-8,92	37,16
Kamu Harcamaları (TL)	2.363.030	3.154.515	3.012.987	
Değişim %	-15,00	33,49	4,19	
Dış Borçlanma (Milyon ABD \$)	3.808.134	5.188.200	4.521.516	
Değişim %	-18,53	36,24	- 12,95	
Para Arzı (Milyon TL)	4.835.451.022	12.134.027.080	11.444.338.921	16.080.070.573
Değişim %	-26,10	150,94	-5,68	40,51

Kaynak: Dünya Bankası, Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 3.20: 2015 Seçim Döneminde Analize Konu Olan Parametrelere İlişkin Hesaplanan Rasyolar

2011	Enflasyon	İşsizlik	GSMH	Kamu Gelirleri	Kamu Harcamaları	Dış Borçlanma	Para Arzı
EY	7,5	11,43		37,16			40,51
NEY	8,43	9,13		-9,5			39,71
RASYO	0,89	1,25		-3,8			1,01
WYA	7,97	10,28		13,79			40,11

EY: Seçim yılı

NEY: Seçimlerin yapılmadığı yılı ifade eder ve iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalaması alınarak hesaplanır.

WYA: Analiz edilecek seçim yılı da dahil olmak üzere iki seçim dönemi arasındaki yıllara ait verilerin ortalamasıdır. $(EY+NEY)/2$ olarak hesaplanır.

RASYO: EY/NEY şeklinde elde edilir.

Tablo 3.19’da *enflasyon oranı* incelendiğinde seçim yılından önceki yıl meydana gelen artışın seçim yılında yerini azalışa bıraktığı görülmektedir. Bu durum seçim çevrimlerinin teorisi ile bağdaşmaktadır. İkinci yonteme göre de hesaplanan

enflasyon oranı rasyosu 0,89 ile referans değeri 1'in altındadır ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

2015 seçim yılında gerçekleşen *işsizlik oranına* Tablo 3.19'a bakıldığında 2012'den 2015'e kadar sürekli bir artış eğilimi içinde devam ettiği görülmektedir. Buradaki artış seçim yılında da devam ettiğinden seçim çevrimlerinin teorisi ile uyuşmamaktadır. Bununla birlikte ikinci yöntemle göre de hesaplanan işsizlik oranı rasyosu Tablo 3.20'de 1,25 olarak görülmektedir. Referans değeri ise 1 olduğundan işsizlik oranı rasyosu 1,25 ile referans değerden büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

Kamu geliri değişim oranları Tablo 3.19'da incelendiğinde seçim yılından önce düşüş, seçim yılında ise kendini artış olarak göstermektedir. Halbuki seçim yılında azalması gereken kamu geliri değişim oranının arttığı görülmektedir. Bu durum ise öngörülen teoriye uymamaktadır. Buna rağmen Tablo 3.20'ye bakıldığında kamu geliri rasyosunun -3,8 ile referans değeri olan 1'den küçük olduğu görülmektedir. Böylelikle de seçim çevrimlerinin varlığının desteklendiği görülmektedir.

Tablo 3.19'da *para arzı* değişim oranı incelendiğinde seçim yılından önceki yıl görülen azalma seçim yılında ise artış olarak görülmektedir. 2015 seçim yılındaki bu değişim seçim çevrimlerinin öngörüsünü desteklemektedir. İkinci yöntemle göre de hesaplanan para arzı rasyosu 1,01 olup referans değeri olan 1'den büyüktür ve seçim çevrimlerinin varlığını destekler özelliktedir.

Buraya kadar yapılan analizlerin özet hali Tablo 3.21'de verilmektedir.

Tablo 3.21: Genel Sonuç ve Bulgular

1. Yöntem	Yıllar									
	Değişkenler	1983	1987	1991	1995	1999	2002	2007	2011	2015
Enflasyon	+	-	-	-	-	-	-	+	+	+
İşsizlik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dış Borçlanma	-	-	-	-	+	-	+	+	-	-
Para Arzı	-	+	-	+	+	-	+	+	+	+
Kamu Geliri	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
Kamu Harcaması	-	*	-	-	+	-	-	+	-	-
Büyüme	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-
2. Yöntem										
Enflasyon	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+
İşsizlik	-	-	-	+	-	-	+	+	-	-
Dış Borçlanma	-	-	-	-	+	+	-	+	*	*
Para Arzı	-	-	-	+	+	-	-	+	+	+
Kamu Geliri	+	+	-	-	+	+	+	-	+	+
Kamu Harcaması	-	-	-	+	+	+	-	+	*	*
Büyüme	+	+	-	+	-	+	-	+	*	*

1980-2015 yılları arasında incelenen 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015 seçim dönemlerinde parametrelerin oransal değişimleri ve parametrelerin seçim yılındaki değişiminin seçimlerin yapılmadığı yılların ortalamasına oranlanması ile bulunan rasyolarına ilişkin yapılan değerlendirmelerde; her iki yöntemde de tüm parametrelerin eş zamanlı olarak seçim çevrimlerinin varlığını destekleyecek biçimde hareket ettikleri görülmediğinden, seçim çevrimlerinin varlığı kesin olarak söylenememektedir.

Ayrıca değişkenler üzerinde her iki yönteme göre seçim çevrimlerinin sıklık (frekans) değerleri Tablo 3.22’de verilmiştir.

Tablo 3.22: Genel Sonuç ve Bulguların Yorumu

Değişkenler	1. Yöntem		2. Yöntem	
	Sayı (Sıklık)	Yıllar	Sayı (Sıklık)	Yıllar
Enflasyon	4	1983, 2007, 2011, 2015	7	1983, 1987, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015
İşsizlik	0	-	3	1995, 2007, 2011
Dış Borçlanma	3	1999, 2007, 2011	3	1999, 2002, 2011
Para Arzı	6	1987, 1995, 1999, 2007, 2011, 2015	4	1995, 1999, 2011, 2015
Kamu Geliri	1	1987	6	1983, 1987, 1999, 2002, 2007, 2015
Kamu Harcaması	2	1999, 2011	4	1995, 1999, 2002, 2011
Büyüme	2	1995, 2002	5	1983, 1987, 1995, 2002, 2011

Birinci yönteme göre en sık değişken, 6 kere tekrarlanmış olan para arzı olmakla birlikte; takibinde sırasıyla enflasyon, dış borçlanma, kamu harcaması-büyüme, kamu geliri ve işsizlik yer almaktadır.

İkinci yönteme göre ise; analiz dönemi içerisinde en sık değişken 7 kere tekrarlanmış olan enflasyon olup sonrasında sıklık derecesine göre; sırasıyla kamu geliri, büyüme, kamu harcaması-para arzı ve işsizlik-dış borçlanma gelmektedir.

Analiz dönemi içinde, birinci ve ikinci yöntemin en sık örtüştüğü ise para arzı değişkenidir. Sonrasında ise; enflasyon, dış borçlanma, büyüme, kamu harcaması, kamu geliri ve işsizlik gelmektedir.

Para arzı birinci yöntemde analiz dönemi içinde en sık kullanılan değişken olup 6 yılda da etkisini göstermiştir. İkinci yönteme göre de analiz dönemi içinde 4 kere etkilemiştir. Bu bağlamda Tablo 3.22’de de görüldüğü gibi birinci ve ikinci yöntemin en sık birbirlerini destekledikleri değişken para arzı olmaktadır.

İşsizlik değişkeninin ise; birinci yönteme göre analiz dönemi içerisinde hiçbir etkisi olmasa da ikinci yönteme göre 3 kere etkilediği görülmektedir. Böylelikle değişkenler arasındaki sıklık derecesi en az olan ise işsizlik olmaktadır.

1991 yılı analiz dönemindeki tüm yıllardan ayrı olup, Nordhaus tarzı öngörülerin hiçbirini desteklemeyişi açısından önemlidir. Ayrıca; birinci yöntemde değişkenlerin etkili oldukları yılların, ikinci yöntemde de etkili oldukları görülmektedir.

SONUÇ

Hükümetler, seçimde başarılı olabilmek ve seçimi kazanabilmek adına ekonomiyi kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettirmektedir. Meydana gelen bu hareketlilik iktisat literatüründe Politik Konjonktür Dalgalanmaları olarak yer alır.

Bu bağlamda Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorisi, geleneksel ve modern yaklaşım olarak farklı iki başlık altında incelenmektedir. Geleneksel yaklaşım; hükümetlerin tekrardan seçilebilmek için iyi bir performans göstereceğini ve seçmenleri etkilemek adına genişletici ekonomik politikaları uygulayacağını ifade ederken Politik konjonktür dalgalanmaları yaklaşımının gelişim aşamasının ikinci ayağı olarak adlandırılan modern yaklaşım da ise; rasyonel beklentiler hipotezinin geçerli olduğu durumlarda dahi, fırsatçı ya da partizan eğilimlere rastlanabileceğini kanıtlamaya çalışan modelleri kapsamaktadır.

Geleneksel ve modern yaklaşımlar da kendi içlerinde fırsatçı ve partizan model olarak ikiye ayrılmaktadır. Fırsatçı modelde politikacılar; partizan amaçlarda olmayıp daha çok seçim kazanma odaklı olarak hareket ederlerken, partizan modellerde ise; politikacılar ideolojik politikalarla ait oldukları kendi seçmen grubunun oylarını kazanmaya çalışırlar.

Bu çalışmada 1980-2015 yılları arasında Türkiye’de gerçekleştirilen genel seçimler, Nordhaus’un ortaya koymuş olduğu geleneksel fırsatçı seçim çevrimleri temel alınarak analiz edilmiştir. Bu analiz de kullanılan değişkenler ise; enflasyon, işsizlik, büyüme, kamu geliri, kamu harcaması, para arzı, dış borçlanma ve büyüme oranıdır.

Enflasyon verilerinde bir takım farklı yöntemlerle fiyat artışlarını seçim sonrası dönemlere erteleyerek enflasyonda düşüş olduğu izlenimi verilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Buradaki enflasyon oranlarının düşürülemeyişi hükümetlerin ekonomiyi tam olarak kontrol altında tutamadıklarını da göstermektedir Politik konjonktür dalgalanmalarının varlığını ölçmede Türkiye’nin oldukça önemli ekonomik sorunu olmuş olan enflasyon oranı; bu hususta oldukça önem arz etmektedir.

İşsizlik verilerine bakıldığında ise; birçok iş arayan ve işsiz olmasına karşın İşçi Bulma Kurumu'na kayıt o denli olmamaktadır. Bununla birlikte kayıt dışı iş gücünün de olduğu yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda işsizlik değişkenlerinin Türkiye için çok da güvenilir bir değişken olmadığı görülse de son yıllarda İşçi Bulma Kurumuna kayıt olmanın işsizlik ödeneği gibi bir getirisi olması sebebiyle işsizlik oranları incelenebilir özellik göstermektedir.

Kamu harcamalarında ise; seçimler ile arasında olumlu yönde kuvvetli bir ilişki vardır. Hükümetler seçim zamanlarında kamu harcamalarını olabildiğince hızlı bir şekilde arttırıp, iktidar güçlerini de oylarını maksimize edecek yönde kullanarak o yönde sonuçlar elde ederler. Asıl olan kamu harcamalarında meydana gelen artışın büyümeyle olumlu yönde etkileyeceği beklentisidir.

Fırsatçı konjonktürel dalgalanmalar teorisinde; seçim yılında ve seçimlerden hemen önceki dönemde *büyümenin* var olması gerekir. Fakat Türkiye'de büyüme oranları seçim zamanlarında tam tersi bir durum göstermektedir ki bu yapılan çalışmadan da elde edilen sonuçlardan biridir. Birinci yönteme göre; büyüme oranlarının seçim çevrimlerinin varlığını destekleme konusunda elde edilen sonuçlarda sadece 2002 yılı seçimi için seçim çevrimlerini desteklediği onun harici diğer hiçbir seçim zamanında olumlu olmadığı ve seçim zamanlarında büyümenin sağlanamadığı görülmektedir. Ayrıca ikinci yönteme göre de 1991, 1999 ve 2002 yılları seçim dönemleri için yine aynı durum geçerlidir. Bununla birlikte kamu harcamalarının seçim zamanlarında artmış olmasına rağmen büyümenin gerçekleşmiyor olması da sorgulanmaya açıktır, son olarak büyümenin seçim zamanları ile ters orantılı olup negatif bir bağıta sahip oldukları söylenebilir.

Para arzı ise; seçim öncesinde meydana gelecek artışların kişilerin kendi refah düzeylerinin arttığı hissine kapılıp, oy kullanımında o yönde olumlu olarak etki edebilmesinden dolayı oldukça önemlidir. Çalışmada da para arzının seçim dönemlerinde gerek birinci, gerek ikinci yönteme göre elde edilen sonuçlarda etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Kamusal ihtiyaçların karşılanmasında finansman kaynağının çoğunu oluşturan *vergiler ise*; iktidarların güçlerini kullanmış oldukları en önemli araçlardan biridir. Vergiler genellikle seçmenler üzerinde bir yük olarak görülen ve sevilmeyen bir durumdur. Bu yüzdendir ki hükümetler de seçim zamanları yada öncesinde olabildiğince vergi indirimlerine giderler yada seçmenlere yük olacak bir durumda vergilerle oynamazlar. Çalışmanın birinci yöntemdeki analizinde; 1995 yılı hariç diğer yıllarda bu durumun desteklendiği, ikinci yönteme göre ise; 1995 ve 2011 yılları hariç diğer yılların bu durumu desteklediği görülmektedir.

Dış borçlanma verileri incelendiğinde ise; hükümetlerin harcamaları finanse etmede en önemli araç olarak görmüş oldukları vergilerde herhangi bir oynama yapamamaları onları zamanla kaynak yetersizliğinde dış borçlanmaya mecbur kılmaktadır. 1999 ve 2011 seçim yılları ise gerek birinci yöntemde gerekse ikinci yöntemde bu durumu destekler özelliğindedir.

1983 seçimlerinde, birinci yönteme göre seçilmiş olan parametrelerin oransal değişimlerine bakıldığında enflasyon parametresi hariç diğer hiçbir parametrenin Geleneksel Oportunist Seçim Çevrimlerinin öngörüsünü desteklediği görülmemektedir. 1983 seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analizinde ise; büyüme, kamu geliri ve enflasyon parametrelerinin seçim çevrimlerinin varlığını desteklediği, işsizlik, para arzı, kamu harcaması ve dış borçlanma parametrelerinin ise seçim çevrimlerinin varlığını desteklemediği görülmektedir.

1987 seçim yılında ise, birinci yönteme göre seçilmiş olan parametrelerin oransal değişimleri incelendiğinde; kamu geliri ve para arzı parametrelerinin dışında kalan hiçbir parametrenin seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellik gösterdiğinden söz edilemez. 1987 seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analiz sonucunda ise; kamu harcaması, dış borçlanma, para arzı ve işsizlik parametrelerinin seçim çevrimlerinin varlığıyla örtüşmediği, büyüme oranları, enflasyon ve kamu geliri parametrelerinin ise seçim çevrimlerinin varlığıyla örtüştüğü görülmektedir.

1991 genel seçimlerinin birinci yönteme göre yapılan analizlerinde, hiçbir parametrenin seçim çevrimlerinin varlığı ile uyuşmadığı görülmektedir. 1991

seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analizinde de ilk yöntemdeki parametrelere ilişkin bulgular gibi; bu yöntemde de seçim çevrimlerinin varlığını destekler bir parametrenin bulunmadığı görülmektedir.

1995 genel seçimlerinin birinci yönteme göre yapılan incelemesinde büyüme oranı ve para arzı parametresine ilişkin sonuçlar seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte iken, kamu harcamaları, dış borçlanma, kamu geliri, enflasyon ve işsizlik oranına ilişkin bulguların seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte olmadığı görülmektedir. 1995 genel seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analizinde; kamu harcaması, işsizlik, para arzı ve büyüme oranına ilişkin bulgular seçim çevrimlerini destekler iken, enflasyon, kamu geliri ve dış borçlanma parametreleri seçim çevrimlerinin öngörülerini desteklememektedir.

1999 genel seçimlerinin birinci yönteme göre yapılan analizinde kamu harcamaları, dış borçlanma ve para arzı oranı parametrelerine ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını desteklerken, büyüme oranı, kamu geliri, enflasyon ve işsizlik oranlarına ilişkin bulgular ise seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir. 1999 genel seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analizinde kamu harcaması, dış borçlanma, para arzı, kamu geliri ve enflasyon oranı parametrelerine ilişkin değerlendirmeler seçim çevrimlerinin varlığını desteklemekte iken, büyüme oranı ve işsizlik oranı parametrelerine ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

2002 genel seçimlerinin birinci yönteme göre yapılan analizinde, büyüme oranı parametresine ilişkin değerlendirme seçim çevrimlerinin varlığını destekler iken, kamu harcaması, dış borçlanma, para arzı, enflasyon, işsizlik ve kamu geliri oranlarına ait parametreler ise seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir. 2002 genel seçimlerinin ikinci yönteme göre yapılan analiz değerlendirmesinde ise; kamu harcaması, büyüme oranı, kamu geliri, dış borçlanma ve enflasyon oranı parametrelerine ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte iken, para arzı ve işsizlik parametresine ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını destekler özellikte değildir.

2007 genel seçimlerinin birinci yöntemine göre yapılan değerlendirmesinde dış borçlanma, para arzı ve enflasyon oranı parametrelerine ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını desteklemekte iken kamu harcaması, büyüme oranı, kamu gelirleri ve işsizlik oranları seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir. 2007 genel seçimlerinin ikinci yöntemine göre yapılan analizinde, kamu gelirleri, işsizlik ve enflasyon hariç diğer hiçbir parametrelere ait bulguların seçim çevrimlerinin varlığı tarafından desteklenmediği görülmektedir.

2011 genel seçimlerinin birinci yöntemine göre yapılan incelemesinde kamu harcaması, dış borçlanma, para arzı ve enflasyon oranına ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin öngörülere ile örtüşmektedir. Fakat; büyüme oranı, kamu geliri ve işsizlik oranları seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir. 2011 genel seçimlerinin ikinci yöntemine göre analizinde ise; kamu harcamaları, büyüme oranları, dış borçlanma, para arzı, enflasyon ve işsizlik oranları seçim çevrimlerinin varlığını destekler, kamu geliri ise destekler özellikle değildir.

2015 genel seçimlerinin birinci yöntemine göre yapılan analizinde para arzı ve enflasyon oranına ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin öngörülerini desteklemektedir. Fakat işsizlik, büyüme oranı, dış borçlanma, kamu harcaması ve kamu gelirlerine ait bulgular ise seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir. 2015 genel seçimlerinin ikinci yöntemine göre analizinde ise para arzı, kamu geliri ve enflasyon oranına ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını desteklemekte iken işsizlik oranına ilişkin bulgular seçim çevrimlerinin varlığını desteklememektedir.

Nordhaus ortaya koymuş olduğu Geleneksel Opportünist Seçim Çevrimleri Teorisinin öngörülerinin seçim öncesinde uygulanan genişletici politikaların seçim sonrasında yerini daraltıcı ekonomik politikalara bırakmadığına veya bırakmakta zorluk çekildiğine işaret etmektedir. Nordhaus modeli varsayımı ve öngörülere referans alınarak yapılan bu analiz sonucunda modelde öngörülen sonuçlar elde edilememiş ve bu bağlamda seçim çevrimlerinin varlığı da kesin olarak görülememiştir.

KAYNAKÇA

Akalın, Gülsün ve Kemal Erkişi (2007); “Türkiye’de Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Geleneksel Oportünist Seçim Çevrimleri Açısından Değerlendirilmesi,” *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, s. 89-116.

Akça, Haşim (2011); “Devlet Müdahalesinin Başarısızlığı Üzerine Bir Değerlendirme,” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Maliye Bölümü, Cilt 20, Sayı 3. s. 179-190.

Akçoraoglu, Alpaslan ve Funda Yurdakul (2004); “Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama,” *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 59, Sayı 1, s. 1-25.

Akdoğan, Abdurrahman (2014); *Kamu Maliyesi*, 15. Baskı, Gazi Kitabevi.

Akgün Birol (2007); *Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler ve Siyasal Sistem*, Nobel Yayınları, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (1990a); “Çağdaş İktisadi Düşünceler,” *Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1-2, s. 38.

Aktan, Coşkun Can (1990b); “Politikanın Ekonomik Analizi”: *Kamu Tercih Teorisi*,” *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, s. 39.

Aktan, Coşkun Can (1993); “Politikada Rant Kollama,” *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 4, s.119-125.

Aktan, Coşkun Can (1994); *Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat*, Takav Matbaası, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (1999); *Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplam Ahlak Doğru: 3-Siyasal Ahlak*, Arı Düşünce ve Toplumsal Düşünce Derneği Yayınevi, İstanbul.

Aktan, Coşkun Can (2001a); “Yolsuzluklarla Mücadelede Anayasal İktisat Perspektifi,” Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Yayınları, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (2001b); *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*, Anadolu Matbaacılık, 1. Baskı, İzmir.

Aktan, Coşkun Can (2002a); “Kahrolsun Demokrasi, Yaşasın Demarşi,” *Anayasal İktisat*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (2002b); *Anayasal İktisat*, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Aktan, Coşkun Can (2004); *Yeni İktisat Okulları*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici (2001); “Kamu Ekonomisinde Karar Alma ve Oylama Yöntemleri,” *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi*, Sayı 1, Cilt 1, s. 86-114.

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici (2007a); *Modern Politik İktisat Kamu Tercih: “Siyasal Süreçte Enformasyon Sorunları ve Demokrasinin Başarısızlığı,”* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Aktan, Coşkun Can ve Dilek Dileyici (2007b); *Modern Politik İktisat Kamu Tercih: “Kamu Tercih İktisadına Giriş,”* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Aktan, Coşkun Can, Mustafa Sakal ve Dilek Dileyici (2007); *Modern Politik İktisat Kamu Tercih: “Bürokratik Davranışların Ekonomik Teorisi: Kamu Tercih Yaklaşımı Açısından Bir Değerlendirme,”* Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Alberto, Alesina, Nouriel Roubini ve Gerald D. Cohen (1999); *Politika Cycles and Macroeconomy*, London, England, MIT Press.

Alberto, Alesina and Nouriel Roubini (1992); “Political Cycles in OECD Economics,” *The Review of Economic Studies*, Sayı 59, s.663-688.

- Altun, Tülin (2014); “Türkiye’de Fırsatçı ve Partizan Politik Konjonktürel Dalgalanmalar: 1950-2000,” *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 36, Sayı 2, s.49-52.
- Arda, Erhan (2002); *Ekonomi El Sözlüğü*, Alfa Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 1.Baskı, İstanbul.
- Atay, Kahraman (2006); “Seçim Ekonomisinin Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikaları Üzerindeki Etkisi,” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s.13-23.
- Atılğan, Hasan (2009); “Parasal Anayasa,” *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Cilt 1, No 1, s.11-34.
- Bağdıçen, Muhlis (2001); “Belediyelerde Bütçe Talebinin Kamu Tercih Kuramı Çerçevesinde Ampirik Analizi,” Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 16, Sayı 1, s. 113-115.
- Bahçe, Abdullah Burhan (2006); “*Politik Konjonktür Dalgalanmaları Çerçevesinde Seçimlerin Ekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması (1980-2006)*,” Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, s.1-142.
- Bakırtaş, İbrahim (1998); “Politik Ekonomik Dalgalanmalar Kuramı Kapsamında Türkiye’deki Politik Yapının Ekonomi Üzerindeki Etkisi,” *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s. 47-63.
- Ball, Alan R ve B. GuyPeters (1977); “*Modern Politicsand Government*,” Palgrave Publishers, Sixthedition.
- Balyemez, A. Sinan (2008); “*Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Seçim Ekonomisi Uygulamalarının Kamu Maliyesine Yansımaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*,” Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 1-288.

- Bayraktar, Yüksel (2005); “Piyasanın Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına: İktisadi Düşüncenin Evrimi,” *Bütçe Dünyası*, Ankara, Sayı 21, s.18-26.
- Bengtsson, Asa (2004); Economic voting: The effect of political context, volatility and turnout on voters’ assignment of responsibility,” *European Journal of Political Research*, Cilt 43, Sayı 5, s.749-767.
- Berger, Helge ve Ulrich Woitek (1997); “Searching for Political Business Cycles in Germany,” *Public Choice*, Cilt 91, Sayı 2, s.179-198.
- Bulutoğlu, Kenan (1988); *Kamu Ekonomisine Giriş*, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul.
- Cagan, Phillip David ve (1956); “*The Monetary Dynamics of Hyperinflation*,” *Studies in the Quantity Theory of Money*, Chicago University of Chicago Press, s. 25-117.
- Carlsen, Fredric ve Elin F. Pedersen (1999); “Rational Partisan Theory: Evidence for Seven OECD Economies,” *Economics and Politics*, Sayı 11, s.13-32.
- Çinko, Levent (2005); “Modern Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi: Rasyonel Beklentileri İçeren Politik Konjonktür Hareketleri,” *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, s.326-335.
- Çinko, Levent (2006); “Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme,” *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 61(1), s. 103-116.
- Çelebi, Kemal (2000); *Kamu Ekonomisi Analizi*, Emek Matbaası, Manisa.
- Çelik, Murat (2015); “*Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi İle Siyaset-Ekonomi İlişkileri*,” Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- Damlapınar, Zülfikar ve Şükrü Balcı (2005); “Seçmenin Zihnindeki Aday İmajını Belirleyen Etkenler: 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri Alan Araştırması,” *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(1), s.58-79.
- Demir, Osman ve Nazım Öztürk (2001); ”Kamu Tercihinin Oylama Yöntemi İle Tespitinde Karşılaşılan Sorunlar,” *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart, Sayı 1, Yıl 1, s.68-85.
- Doğan, Adem ve Göksel Göker (2010); “Yerel Seçimlerde Seçmen Tercih (29 Mart Yerel Seçimleri Elazığ Seçmeni Örneği),” *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), s.159-187.
- Douglas A. Hibbs (1977); “Political Parti esand Macro economic Policy,” *The American Political Science Revrew*, Cilt 71, Sayı 4.
- Dura, Yahya Can (2016); “Kamu Tercih Teorisinde Kamusal Etkinlik Problemi,” *Türk İdare Dergisi*, s. 113-115.
- Dursun, Davut (2002); *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ekelund, Robert and Robert D. Tollison (1986); *Economics, Boston: Little, Brown and Company*.
- Eker, Aytaç (1994); *Politik Yozlaşma*, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, Caner (2016); “KPSS A Grubu Maliye- Maliye Teorisi Ders Notları,” Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Erdoğan, Seyfettin (2004); *Politik Konjonktür Hareketleri Teorisi Perspektifi İle Siyaset-Ekonomi İlişkiler*, Değişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Erdoğan, Seyfettin ve Hilal Bozkurt (2009); “Demokratik Rejimlerde Parasal Politik Konjonktür Hareketleri: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme,” *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s.1-13.

Eren, Ercan (1993); “Politika ve Ekonomi: Siyasal Konjonktür Dalgaları,” *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt 8, Sayı 89, s.59-64.

Ergün, Mine (2000a); Electoral Political- Business Cycles in Emerging Markets: Evidence From Turkey, Russian & East European Finance and Trade, Sayı 36, ABI/INFORM Global, s.6-29.

Ergün, Mine (2000b); “*Electoral Political Business Cycles In Turkey*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erim, Neşe (2007); “*İktisadi Düşünce Tarihi*,” Palme Yayıncılık, Ankara.

Friedman, Milton and Rose Friedman (1980); *Free To Choose*, New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Göker, Serkan (2014); “*Anayasal İktisat Teorisi Kapsamında Mali Kurallar*,” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Denizli, s.40.

Güneş, İsmail (2001); “Kolektif Karar Alma Mekanizmasında Kullanılan Oylama Yöntemleri,” *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1-2, s.143.

Güvel, Enver Alper (1998); “Bürokratik ve Politik Yozlaşmanın Ekonomik Analizi,” *İktisat İşletme ve Finans*, Sayı 146, Cilt 13, s.27.

DÜNYA BANKASI (2016); Sayısal Göstergeler- Veriler, <http://databank.worldbank.org/> (Erişim Tarihi: 2016).

<http://karagul.org/mkleler/8-akademi/17-anaysa-ikt.html> (Erişim Tarihi: 04.03.2016).

KALKINMA BAKANLIĞI (2016); Ekonomik- Sosyal Göstergeler, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx> (Erişim Tarihi: 2016).

Işık, Abdulkadir, Mustafa Sakal ve Metin Meriç (2010); “Anayasal İktisat ve Teorisi ve Mali Kurallar: Türkiye’de Uygulanabilirliği,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, s.1-25.

İlkorkor, Yunus Emre (2013); “Kamu Hizmetlerinde Etkinliği Sağlama,” *İdarecinin Sesi* (Eylül- Ekim- Kasım- Aralık). s.31-36.

Kalkan, Adnan ve Hasan Erdoğan (2011); “Yerel Yönetim Başarısını Seçmen Tercihini Etkileyen Unsurlar: Bucak İlçesinde Bir Araştırma,” *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13, s.217-240.

Kapani, Münci (1996); *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Karaçor ve Saraç (2005); “Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması,” *Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, s.105.

Kılıç, Esra Aydın (2012); “Seçmenlerin Oy Verme Davranışlarında Etkili Olan Siyasal Faktörlere İlişkin Bir Araştırma: Ankara Örneği,” *21.Yüzyıl’da Sosyal Bilimler*, Sayı 2. s.185-189.

Kızılboğa, Rüveyda (2012); “Kamu Tercih ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi,” *Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, s.91-109.

Kirmanoglu, Hülya (2014); *Kamu Ekonomisi Analizi*, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul.

Korkmaz, Esfender, Mustafa Erkal, Türkel Minibaş, Burhan Baloğlu, Burhan Elif Yılmaz ve Murat Çak (2001); *Türkiye’de Yolsuzluğun Sosyo-Ekonomik Nedenleri Etkileri ve Çözüm Önerileri*, İstanbul Ticaret Odası, İTO yayınları, Prive Grafik Matbaacılık, İstanbul.

Kuşat, Nurdan ve Nilgün Dolmacı (2011); “Kamu Tercih Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi,” *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s.129-146.

Kuzu, Yasemin (2001); “Türkiye Ekonomisi’nde Politik Devresel Hareketler,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.15.

Levacic, Rossalind (1987); *Economic Policy- Making*, Bornesand Noble Books, New Jersey.

Nordhaus, Willam (1989); “Alternative Approaches to the Political Business Cycle” *Brokings Papers on Economic Activity*, 2, s.1-68.

Oğuz, Veysi (2011); “Türkiye’de Siyasal Partiler Çerçevesinde Politik Yozlaşma ve Etik Sorunu,” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, s.1-151.

Onur, Sara (2001); “Politik Konjonktür Dalgalanmaları ve Türkiye Uygulaması (1950-2000),” Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Cilt 6, Sayı 2.

Onur, Sara (2004); *Seçim Ekonomisi*, Asil Yayın Dağıtım Ltd, Şti, 1. Baskı, Cilt 4.

Özatay, Fatih (1999); “Populist Policies and the Role of Economic Institutions in the Performance of the Turkish Economy,” *Yapı Kredi Economic Review*, 10 (1), s.13-26

Özdemir, Mehmet (2007); “Türkiye’de Seçim Ekonomisi ve Bütçesel Etkileri,” Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.1-103.

Öztürk, Nazım (2004); “Anayasal İktisat Çerçevesinde Demokrasiyi Yozlaştıran İktisadi Etmenler,” *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı 3, Cilt 37, s.17-35.

Parasız, İlker (2000); *İktisada Giriş Prensipler ve Politika*, 6.baskı Ezgi Yayınları Kitabevi.

Parasız, İlker ve Melike Bildirici (2003); *Finansal Makro Ekonomi*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.

Paya, Merih (2001); *Makro İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Pehlivan, Osman (2009); *Kamu Maliyesi*, Celepler Matbaacılık, Derya Kitabevi, Trabzon.

Pektaş, Ethem Kadri (1997); “*Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti ideolojilerinin Yansıması*,” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s.17.

Sakal, Mustafa (1998); “*Siyasal Karar Alma Sürecinde Yer Alan Aktörler ve Roller*,” *Dokuz Eylül İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, s.211-230.

Sakal, Mustafa ve Elif Şahin (2016); “*Anayasal İktisatın Temel Felsefesi ve Türkiye’de Uygulanabilirlik Koşulları*,” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1). s.85.

Saraç, Taha Bahadır (2005); “*Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması*,” Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, s.

Savaş, Vural Fuat (1989); *Anayasal İktisat*, Beta Basın Yayın Dağıtım, 3. Basım, İstanbul.

Savaş, Vural Fuat (2013); *Politik İktisat*, İstanbul, Beta Yayınları, 6.Baskı.

- Savaşan, Fatih ve İbrahim Dursun (2006); “Türkiye’de Politik Konjonktürel Devreler,” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 31, s. 191-208.
- Schuknecht, Ludger (1996); “Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries,” *Kyklos*, Sayı 49, s.155-170.
- Serin, Vildan (1998); *İktisat Politikası*, Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd., Şti., İstanbul.
- Sezgin, Şennur (2007); “Türkiye’de Politik Konjonktürel Dalgalanmalar (1950-2003 Dönemi),” *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 62, Sayı 2, s. 136-153.
- Susam, Nazan (2015); *Kamu Maliyesi Temel Kavram ve Esaslar*, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Şanlısoy, Selim (2007); “*Ekonomi- Politika Etkileşiminin Süreç Politikası Açısından Analizi: Türkiye Örneği*,” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, İzmir, s.49.
- Şen, Mustafa (1998); “*Kamu Yönetiminde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönetimsel Etki*,” Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.42-44.
- Şener, Orhan (2000); *Kamu Ekonomisi*, Beta Basın Yayın, 5. Baskı, İstanbul.
- Şener, Orhan (2006); *Kamu Ekonomisi Teorisi*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Telatar, Erdinç (2002); *Fiyat İstikrarı Ne? Nasıl? Kimin İçin?*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Telatar, Funda (1998); “Makroekonomi-Siyaset İlişkileri: Politik Devresel Dalgalanmalar,” *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Cilt 9, Sayı 31, s. 41.

Telatar, Funda (2000); "Parlamentar Sistemlerde Politik Devresel Dalgalanmalar: Teori ve Türkiye İçin Bir Uygulama," *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4/2000, s. 45-47/130-155.

Telatar, Funda (2004); *Politik İktisat Politikası*, İmaj Yayınevi, Ankara.

Teyyare, Erdoğan ve Mehmet Avcı (2016); "Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, Yıl 4, s.51-76.

Treisman Daniel ve Vladimir Gimpelson (2001); "Political Business Cycle and Russian Elections, or The Manipulations of Chudat," *British Journal of Political Science*, Cilt 31, Sayı 4, s. 225-446.

Uluatam, Özhan (2003); *Kamu Maliyesi*, İmaj Yayıncılık, Ankara.

Ünlükaplan, İlter (2003); "*Kolektif Karar Alma Sürecinde Temel Sorunlar*," Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, s.17-27.

Ünsal, Erdal (2009); *Makro İktisat*, İmaj Yayıncılık, 8. Baskı, Ankara,

Varım, Suphi (1995); "Türkiye'de Popülizm ve Seçim Ekonomisi," *Egovizyon Dergisi*, s.9-10.

Yamak, Rahmi ve Nebiye Yamak (1999); "Türkiye'de Genel Milletvekili Seçimleri ve Ekonomi," *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, s.45-56.

Yereli, Ahmet Burçin (2003); *Ekonomik Özgürlükler ve Türkiye'de Devlet-Birey İlişkisi*, Gazi Kitabevi, Ankara.